

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA HUMANITNÍCH STUDIÍ

Katedra studií občanské společnosti

Fungování dobrovolnictví v rámci rodiny

Diplomová práce

Bc. Markéta Radová

Vedoucí práce: Mgr. Tereza Pospíšilová, M.A., Ph.D.

Praha 2020

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně pod odborným vedením Mgr. Terezy Pospíšilové, M.A., Ph.D. Při psaní jsem použila pouze uvedenou literaturu a další zdroje. Současně dávám svolení k tomu, aby tato práce byla k dispozici veřejně v knihovně UK a dostupná prostřednictvím elektronické databáze vysokoškolských kvalifikačních prací v repozitáři Univerzity Karlovy.

V Praze dne 29. července 2020

Bc. Markéta Radová .....

Poděkování

Mé poděkování patří Mgr. Tereze Pospíšilové, M. A., Ph.D., za odborné vedení, trpělivost a ochotu, kterou mi v průběhu zpracování diplomové práce věnovala. Poděkování patří rovněž rodině, která mě po celou dobu studia podporovala.

Abstrakt

Diplomová práce zkoumá fungování dobrovolnictví v rámci rodiny. V teoretické části se zabývá definováním pojmů, které souvisí s vymezením pojmů dobrovolnictví, a rešerší zahraniční literatury, jež se věnuje zkoumání dobrovolnictví v rodině. V empirické části je provedeno kvalitativní šetření metodou zakotvené teorie. Pomocí hloubkových rozhovorů jsou dotazováni členové tří rodin, v nichž se věnuje dobrovolnictví více než jeden člen rodiny. Cílem této práce je přispět k poznání toho, jak funguje dobrovolnictví v rámci rodiny, konkrétně přenos dobrovolnictví v rodině. Na dobrovolnictví se nejčastěji pohlíží jako na individuální aktivitu a rozhodnutí jednotlivce. Tato práce poukazuje na podstatný rodinný rozměr dobrovolnictví, který většina studií opomíjí. Zkoumání přenosu dobrovolnictví v rodině z pohledu všech členů domácnosti přináší jedinečný pohled na to, jak každý člen rodiny dobrovolnictví vnímá, jakým způsobem a z jakých důvodů se zapojuje nebo naopak proč se nezapojuje.

Klíčová slova

Dobrovolnictví, dobrovolník, rodina, socializace, domácnost, nezisková organizace.

Abstract

The thesis focuses on the functioning of volunteering within the family. The theoretical part deals with the definition of concepts related to the definition of volunteering. This thesis also includes the search of foreign literature which is dedicated to the study of volunteering in the family. In the empirical part is applied a qualitative research which is performed by the method of grounded theory. In the thesis are employed in-depth interviews on members of three families in which more than one family member volunteers are actively involved. The aim of the thesis is to add a different point of view into the topic of transfer of volunteering in the family. This thesis points out the family dimension of volunteering which most studies nowadays marginalize. Exploring the transfer of volunteering in the family is able to provide a unique insight of how each member is aware of volunteering. It also considers how and for which reasons the family members are or are not committed to the volunteering.

Keywords

Volunteering, volunteer, family, socialization, household, non - profit organization.

Obsah

Úvod	8
TEORETICKÁ ČÁST.....	10
1 Dobrovolnictví.....	10
1.1 Pojem dobrovolnictví	10
1.2 Definice dobrovolnictví.....	12
1.3 Náhled do historie dobrovolnictví	14
1.3.1 Dobrovolnictví ve světě.....	14
1.3.2 Dobrovolnictví v České republice	15
1.4 Vymezení pojmu dobrovolnictví v této práci	16
2 Dobrovolnictví v rodině.....	18
2.1 Definice pojmu rodina v současnosti.....	18
2.1.1 Funkce rodiny.....	20
2.2 Domácnost	21
2.2.1 Jak domácnost tvaruje dobrovolnictví.....	21
2.2.2 Rozložení dobrovolnictví v domácnosti.....	24
3 Přenos dobrovolnictví v rodině.....	26
3.1 Socializace v rodině.....	26
3.1.1 Socializační činitelé.....	27
3.2 Přejímání rolí	28
3.3 Mezigenerační přenos dobrovolnictví	32
3.4 Religiozita.....	35
4 Shrnutí teoretické části.....	38
EMPIRICKÁ ČÁST	39
5 Metodologie výzkumného šetření.....	39
5.1 Výzkumný design	39
5.2 Výzkumný vzorek.....	40
5.3 Metoda sběru dat	42
5.4 Metoda analýzy dat.....	46
5.5 Etika výzkumu	47
6 Výsledky analýzy dat.....	49
6.1 Přenos dobrovolnictví v rodině.....	49
6.2 Prvotní dobrovolník a tahoun dobrovolnictví.....	51
6.3 Přenos z rodiče na dítě	56
6.3.1 Výchova	57

6.3.2	Předávání hodnot.....	60
6.3.3	Víra.....	62
6.4	Přenos ze sourozence na sourozence	65
6.5	Přenos z partnera na partnera.....	69
6.6	Přenos z dobrovolníka na nedobrovolníka	73
6.7	Důvody nezapojení do dobrovolnické činnosti	76
6.7.1	Odlišná povaha a styl trávení volného času	76
6.7.2	Vnímání dobrovolnické organizace a její činnosti	78
6.7.3	Absence cíleného oslovení k dobrovolnictví.....	79
6.8	Odlišné významy dobrovolnictví.....	80
6.9	Způsoby zapojení do dobrovolnické činnosti mají vliv na domácnost	83
7	Závěry výzkumu	87
7.1	Jak dochází k přenosu dobrovolnictví v rodině z pohledu všech členů domácnosti? 87	
7.2	Jakými konkrétními praktikami vedou rodiče své děti k dobrovolnictví?	90
7.3	Jaké faktory mají vliv na vznik dobrovolnictví dětí v případě, kdy jejich rodiče nejsou dobrovolníky?	91
7.4	Jak se utváří vnímání významu a smyslu dobrovolnictví v rodině?.....	92
7.5	Jak se na dobrovolnictví některých členů rodiny podílejí ti členové rodiny, kteří nevykonávají dobrovolnickou činnost?	92
8	Doporučení	94
	Závěr	95
	Seznam použitých zdrojů	98
	Seznam schémat, tabulek	102

Úvod

Oblast dobrovolnictví je nesmírně bohatá a různorodá. Je to oblast, která zahrnuje opravdovou občanskou angažovanost a prospívá celé společnosti. Existuje velké množství výzkumů, které byly v oblasti dobrovolnictví realizovány, a to po celém světě. Pokud se ale snažíme najít méně probádané oblasti, které by stálo za to přiblížit, narazíme například na oblast dobrovolnictví v rodině. V České republice nebyl doposud proveden výzkum, který by dobrovolnictví v rodině zkoumal. Tato diplomová práce by ráda obohatila doposud neprobádanou oblast dobrovolnictví v rodině, neboť by mohla otevřít směr pro další výzkumy a cesty pro nové strategie náboru dobrovolníků z rodin.

Vlastní zkušenosti autorky práce, která se v oblasti dobrovolnictví pohybuje více než deset let, potvrzují, že strategie náborů dobrovolníků potřebují neustále rozvíjet. Pokud budeme vědět, jak dobrovolnictví v rodině vzniká a funguje, můžeme přijít na nové způsoby, jak přivést dobrovolníky do neziskové organizace. Právě rodina, ve které se vyskytují dobrovolnický angažovaní členové, má velký potenciál pro to, aby se zapojili také ostatní členové rodiny.

Na téma dobrovolnictví v rodině vzniklo několik výzkumů, které se snažily odhalit, jak v rodině dobrovolnictví vzniká a kdo se podílí na jeho rozšíření mezi ostatní členy rodiny. Ve velké míře převažují výzkumy, které reflektují především vliv rodičů na dobrovolnictví dětí, který probíhá prostřednictvím socializace. Výzkum provedený v rámci této práce se snaží ukázat nejen roli rodičů, kteří u svých dětí mohou dobrovolnictví rozvíjet, ale také roli sourozence a partnera, kteří významně rozšiřují dobrovolnictví mezi ostatní členy v rodině.

Teoretická část se zabývá rešerší zahraničních výzkumů na téma dobrovolnictví v rodině. V této části jsou shrnuty hlavní výsledky výzkumů, které vnímají přenos dobrovolnictví v rodině jako výsledek socializace, přejímání rolí, mezigeneračního přenosu a religiozity. Cílem teoretické části je přiblížit výzkumy, které se zabývají dobrovolnictvím v rodině a zohlednit některé mezery, které byly odhaleny a použity pro výzkumnou část diplomové práce.

V empirické části je jako výzkumný design použita metoda zakotvené teorie, která je kvalitativní výzkumnou metodou. Empirická data byla sbírána polostrukturovanými

hloubkovými rozhovory, které byly vedeny se členy tří různých rodin, v nichž se dobrovolnictví věnuje více než jeden člen rodiny. Realizovaný kvalitativní výzkum zahrnuje nejen odpovědi dobrovolníků v rodině, ale také odpovědi těch členů rodiny, kteří se dobrovolnické činnosti nevěnují. Cílem empirické části je zjistit, jak konkrétně dochází k přenosu dobrovolnictví v rodině z pohledu všech členů domácnosti. Pomocí výzkumných podotázek je dále zjišťováno, jakými konkrétními praktikami vedou rodiče své děti k dobrovolnictví, jaké faktory mají vliv na vznik dobrovolnictví dětí v případě, kdy jejich rodiče nejsou dobrovolníci, jak se utváří vnímání významu a smyslu dobrovolnictví v rodině, jak se na dobrovolnictví některých členů rodiny podílejí ti členové rodiny, kteří nevykonávají dobrovolnickou činnost.

V závěru práce jsou na základě zjištěných dat formulována doporučení, která se týkají dalších výzkumů v oblasti dobrovolnictví v rodině. Jejich součástí jsou také doporučení pro koordinátory dobrovolníků, kteří se snaží inovovat své strategie náborů dobrovolníků do organizací občanské společnosti.

TEORETICKÁ ČÁST

1 Dobrovolnictví

1.1 Pojem dobrovolnictví

Dobrovolnictví je pojem, který má napříč světem různé významy a různou náplň. Dobrovolnictví prospívá celé společnosti, protože ji dokáže spojovat skrze solidaritu jednotlivců. Musick a Wilson (1999) ve svém článku *The Effects of Volunteering on the Volunteer* popisují několik významných vlivů, které má dobrovolnictví jak na život dobrovolníka, tak na společnost. Podle Musicka a Wilsona (1999) má dobrovolnictví pozitivní vliv na udržování a rozvoj občanské společnosti. Už Alexis de Tocqueville (1992) vnímal spolčování lidí v institucích jako garanci svobody občanů, kteří si mohou sami zvolit, kde chtějí participovat. Svobodné organizace občanské společnosti jsou projevem zdravé demokracie, která podporuje rozvoj organizací občanské společnosti. Putnam (1995) zase odkazoval na rysy společenské organizace, k nimž řadil sítě, normy reciprocity a sociální důvěru. Podle Putnama (1995) tyto rysy umožňují kolektivní jednání, kdy jedinec nemyslí jen na svůj prospěch, ale také na kolektivní výhody.

Podpora dobrovolnictví v organizacích občanské společnosti přináší množství výhod, na které by vláda neměla zapomínat. Silná občanská společnost je základem demokracie. Sdružování v organizacích občanské společnosti prospívá jak celkově společnosti, tak jedinci, na kterého má spolčování pozitivní vliv. V tomto kontextu vnímám rodinu jako malou organizaci, která může být důvodem pro vznik dobrovolnické angažovanosti jednotlivců. Rozpoznáním různých vlivů, díky kterým dobrovolnictví v rodině funguje, můžeme odhalit možnosti, jak mohou jednotlivé rodiny podporovat dobrovolnictví svých rodinných příslušníků. Čím více členů rodiny se dobrovolnický angažuje, tím větší prospěch to společnosti může přinést.

Pokud se podíváme na dobrovolnictví v užším rozměru, uvidíme, že má pozitivní vliv nejen na společnost, ale také na jedince. Jedním z definičních znaků dobrovolnictví je sice prospět druhým, nicméně existují důkazy, že dobrovolnictví pozitivně ovlivňuje také jedince, který tuto činnost vykonává. Musick a Wilson (1999) v tomto kontextu popisují

čtyři pozitivní účinky na jedince, kterými jsou: redukování antisociálního chování jedince, pozitivní vliv na fyzické zdraví jedince, pozitivní vliv na psychické zdraví jedince, pozitivní vliv na profesní úspěch jedince. Musick a Wilson tvrdí, že „dobrovolnictví je považováno za podporu mezilidské důvěry, snášenlivosti a empatie pro ostatní a respektování společného dobra“¹ (Musick, Wilson, 1999, s. 148). Z tohoto tvrzení plyne, že dobrovolnictví může jedinci zabraňovat, aby se účastnil společensky nepřijatelných aktivit, jako je například vandalismus, užívání drog a další negativní jevy, které ohrožují společenské normy. Podle Musicka a Wilsona má dobrovolnictví pozitivní účinky také v oblasti fyzického a duševního zdraví jednotlivců, protože může snižovat stres jedince.

Na základě několika studií, které byly zaměřeny na fyzické zdraví dobrovolníků, dochází Musick a Wilson (1999) k závěru, že dobrovolnictví může přispívat k delší životnosti člověka, protože souvisí s pozitivními účinky na duševní zdraví jedinců. Autoři dále uvádějí několik důvodů, které potvrzují, proč má dobrovolnictví pozitivní vliv na duševní zdraví. V první řadě může být duševní zdraví dobrovolníků silnější z toho důvodu, že dobrovolnictví zahrnuje velké množství sociálních vztahů, které mají na jedince pozitivní vliv. Mezi další důvody, které spojují dobrovolnictví s pozitivním účinkem na zdraví jedince, patří zvýšení osobní víry jednotlivce v to, že může měnit dění kolem sebe. Tím, že má jedinec přehled o sobě a svém okolí, může docházet k snižování deprese, kterou způsobuje lidská nejistota. Posledním pozitivním vlivem na jednotlivce, který autoři uvádějí v kontextu dobrovolnictví, je zvýšení šance profesního úspěchu jednotlivce. Sociální vztahy, které lidé prostřednictvím dobrovolnictví získávají, mohou poskytovat příležitost pro budoucí hledání povolání jedince.

Tyto zmiňované pozitivní účinky dobrovolnictví na společnost a jedince ukazují, že dobrovolnictví je významným jevem, který může utvářet a ovlivňovat veřejné dění. Výše zmíněné pozitivní účinky dobrovolnictví, které reflektují pohled Musicka a Wilsona (1999), nejsou jediným výčtem pozitiv, které se díky dobrovolnictví vyskytují. Tato práce vnímá dobrovolnictví jako pozitivní jev, který je zapotřebí u jedinců rozvíjet. Snahou je proto nalézt nové poznatky, které se vážou k fungování dobrovolnictví v rodině, neboť mohou přinést významné objevy, které by mohly obohatit tuto prozatím neprobádanou oblast.

---

¹Překlad autorky práce, v originále: „Volunteering is believed to foster interpersonal trust, toleration and empathy for others, and respect for the common good“ (Musick, Wilson, 1999, s. 148).

1.2 Definice dobrovolnictví

Definice dobrovolnictví jsou různorodé a rozmanité. Podle Dekkera a Halmana (2003) spojují dobrovolnické definice čtyři prvky, které se v nich často opakují. Dekker a Halman (2003) vnímají dobrovolnictví jako činnost neplacenou, nepovinnou, ve prospěch druhých a organizovanou. Tyto čtyři vlastnosti dobrovolnickou činnost vystihují. Pokud se však zamyslíme nad opravdovou dobrovolnickou náplní, můžeme tyto čtyři prvky dobrovolnické definice zpochybnit. Dobrovolnická činnost je sice brána jako neplacená, ale v mnohých organizacích jsou dobrovolníkovi hrazeny náklady, které jsou spojeny s jeho činností. Dobrovolnictví má být nepovinné, ale existují vnější vlivy, které mohou na jedince tlačit, aby byl dobrovolníkem. Můžou to být například rodiče, kteří si přejí, aby jejich dítě vykonávalo dobrovolnickou činnost ve stejné organizaci, a jedinec tak nemá možnost dobrovolnictví odmítnout.

Tošner a Sozanská tvrdí, že „dobrovolnictví není obět', ale přirozený projev občanské zralosti. Přináší konkrétní pomoc tomu, kdo ji potřebuje, ale zároveň poskytuje dobrovolníkovi pocit smysluplnosti, je zdrojem nových zkušeností a dovedností a obohacím v mezilidských vztazích“ (Tošner, Sozanská, 2006, s. 35). Definice Dekkera a Halmana (2003) poskytuje definiční pohled na dobrovolnictví především z perspektivy okolí. Jejich čtyři definiční prvky nereflktují to, že dobrovolnictví není jen ve prospěch ostatních, ale také ve prospěch dobrovolníka. Výčet pozitivních vlivů na jednotlivce, který vykonává dobrovolnickou činnost, je uveden výše v souvislosti s článkem Musicka a Wilsona (1999). Definice Tošnera a Sozanské (2006) přehledně shrnuje význam dobrovolnictví po stránce prospěšnosti druhým, ale také prospěšnosti samotnému dobrovolníkovi. Dobrovolnictví přináší pocit smysluplnosti, nových zkušeností, dovedností a v neposlední řadě obohacuje sociální síť jedince (Tošner, Sozanská, 2006).

Předchozí definice dobrovolnictví nám nastínily, co dobrovolnictví je, komu prospívá a proč je důležité. Dobrovolnictví je aktivitou, kterou vykonává jedinec, tedy dobrovolník. Tošner a Sozanská tvrdí, že „dobrovolník je člověk, který bez nároku na finanční odměnu poskytuje svůj čas, svoji energii, vědomosti a dovednosti ve prospěch ostatních lidí či společnosti“ (Tošner, Sozanská, 2006, s. 35). Význam dobrovolníků můžeme vidět, jak ve společnosti, kde pomáhají utvářet zdravé společenské prostředí, tak v organizacích, které fungují na dobrovolnické základně. Organizace občanské společnosti jsou do velké míry tvořeny dobrovolníky, kteří vkládají množství svého času, energie a prostředků do činnosti,

ve které vidí smysl. Pro mnohé organizace, které si nemohou finančně dovolit zaměstnance, je dobrovolnická základna podstatným motorem realizace všech činností.

V České republice je činnost dobrovolníka vymezena v zákoně č. 198/2002 Sb., o dobrovolnické službě a o změně některých zákonů (zákon o dobrovolnické službě), ve znění pozdějších předpisů. Zákon upravuje podmínky formálního dobrovolnictví, tedy dobrovolnictví, které probíhá pod záštitou určité organizace občanské společnosti. Podle tohoto zákona je dobrovolnická služba činností, prostřednictvím které dobrovolník poskytuje pomoc osobám, jež ji potřebují. V citovaném zákoně se přesně popisují skupiny osob, kterým dobrovolník poskytuje dobrovolnickou službu. Patří k nim „pomoc nezaměstnaným, osobám sociálně slabým, zdravotně postiženým, seniorům, příslušníkům národnostních menšin, imigrantům, osobám po výkonu trestu odnětí svobody, osobám drogově závislým, osobám trpícím domácím násilím, jakož i pomoc při péči o děti, mládež a rodiny v jejich volném čase“ (Zákon č. 198/2002 Sb. §2). Zákon nezapomíná na aktivity spojené s pomocí při přírodních, ekologických, humanitárních katastrofách ani na ochranu životního prostředí. V poslední části zákona je dobrovolnická služba chápána jako činnost, při které dobrovolník pomáhá za hranicemi České republiky, tedy při různých humanitárních a rozvojových programech mezinárodních organizací.

Zákon dále upravuje také podmínky toho, kdo může být v České republice dobrovolníkem, které se od sebe odlišují podle druhu dobrovolnické činnosti. Pokud se jedná o výkon dobrovolnické služby na území České republiky, pak má takové právo osoba starší 15 let. Jedná-li se o výkon dobrovolnické služby v zahraničí, pak to může být pouze fyzická osoba, která dosáhne věku 18 let.

Zákon dále upravuje i další podmínky, které souvisí s výkonem dobrovolnické služby a rolí dobrovolníka a týkají se například smlouvy o výkonu dobrovolnické služby a jejího obsahu podle druhu dobrovolnické služby.

1.3 Náhled do historie dobrovolnictví

Dobrovolnictví má v každé zemi rozdílnou podobu a svá specifika. Z toho důvodu je zapotřebí vnímat dobrovolnictví v kontextu dané země a její historie. Tato práce se zabývá především studii, které byly prováděny v zahraničí a vážou se na kontext dobrovolnictví, který se od toho českého liší. Proto je důležité alespoň základním způsobem vymezit, jak probíhal vývoj dobrovolnictví v České republice a v zahraničí.

1.3.1 Dobrovolnictví ve světě

Tradice dobrovolnictví v Evropě má své kořeny spojené s činností církví a charitami. Z jejich iniciativ se vyvinuly služby, které fungovaly na křesťanských principech pomoci potřebným a chudým lidem. Pokud se podíváme na dobrovolnictví ve světě, zjistíme, že pojetí organizací občanské společnosti a dobrovolnictví je napříč zeměmi různorodé.

Postkomunistické země, mezi které patří také Česká republika, se v počtu dobrovolníků značně odlišují například od USA, kde byl jiný historický vývoj. Z průzkumů vyplývá, že počet formálních dobrovolníků byl v České republice v roce 2004 ve výši 32 %, což tvořilo významný nadprůměr oproti Rumunsku, kde se dobrovolnické činnosti věnovalo 14 % občanů, nebo Polsku a Litvě, kde dobrovolnictví vykonávalo pouhých 12 % občanů (Skovajsa, 2010, s. 126). V evropském prostoru jsou ale také další země, jejichž dobrovolnický podíl vykazuje podobná procenta jako dobrovolnictví v České republice. Například v Belgii je počet dobrovolníků srovnatelný s našimi počty a vykazuje podíl 32 % dobrovolníků, v Nizozemsku činí podíl 31 %, v Rakousku zase 28 % dobrovolnický angažovaných občanů (Skovajsa, 2010, s. 126).

Také jednotlivé evropské státy se mezi sebou z hlediska dobrovolnictví odlišují. Německo je ve velké míře aktivní ve výměně dobrovolníků, které v mezinárodních projektech jak vysílá, tak přijímá. Ve Francii působí mnoho dobrovolníků především v oblasti sportu, kultury, rekreačních aktivit (Tošner, Sozanská, 2006, s. 26). Zemí, kde má dobrovolnictví své pevné kořeny, je Velká Británie, která má pomoc druhým zakořeněnou jako svou přirozenou součást (Tošner, Sozanská, 2006, s. 26).

Mimo Evropu existují země, které vykazují mnohem vyšší podíl dobrovolníků. Patří k nim USA s 66 % dobrovolníků, Švédsko s podílem 54 % a Kanada s 47 % dobrovolnický angažovaných občanů (Skovajsa, 2010, s. 126). USA mělo od dob středověku bohatou

škálu církevních organizací, k rozvoji dobrovolnictví zde navíc docházelo prostřednictvím občanských iniciativ, množstvím dobrovolnických organizací a center, které jsou otevřeny jak pro dobrovolníky, tak pro veřejnost. Od roku 1970 vzniklo v USA přes 500 dobrovolnických center, která se zabývala propagací dobrovolnictví, strategiemi pro nábor dobrovolníků, uskutečňováním dobrovolnických programů a dalšími různorodými aktivitami, které podporovaly občanskou angažovanost (Tošner, Sozanská, 2006). Podpora hodnot a činnosti dobrovolnictví je projevována jak ze strany politiků, tak různých osobností. V USA je dobrovolnictví přirozenou součástí společnosti, která je založena nejen na organizované formě dobrovolnictví, ale také na neorganizovaném dobrovolnictví, které není pod záštitou organizace občanské společnosti (Tošner, Sozanská, 2006).

1.3.2 Dobrovolnictví v České republice

Organizace občanské společnosti mají v České republice svou bohatou tradici, která si prošla mnoha obdobími. Ať už se jedná o období národního obrození, kdy se rozvíjela spolková činnost, nebo o období vzniku Československé republiky v roce 1918, které znamenalo další rozvoj spolčování. Za první republiky se spolky rozšiřovaly na etnickém principu s různorodou a bohatou nabídkou dobrovolnického zapojení. Spolkový život se v průběhu 20. století dále rozvíjel s přestávkou, kterou způsobila první světová válka, až do roku 1938 (Skovajsa, 2010, s. 54–58).

Zásah do rozvoje sdružování nastal za protektorátu Čechy a Morava v letech 1939–1945, kdy byly spolky a nadace kontrolovány, rušeny a zabavováno jejich jmění. Velkou bariérou, která rozvoj neziskového sektoru na území České republiky pozastavila, bylo období druhé světové války. V této době bylo zrušeno velké množství organizací občanské společnosti a tím se také značně oslabil rozvoj dobrovolnictví. Období po druhé světové válce bylo nadějí, že se spolkový život vrátí do starých kolejí, nicméně příchod komunistického režimu v roce 1948 zasadil neziskovému sektoru další rány. Komunistický režim nastavil silný centralismus, kdy převzal organizace občanské společnosti, uvěznil nebo popravil jejich vedení, vyloučil členy a převzal majetek. Všechny povolené organizace musely mít členství v Národní frontě, která byla pevně vedena a kontrolována komunistickou stranou (Skovajsa, 2010, s. 54–58).

Dobrovolnictví, které bylo v době komunismu možné jen v rámci organizací Národní fronty, sloužilo především k budování plánů socialistického státu (Frič, Pospíšilová, 2010, s. 42–47). Dobrovolnické akce se v období komunismu nazývaly brigády. Tyto brigády

byly realizovány v nejrůznějších činnostech, které socialistický stát potřeboval udělat. Nedalo se mluvit o tom, že během tohoto režimu bylo dobrovolnictví nepovinné, protože lidé byli v mnoha případech k dobrovolnictví nuceni. Pokud chtěl občan studovat, získat privilegia, lepší práci, musel se angažovat na již zmiňovaných brigádách v rámci organizací Národní fronty (Frič, Pospíšilová, 2010, s. 42–47).

Významným obdobím pro opětovné nastartování občanského života byl podle Skovajsy (2010, s. 54–58) rok 1989 ve znamení sametové revoluce, díky které došlo k demokratizaci a zlomení otěží komunistického režimu. Od roku 1989 dochází opět k růstu počtů organizací občanské společnosti, nicméně předešla totalitní období fašismu a komunismu se projevila úpadkem členství. Občanská společnost byla po letech totality slabá a lidé si užívali konečně svou svobodu a to, že nemusí dobrovolnický participovat. Totalita v lidech zanechala nedůvěru vůči organizacím občanské společnosti a dobrovolnickým iniciativám.

Historie dobrovolnictví, kterou si Česká republika prošla v různých obdobích, úzce souvisela s politickým děním a událostmi, které neziskový sektor často ovlivňovaly negativně. Přesto má sdružování a dobrovolnictví v naší zemi silné počátky a občanské jádro, které prostřednictvím organizací občanské společnosti posilují společnost jako celek.

1.4 Vymezení pojmu dobrovolnictví v této práci

Tato práce se konkrétně zabývá fungováním dobrovolnictví v rámci rodiny. Z důvodu širokých definic dobrovolnictví je tedy důležité popsat, jak přesně je pojem dobrovolnictví vymezen v rámci práce. Pro pojem dobrovolnictví jsou v této práci využívány čtyři prvky vycházející z definice Dekkera a Halmana (2003), kteří popisují dobrovolnickou činnost jako neplacenou, nepovinnou, ve prospěch druhých a organizovanou.

Z hlediska struktury dobrovolnictví se práce zabývá formálním dobrovolnictvím, které funguje skrze určitou organizaci. Dobrovolníci tedy vykonávají svou činnost v rámci libovolně zvolené organizace. Výzkumný vzorek dobrovolníků, se kterým je pracováno v empirické části této práce, vykonává svou činnost skrze členské organizace, které mají institut členství a svou členskou základnu. Z hlediska prospěšnosti se jedná o vzájemně prospěšné organizace občanské společnosti. Z hlediska časového vymezení je zkoumána dlouhodobá dobrovolnická činnost, která je podle Pennera (2002) zpravidla delší než jeden rok.

Kvůli správné terminologii je třeba vyjít z pohledu mnoha odborníků, kteří se dobrovolnictvím úzce zabývají, a proto je v práci používán termín dobrovolnická činnost. Můžeme se setkat rovněž s termínem dobrovolnická práce, který však probouzí v mnoha lidech nesprávné propojení s tím, že je dobrovolnictví finančně ohodnoceno (Tošner, Sozanská, 2006). Z toho důvodu je používán pouze termín dobrovolnická činnost, který je významu a náplni dobrovolnictví po všech stránkách blíží a není zavádějící.

2 Dobrovolnictví v rodině

Dobrovolnictví je důležitou součástí občanské společnosti. Většina organizací občanské společnosti funguje především díky svým dobrovolníkům, kteří vkládají do chodu organizace velké množství času a energie. Ne nadarmo je právě dobrovolnost jednou z vlastností strukturálně operacionální definice, pomocí které definují Salomon a Anheier (1997) organizace občanské společnosti. Tato práce na téma fungování dobrovolnictví v kontextu rodiny se snaží obohatit fenomén dobrovolnictví o poznatky z oblasti, o které prozatím neexistuje mnoho empirických studií. Přesto existuje několik studií, které se dobrovolnictvím v rodině zabývají a hledají odpovědi na to, jakým způsobem se dobrovolnictví v rodině předává.

V teoretické části je vycházeno především ze zahraniční literatury, protože česká literatura neobsahuje zdroje, které by téma fungování dobrovolnictví v rodině vysvětlovaly. Ve velké míře se jedná o články, které jsou podloženy daty z kvantitativních výzkumů z oblasti dobrovolnictví v rodině. Články také odkazují na významnou zahraniční literaturu, která obsahuje teorie o způsobech fungování dobrovolnictví v rodině.

2.1 Definice pojmu rodina v současnosti

Ve Velkém sociologickém slovníku je rodina definována jako „obecně původní a nejdůležitější spol. skupina a instituce, která je zákl. článkem soc. struktury i zákl. ekon. jednotkou a jejímiž hlavními funkcemi je reprodukce trvání lidského biol. druhu a výchova, resp. socializace potomstva, ale i přenos kult. vzorů a zachování kontinuity kult. vývoje“ (Petrušek a kol., 1996b, s. 940). Jak vyplývá z této definice, rodina je podstatnou součástí sociální struktury a právě zmiňovaná výchova, socializace jedince a přenos kulturních vzorců hrají důležitou roli v utváření dobrovolnické identity jedince.

Společnost v průběhu času prochází mnoha změnami, které ovlivňují a mění fungování rodiny. V evropském modelu rodiny můžeme sledovat historické změny, které souvisí se změnou struktury rodiny. Dnešní pojem rodina se vlivem těchto změn podstatně liší od předchozích modelů tradiční a moderní rodiny. Tradiční rodina byla typická svou velikostí a silným vlivem náboženství, které mělo v minulosti větší společenskou hodnotu. Rodinné role byly silně hierarchizované a v čele rodiny stál otec. Moderní nukleární rodina tento patriarchát rozměnila a rodinné role byly více komplementární. Současná postmoderní

rodina povolila pevné struktury ještě víc, a to právě vlivem silné individualizace jedince, která má na současnou podobu rodiny velký vliv.

Ivo Možný (2006, s. 21–23) uvádí základní charakteristiky tradiční, moderní a postmoderní rodiny a rozdílnost ve struktuře, základním kapitálu, legitimizaci, rolích, funkcích, autoritě, reprezentaci diskursu a mezigeneračním přenosu, jak ukazuje tabulka 1.

Tab. 1: Základní charakteristiky tradiční, moderní a postmoderní rodiny

Rodina	Tradiční	Moderní	Postmoderní
Struktura	široká, vícegenerační	nukleární, manželská	variabilní, individualizovaná
Základní kapitál	ekonomický	ekonomický, sociální, kulturní	sociální, kulturní
Legitimizace	sex, děti	děti	nelegitimizuje
Role	komplementární, hierarchizované	segregované, komplementární	individualizované
Funkce	univerzální	pečovatelské, statusotvorné, citové	citové
Autorita	otec	otec – matka, funkčně segregované	individualizovaná, slabá
Reprezentace diskursu	náboženský, církvní	občanský	masmediální
Mezigenerační přenos	patrilinéární, autoritativní	demokratický, smíšený	slabý

Zdroj: Možný, 2006, s. 23

Změny, ke kterým vlivem doby došlo, jsou pro empirický výzkum v této práci podstatné, protože znalost typických rysů postmoderní rodiny dává možnost zaměřit výzkumné otázky co nejpřesněji. Struktura postmoderní rodiny je individualizovaná a stejně tak rodinné role a autorita. To jsou jedny z nejvýznamnějších prvků, o kterých se dá předpokládat, že budou mít na výzkum rodinného dobrovolnictví vliv. To, jak je dnešní společnost silně individualizovaná, popisoval také významný sociolog Zygmunt Bauman (2002), když hovořil o „tekuté modernitě“. Tímto pojmem poukazoval na to, že to, co bylo v minulosti pevné, založené na dlouhodobé tradici, je v dnešní společnosti velmi lehce rozpustitelné. Zajímavým prvkem je také mezigenerační přenos, který Možný (2006, s. 23) popisuje jako slabý. Mezigeneračním přenosem se zabývá podkapitola 3.1.3, která popisuje, jak konkrétně se tento faktor v rodině projevuje.

2.1.1 Funkce rodiny

Abychom pochopili, jak dobrovolnictví v rodině funguje, je důležité brát v úvahu také funkce, které rodina plní. Havlík a Kořa (2007, s. 68) rodině přiřazují čtyři základní funkce: biologickou a reprodukční, funkci emocionální a tvorby domova, ekonomickou funkci, funkci socializační a výchovnou.

Pro účely této práce jsou nejpodstatnější právě tři z těchto funkcí:

- 1. Emocionální funkce a tvorba domova.** Funkce emocionální je prvkem, který zesílil vznik postmoderní rodiny, v níž je kladen důraz na osobní vztahy. Vztah partnerů vzniká jejich vzájemnou volbou a domácnost, ve které působí, je pro ně především prostředím odpočinku a společného trávení volného času. Trávení volného času je podle Freemana (1997) jedním ze zdrojů, které mohou přimět jednotlivce k dobrovolnické angažovanosti. Pokud je jeden z partnerů dobrovolníkem, je velká pravděpodobnost, že bude mít vliv na dobrovolnictví svého partnera. Podrobněji se tímto tématem zabývá podkapitola 2.2.1, Jak domácnost tvaruje dobrovolnictví.
- 2. Socializační a výchovná funkce.** Rodina je brána jako primární socializační činitel, který podstatně utváří vývoj jedince. Výzkumníci, z jejichž publikací zde vycházíme, vnímají socializaci jako jeden z hlavních důvodů, proč jedinec vykonává dobrovolnickou činnost. Výchova, ke které prostřednictvím socializace dochází, může mít za pozitivní důsledek to, že jedinec převezme hodnoty, postoje a normy, které jsou s dobrovolnickou činností spojeny.
- 3. Ekonomická funkce.** Rodina funguje jako ekonomická jednotka, která materiálně zabezpečuje všechny členy rodiny. Pracující členové rodiny jsou pak prospěšní nejen rodinné ekonomice, ale také společnosti. Dobrovolnická činnost v rodině pak bezesporu zasahuje do rodinné ekonomiky. Tento jev zachytila ve svém výzkumu např. Tereza Pospíšilová, která v kontextu dobrovolnictví v rodině tvrdí, že „v jistém smyslu je tedy dobrovolná činnost záležitostí celé rodiny, protože ‚rodinná ekonomika‘ vytváří některým členům rodiny pro dobrovolnictví prostor“ (Pospíšilová, 2010, s. 119). V rodině je tedy dobrovolnictví často vnímáno jako součást rozdělení rolí v rodině, kdy někdo se věnuje dobrovolnické činnosti a někdo musí obstarat finanční stránku, která rodinu uživí.

2.2 Domácnost

Domácnost je prostor, který obývají členové rodiny. Tento prostor můžeme vnímat jako instituci, která poskytuje jedinci množství vzájemných vztahů, norem a možností, jak může využívat svůj volný čas. Podle Velkého sociologického slovníku je domácnost „fyzicky vymezený, institucionalizovaný, obydlený a uspořádaný prostor a zároveň skupina lidí, která jej obývá, společně v něm hospodaří a provádí řadu společných činností vázaných na tento prostor“ (Petrušek a kol., 1996a, s. 218). Právě domácnost je místem, ve kterém dochází k socializačním procesům, kterými si členové rodiny předávají postoje a hodnoty.

Podle autorů Andolina, Jenkins, Zukin a Keeter (2003) je domácnost prostředím, ve kterém získávají jedinci povědomí o občanské a politické angažovanosti. Pokud jsou v domácnosti občansky angažovaní rodiče, kteří se svými dětmi mluví o veřejném dění, zvyšuje se pravděpodobnost, že budou děti také občansky angažované. Domácnost je tedy velmi významným socializačním činitelem, protože učí jednotlivce sociální interakci. Pokud se v rodině vyskytují jedinci, kteří vykonávají dobrovolnickou činnost, je pravděpodobné, že dobrovolnické chování převezmou i další členové rodiny.

Tato část vychází především z článku *The Influence of Family and Household Members on Individual Volunteer Choices* od Rebeccy Nesbit (2012). Autorka dělala výzkum na základě údajů z dobrovolného dodatku z roku 2005, který je obsažen v průzkumu populace *Current Population Survey (CPS)*.² Její výzkum potvrzuje, že složení dobrovolníků v domácnosti silně ovlivňuje, zda se jedinec stane dobrovolníkem. Autorka teoreticky vychází ze zahraniční literatury, pomocí které přesně popisuje tvarování dobrovolnictví v domácnostech.

2.2.1 Jak domácnost tvaruje dobrovolnictví

Musick a Wilson (2008) tvrdí, že struktura domácnosti je úzce spojena s chováním dobrovolníka. Složení domácnosti pak může velmi výrazně ovlivnit, zda se jedinec bude dobrovolně angažovat nebo ne. Brady, Verba, a Schlozman (1995, cit. dle Nesbit, 2012) popisují tři překážky, které se pojí s tím, z jakého důvodu lidé dobrovolně neparticipují. Mezi hlavní důvody zařazují to, že nebyli požádáni, nemohou nebo nechtějí. Nesbit (2012,

---

² *Current Population Survey (CPS)* je národní pravděpodobnostní vzorek domácností ve Spojených státech, který měsíčně shromažďuje informace o pracovní síle a od roku 2002 zahrnuje také otázky ohledně dobrovolnictví (Nesbit, 2012, s. 1140).

s. 1135) ve svém článku uvádí způsoby, jak uvedené překážky překonat. Mezi zmiňované způsoby řadí: poskytování dovedností a zdrojů, motivování k dobrovolnictví a poskytování příležitostí k dobrovolnictví.

Jedním z hlavních způsobů poskytování dovedností a zdrojů je podle Nesbit (2012, s. 1135–1136) předávání statusu. Acock (1984) tvrdí, že podle teorie přenosu statusu „předávají rodiče svým dětem svou sociální třídu, náboženské preference, rasu a podmínky sociálního postavení, které utvářejí zkušenosti, postoje a chování jejich dětí“³ (Acock, 1984, cit. dle Nesbit, 2012, s. 1135). Pokud tedy převedeme teorii přenosu statusu na dobrovolnictví, můžeme předpokládat, že děti, které se narodí do rodiny s vyšším socioekonomickým statusem, budou s větší pravděpodobností dobrovolníky. Důvod, proč tomu tak je, popisují Musick a Wilson (2008), kteří tvrdí, že vyšší vzdělání a příjmy jsou spojeny s vyšší prestiží zaměstnání, což má na dobrovolnickou participaci pozitivní vliv. Tento jev se však pojí se vzorci dobrovolnictví v USA, proto jej nemůžeme brát pro účely této práce, která zkoumá dobrovolnictví v českém prostředí, jako jednoznačně dané.

Další zdroj, který může člena domácnosti k dobrovolnictví přimět, souvisí s volným časem. Freeman (1997) představuje teorii substituce a komplementarity, které přiřazují faktoru volného času na dobrovolnictví značný význam. Tyto dvě teorie tvrdí, že také struktura domácnosti má na vznik dobrovolnictví velký vliv. Teorie substituce vypovídá o tom, že pokud začne jeden z partnerů věnovat dobrovolnictví větší množství času, druhý partner své dobrovolnické tempo sníží, aby se staral o chod domácnosti. Teorie komplementarity tvrdí, že jednání manželských párů odráží jejich vzájemné jednání. Pokud se tedy jeden z manželů dobrovolnictví věnuje, existuje větší pravděpodobnost, že se začne dobrovolnictví věnovat také druhý partner.

Nesbit (2012, s. 1136) zdůrazňuje jako další zdroj účast v náboženských organizacích. Náboženství je soubor praktik, hodnot, rituálů a norem, které obvykle přechází z jedné generace na druhou. Pokud v rodině existuje náboženská ideologie, která je navíc spojena s dobrovolnickou angažovaností, je pravděpodobné, že bude dobrovolnictví předáváno z generace na generaci. Podrobněji se tímto tématem zabývá podkapitola 3.4, Religiozita, která ji popisuje jako jeden z modelů přenosu dobrovolnictví.

---

³ Překlad autorky práce, v originále: „According to status transmission theory, parents transfer to their children their social class, religious preferences, race, and other social status conditions that shape their children's experiences, attitudes, and behaviors“ (Acock, 1984, cit. dle Nesbit, 2012, s. 1135).

Druhým způsobem, kterým může domácnost pozitivně tvarovat jedince k dobrovolnictví, je podle Nesbit motivování k dobrovolnictví. Rodiče jsou primárními socializačními činiteli, kteří mají na vývoj jedince největší vliv. Díky tomuto procesu mohou své dítě k dobrovolnictví svou vlastní angažovaností velmi silně předurčovat a motivovat.

Poskytování příležitostí k dobrovolnictví je třetím způsobem, kterým může domácnost tvarovat dobrovolnictví svých členů, které na základě výzkumů a poznatků různých autorů Nesbit (2012, s. 1138) uvádí. Domácnost s dobrovolníky dává jedinci příležitosti k dobrovolnickému zapojení. Může to být situace, kdy dobrovolník požádá dalšího člena domácnosti o jeho dobrovolnickou angažovanost a tím ho vtáhne do dobrovolnického světa. Další způsob poskytování příležitostí může být situace, kdy dobrovolnický angažovaný člen rodiny požádá o pomoc neparticipujícího člena rodiny, který se kvůli rodinným vazbám začne angažovat. Jeho angažování velmi úzce souvisí se socializací, protože „čím silněji je osoba připoutána k socializátorům, tím více se je člověk bude snažit potěšit tím, že bude jednat vhodně sankciovanými způsoby“⁴ (Arnett, 1995, cit. dle Nesbit, 2012, s. 1137).

Konkrétní výsledky, které Nesbit (2012) zjistila, jsou následující:

Autorka tvrdí, že lidé, kteří sdílejí domácnost se členy rodiny vykonávajícími dobrovolnickou činnost, jsou s větší pravděpodobností také dobrovolníky než ti, kteří v rodině dobrovolníky nemají. Podle Nesbit je tento výsledek významným důkazem, který podporuje důležitou úlohu domácnosti jakožto budovatele dobrovolnictví svých členů. Podle autorky pravděpodobnost dobrovolnictví v rodině stoupá, pokud je někdo z rodiny náboženským dobrovolníkem. Svými výsledky apeluje na skutečnost, že domácnost může produkovat množství dobrovolníků, kteří jsou pro neziskové organizace důležitým prvkem. Autorka v závěru povzbuzuje koordinátory dobrovolníků k tomu, aby se nebáli přizvat členy rodiny svých dobrovolníků, kteří se prozatím dobrovolně neangažují. Zapojení všech členů rodiny ve volnočasových aktivitách, kterými může být právě dobrovolnictví, může probudit také zájem ostatních členů rodiny, aby se dobrovolně angažovali.

---

⁴Překlad autorky práce, v originále: „The stronger a person's attachment to the socializers, the more that person will try to please them by acting in appropriately sanctioned ways“ (Arnett, 1995, cit. dle Nesbit 2012, s. 1137).

2.2.2 Rozložení dobrovolnictví v domácnosti

Předchozí část se krátce zabývala teoriemi komplementarity a substituce, které rozebírají dobrovolnictví mezi manželskými páry. Ve článku s názvem *Substitute or Complement? Spousal Influence on Volunteering* se rozložením dobrovolnictví mezi manželskými páry zabývají také Rotolo a Wilson (2006). Autoři používají ve svém výzkumu výsledky průzkumu CPS, který se v USA provádí každý měsíc a obsahuje rovněž otázky, které se týkají dobrovolnictví. S využitím údajů od 19 626 amerických mladých párů (39 252 ženatých jednotlivců) testuje substituční teorii a teorii komplementarity, které se týkají vzájemného vlivu manželů na dobrovolnictví toho druhého.

Rotolo a Wilson (2006) uvádí čtyři důvody, proč je teorie komplementarity, která tvrdí, že se dobrovolnické role manželů vzájemně doplňují, významná:

1. Zaprvé uvádí teorii sociální koheze, která podle Kenny (1998) „předpovídá, že nás budou silně ovlivňovat lidé, s nimiž máme intimní vztah, kterým důvěřujeme a s nimiž máme častý kontakt“⁵ (Kenny, 1998, cit. dle Rotolo, Wilson, 2006, s. 306).
2. Zadruhé, pokud jeden z manželů vykonává dobrovolnickou činnost, může motivovat druhého partnera k dobrovolnické angažovanosti. Dobrovolnická činnost může být pro manželské páry trávením společného času mimo domácnost.
3. Třetí důvod, který může vysvětlovat manželský vliv, je sociální kontrola, kdy jeden z manželů povzbuzuje přijetí dobrovolnictví druhým manželem jako legitimní. V tomto směru může být manželský vliv i negativní, pokud jeden z manželů nevnímá dobrovolnictví svého protějšku jako žádané a nepodporuje ho. V takovém případě může dobrovolnický angažovaný protějšek svou dobrovolnickou činnost ukončit, aby předešel negativním reakcím svého partnera.
4. Čtvrtým důvodem, který zaručuje doplňkový charakter manželského vlivu na dobrovolnictví, může být sdílení sociálních sítí manželů. Autoři v tomto tvrzení vychází z předpokladu, že manželé sdílejí stejné sociální prostředí, ve kterém mají oba stejnou příležitost být motivováni k dobrovolnictví.

---

⁵Překlad autorky práce, v originále: „Predicts that we will be strongly influenced by people with whom we are intimate, whom we trust, and with whom we have frequent contact“ (Kenny, 1998, cit. dle Rotolo, Wilson, 2006, s. 306).

Důležitým zjištěním, které autoři pomocí výzkumu amerických rodin zjistili, je to, že „lidé se rozhodují o dobrovolnické činnosti nejen proto, že jsou manželé nebo svobodní, ale proto, že jejich manželství je zapojilo do úzkého vztahu, ve kterém mají postoje a činnosti druhého partnera silný vliv“⁶ (Rotolo, Wilson, 2006, s. 318). Autoři kladou v tomto kontextu velký důraz na to, že pokud v organizaci vykonává dobrovolnickou činnost jeden z manželů, je velká pravděpodobnost, že mají koordinátoři dobrovolníků šanci získat také druhého z manželů.

Rotolo a Wilson (2006) na základě výsledků zmiňují, že manželé, jejichž protějšek vykonává dobrovolnickou činnost, se dobrovolnický účastní s větší pravděpodobností než manželé, jejichž protějšek se dobrovolnický neangažuje. Také Nesbit (2012), která svým výzkumem potvrdila, že složení dobrovolníků v domácnosti má na dobrovolnictví velký vliv, tvrdí, že pokud se v domácnosti vyskytují jedinci, kteří se dobrovolnický neangažují, pravděpodobnost dobrovolnictví ostatních členů rodiny, se zmenšuje.

---

⁶Překlad autorky práce, v originále: „People make their decisions about undertaking volunteer work not simply because they are married or single but because their marriage has involved them in a close relationship in which the attitudes and activities of the other partner are bound to have a powerful influence“ (Rotolo, Wilson, 2006, s. 318).

3 Přenos dobrovolnictví v rodině

Na základě zahraniční literatury, která se dobrovolnictví v rodině věnuje, bylo vymezeno několik činitelů, kterým autoři připisují významný vliv v oblasti fungování dobrovolnictví v rodině. Většina autorů sdílí názor, že jedním z největších činitelů, kteří se podílí na vzniku dobrovolnictví v rodině, je již zmiňovaná socializace. Socializační procesy a socializační činitelé hrají důležitou roli v tom, proč se jedinec rozhodne být dobrovolníkem. Nemalou roli v modelech přenosu dobrovolnictví hraje také struktura domácnosti, která silně ovlivňuje dobrovolnickou participaci členů rodiny. Další části této kapitoly se zabývají konkrétními modely přenosu dobrovolnictví, tedy přejímáním rolí, mezigeneračním přenosem dobrovolnictví a religiozitě. Jednotlivé modely jsou probírány z několika úhlů pohledu výzkumníků zabývajících se oblastí fungování dobrovolnictví v rodině. Zmiňované výzkumy pochází ze zahraničí, protože v České republice nebyl doposud uskutečněn výzkum, který by se dobrovolnictvím v rodině v tomto směru zabýval.

3.1 Socializace v rodině

V této podkapitole je třeba nejdříve vymežit pojem socializace, který má z hlediska zvoleného tématu práce velkou váhu. Výzkumy, jejichž výsledky jsou v této podkapitole zmiňovány, vnímají proces socializace jako stěžejní pro utváření dobrovolnické identity v rodinném prostředí. Pozornost je věnována především procesu primární socializace, která probíhá v rodině a má pro budoucí vývoj jedince velký vliv, dále pak pojmu domácnost, ve které se dobrovolník vyvíjí.

Definicí socializace existuje velké množství. Podle Kellera „socializace utváří způsob jednání a formuje tendence k reagování v různých situacích. Proto bývá nazývána „druhým, sociokulturním narozením“, neboť teprve díky jí se biologický tvor stává bytostí schopnou chovat se jako člen určité společnosti“ (Keller, 2004, s. 25).

Jandourek popisuje socializaci jako „proces, kterým se jedinec začleňuje do sociální skupiny, přičemž si osvojuje normy ve skupině panující, její hodnoty, učí se sociálním rolím spojeným s určitými pozicemi a dalším dovednostem a schopnostem. Pokud jedinec pocítuje osvojené způsoby chování, postoje a představy jako svoje vlastní a samozřejmé, jsou tzv. internalizovány“ (Jandourek, 2001, s. 220). Hlavní sociální skupinou, kterou v této práci pozorujeme, je rodina. Tato definice je pro tuto práci vhodná, protože velmi

dobře reflektuje, jakým způsobem je v dobrovolnické rodině předáváno dobrovolnictví v procesu socializace. Pokud si jedinec začleňováním do sociální skupiny osvojuje její normy, hodnoty, které budou spojeny s dobrovolnictvím, tak si mnohem lépe osvojí způsoby chování, postoje a představy, kterými vznikne jeho sociální role dobrovolníka.

V zahraničí najdeme mnoho autorů, kteří se zabývají významem socializace v kontextu dobrovolnictví jedince. Podle Fitzsimmons (1986) má socializace významný podíl na tom, že se jedinec rozhodne dobrovolnický angažovat. Pokud se rodiče zapojují do dobrovolnické činnosti, jdou svým dětem vzorem, což posiluje vztah dětí k dobrovolnické činnosti a jejich následné zapojení do dobrovolnictví (Fletcher et al., 2000).

Perks a Konečný (2015) rozšiřují význam socializace na dobrovolnictví svým výzkumem, pro který využili data z průzkumu Canada Survey of Giving, Volunteering and Participating (CSGVP) z roku 2010.⁷ Průzkumu se zúčastnilo 14 059 respondentů, ale pro účely své práce, využívají autoři vzorek necelých 12 000 respondentů. Perks a Konečný ve svém článku prezentují výsledky, které tvrdí, že socializace v rodině má na dobrovolnictví jedince vliv, který přetrvává až do jeho dospělosti. Autoři zmiňují, že pokud se v rodině dobrovolnický angažuje alespoň jeden z rodičů, pak nastává větší pravděpodobnost, že se zapojují také děti, které v takové domácnosti vyrůstají. Podle autorů je vliv rodičů na dobrovolnictví dětí důležitý z hlediska budoucího zapojování mladých lidí do dobrovolnické činnosti. Pokud se někdo z rodiny dobrovolnický angažuje, měla by být tato iniciativa podporována ze strany organizací občanské společnosti prostřednictvím aktivit, které se snaží o zapojení dalších členů rodiny.

3.1.1 Socializační činitelé

Tato práce se zaměřuje především na rodinu jakožto primárního socializačního činitele, který má na dobrovolnictví velký vliv. V tomto kontextu nemůžeme opomenout také další socializační činitele, které mohou dobrovolnické chování ovlivňovat a utvářet. Jedlička tvrdí, že „činitele socializace tvoří jednotlivci, skupiny nebo organizace, které ovlivňují chování jedince a utváření smyslu pro to, co považuje za bytostně vlastní – smysl pro Self. Tito činitelé mají vliv na to, jak se člověk vyvíjí prostřednictvím odměn a trestů

---

⁷ Canada Survey of Giving, Volunteering and Participating (CSGVP) je kanadský průzkum shromažďující informace, které se týkají dárcovství, dobrovolnictví a účasti obyvatel (Perks, Konečný, 2015).

a při osvojování sociálních vzorců a rolí, které mohou zcela jednoduše sloužit i jako modely lidského jednání“ (Jedlička, 2004, s. 36). Různí autoři dělí socializační činitele různým způsobem, vzhledem k účelu této práce bylo vybráno rozlišení socializačních činitelů podle Jedličky (2004, s. 37), který popisuje jako nejvlivnější socializační činitele rodinu, skupiny vrstevníků a masové sdělovací prostředky.

Skupiny vrstevníků se podle Jedličky (2004, s. 44) vyskytují jako socializační činitel okolo čtvrtého až pátého roku života dítěte, které začíná prostřednictvím kolektivních her navazovat první sociální vztahy. Důležitost vrstevníků v procesu socializace hraje významnou roli během adolescence, kdy názor rodičů a učitelů není pro dospívajícího tak důležitý jako názor vrstevníka. V období adolescence je sice jedinec do velké míry orientován na své vrstevníky, ale vliv rodiny je podle Jedličky (2004, s. 45) stále silný a citový. Jako důležitého socializačního činitele nemůžeme opomenout školu, kde dospívající jedinec tráví velké množství času. Jedlička (2004, s. 47) uvádí jako dalšího důležitého socializačního činitele komunikační média, která mají na dospívající v dnešní době obrovský vliv. Podle stejných autorů mohou komunikační média přinést jedinci osobní růst, ale také negativní vliv, kterým může být například vzestup agresivity dospívajících.

3.2 Přejímání rolí

Dalším faktorem, který má na přenos dobrovolnictví vliv, je přejímání rolí, které je podle Musicka a Wilsona (2008) od socializace těžce oddělitelné, protože spolu souvisí. V této části práce je čerpáno především z článku Family influence on volunteering intention and behavior among chinese adolescents in Hong Kong od Law a Sheka (2009). Autoři zkoumají vztahy mezi vlivem rodiny, dobrovolnickým záměrem a dobrovolnickým chováním na základě odpovědí 5 964 adolescentů středních škol v Hongkongu. Konkrétně 2 193 chlapců (36,9 %) a 3 744 dívek (63,1 %) a 9 respondentů, kteří své pohlaví neuvědli. Průměrný věk výzkumného vzorku adolescentů byl 14,77. Autoři svůj výzkum postavili na mezerách výzkumů o rodinném vlivu na dobrovolnictví adolescentů. Výzkumy se kromě modelování a podpory dobrovolnictví ze strany rodiny totiž nezabývaly také dalšími typy rodinného vlivu na dobrovolnictví adolescentů. Na základě těchto mezer autoři prostřednictvím rozsáhlého empirického přehledu identifikovali devět druhů rodinného vlivu na dobrovolnictví dospívajících.

Law a Shek (2009) těchto devět rodinných vlivů na dobrovolnictví mládeže (šest pozitivních a tři negativní) rozebírají z pohledu, zda působí na dobrovolnictví jedince pozitivně nebo negativně.

Mezi pozitivní vlivy rodiny na dobrovolnictví adolescentů řadí:

1. „vnímání zapojení rodinných příslušníků do dobrovolnické služby
2. dospívající vnímají míru důvěry, kterou mají rodinní příslušníci ve smysl dobrovolnictví
3. rodina podporuje dobrovolnické chování adolescentů
4. rodina modeluje dobrovolnické chování adolescentů
5. rodina poskytuje dospívajícímu dovednosti a znalosti ohledně dobrovolnictví
6. rodina nabízí účast na dobrovolnické aktivitě dospívajícímu“⁸

Autoři tvrdí, že pokud se v rodině nalézá některý z těchto uvedených pozitivních vlivů na dobrovolnictví dospívajících, pak je vyšší pravděpodobnost, že se jedinec stane dobrovolníkem, a má to na něj pozitivní dopad.

V rodině se podle autorů mohou nacházet také negativní vlivy na dobrovolnictví jedince, mezi něž zahrnují tyto tři vlivy rodiny na dobrovolnictví adolescentů:

7. „rodina poskytuje odměnu za dobrovolnictví dospívajících
8. rodina vytváří nátlak, aby se dospívající dobrovolnický angažoval
9. rodinná filantropie jakožto podpora vnímání dobrovolnictví dospívajícími“⁹

Na rozdíl od předchozích prvních šesti pozitivních vlivů rodiny na dobrovolnictví adolescentů jsou tři poslední uvedené vlivy rodiny chápány jako negativní. Autoři je tak vnímají z toho důvodu, že kvůli takovým rodinným vlivům může dojít ke snížení vnitřní motivace jedince k dobrovolnické činnosti. Například v případě poskytování odměny za dobrovolnickou činnost jedince dochází k tomu, že má jedinec spojenou svou činnost víc

---

⁸Překlad autorky práce, v originále: „1) Adolescents' perception of family members' involvement in volunteer service; 2) Adolescents' perception of family members' beliefs in volunteerism; 3) Family support of adolescents' volunteering behaviour; 4) Family modeling of adolescents' volunteering behavior; 5) Tangible reward of adolescents' volunteering behaviour; 6) Conforming to family pressure to perform volunteer service“ (Law, Shek, 2009, s. 667).

⁹Překlad autorky práce, v originále: „7) Family tutoring (in terms of skill and knowledge indoctrination) of adolescents' volunteering behavior; 8) Family invitation to volunteer; and 9) Family sponsorship of adolescents' perception volunteering behavior“ (Law, Shek, 2009, s. 667).

s cílem odměny než altruistickým významem samotné dobrovolnické činnosti. V některých rodinách se může také objevovat nátlak rodiny na dobrovolnictví jedince, který má rovněž negativní dopad na dobrovolnictví jedince. Oblast posledního vlivu, kdy jedinec dostává za svou dobrovolnickou činnost finance, má podobně negativní dopad jako hmatatelná odměna za jejich dobrovolnickou činnost. Jedinec se stejně jako u odměny s dobrovolnickou službou tolik neztotožňuje.

Law a Shek (2009) svým výzkumem dospěli k zajímavým závěrům, které jsou pro téma této práce přínosné. Nejdůležitějším faktorem, který má podle této studie největší rodinný vliv na dobrovolnický záměr a dobrovolnické chování dospívajícího, je vnímání důvěry dospívajících členů rodiny v dobrovolnictví. Tento faktor hrál dokonce významnější roli než podpora rodiny. Bylo tak zjištěno, že přenos hodnot spojených s dobrovolnictvím je u čínských dětí důležitější než modelování dobrovolnictví rodinou.

Výzkum také zjistil negativní asociace na dobrovolnický záměr a dobrovolnické chování dospívajících, které měli dospívající spojeny s odměnou za dobrovolnické chování, nátlakem rodiny a sponzorstvím rodiny. Tyto poznatky vypovídají o tom, že „vnější vliv rodiny by mohl snížit vnitřní motivaci dobrovolnické služby“¹⁰ (Law, Shek, 2009, s. 679).

Studie od Law a Sheka (2009) přináší i značná omezení, kterých jsou si autoři sami vědomi a ve svém článku se na ně odkazují. Jedním z omezení této studie je to, že byli zkoumáni pouze dospívající a žádný další člen rodiny, který by mohl o rodinném vlivu na dobrovolnictví jedince podat lepší obrázek. Výzkum také nedokázal odhalit jedince, který měl na dobrovolnictví adolescentů nejsilnější vliv, protože to by také pomohlo k dotvoření důvodů, které mají vliv na dobrovolnictví jedince.

Přesnější výzkumný obrázek, který se týká modelování dobrovolnické role u adolescentů a zahrnuje odpovědi adolescentů i některého z rodičů, přinesli svým článkem Role-modeling and conversations about giving in the socialization of adolescent charitable giving and volunteering Ottoni-Wilhelm et al. (2014). Autoři zde předkládají výsledky svého výzkumu, kterého se zúčastnilo 1 244 respondentů – 634 dívek a 610 chlapců ve věku 12–18 let. Sběr dat probíhal prostřednictvím tří rozhovorů, kdy první byl veden s adolescenty, druhý a třetí rozhovor byl veden primárním pečovatelem adolescentů. Z procentuálního hlediska vzorku bylo 91,8 % primárních pečovatelů matek, 2,5 %

---

¹⁰Překlad autorky práce, v originále: „Extrinsic family influence could decrease the intrinsic motivation for volunteer service“ (Law, Shek, 2009, s. 679).

primárních pečovatelů byly jiné ženy nebo babička, 6 % primárních pečovatelů byli otcové.

Tato americká studie přináší závěr, že „rodičovské modelování rolí i rozhovory o dávání jsou spojeny s dáváním a dobrovolnictvím dospívajících“¹¹ (Ottoni-Wilhelm et al., 2014, s. 62). Autoři v této studii kladou důraz na to, že prosociální chování, které souvisí s dobrovolnictvím a dárcovstvím, mohou rodiče u svých dětí vytvářet prostřednictvím modelování rolí. Jedním z konkrétních výsledků tohoto výzkumu je zjištění, že adolescenti rodičů, kteří poskytují finanční dary a mluví o darování, mají o 33 % vyšší pravděpodobnost být také dárci než adolescenti rodičů, kteří tak nečiní. Druhým významným závěrem této studie je to, že adolescenti rodičů, kteří vykonávají dobrovolnickou činnost, a navíc s adolescenty hovoří o darování, mají o 47 % vyšší pravděpodobnost stát se dobrovolníky než adolescenti rodičů, kteří tak nečiní. Ottoni-Wilhelm et al. (2014) popisují také „cross-over“ efekt neboli „zkřížený účinek“, kterým se snaží vysvětlit, že modelování rolí prostřednictvím vzorů rodičů a jejich dárcovství je pozitivně propojeno s dobrovolnictvím adolescentů a naopak.

Ottoni-Wilhelm et al. (2014) podkládají své výzkumy zahraniční literaturou a výzkumy. Mezi zajímavé studie, které mají pro tuto práci význam, patří studie od Maccobyho a Martina (1983, cit. dle Ottoni-Wilhelm, et al., 2014), která rozlišuje čtyři typy rodičovství, jež mají různorodý vliv na učení prosociálního chování dětí. Maccoby a Martin (1983, cit. dle Ottoni-Wilhelm et al., 2014) dělí rodičovské styly na autoritativní, autoritářské, shovívavé nebo tolerantní a zanedbávající. Tyto rodičovské styly dále dělí na základě míry podpory a kontroly. Autoritářský styl má podle nich nízkou podporu a vysokou kontrolu. Hastings et al. tvrdí, že „autoritářský styl může narušit prosociální chování dětí tím, že modeluje nedostatek zájmu o potřeby druhých nebo vyvolává nepřátelství a odmítá úsilí o socializaci rodičů“¹² (Hastings et al., 2007, s. 643). Další styl, který Maccoby a Martin (1983, cit. dle Ottoni-Wilhelm et al., 2014) popisují, je shovívavý nebo tolerantní, má podle nich vysokou podporu, nicméně nízkou kontrolu. Zanedbávající rodičovský styl uvádějí s malou podporou a malou kontrolou.

---

¹¹Překlad autorky práce, v originále: „Parental role-modeling and conversations about giving are associated with adolescents' giving and volunteering“ (Ottoni-Wilhelm et al., 2014, s. 62).

¹²Překlad autorky práce, v originále: „An authoritarian style of parenting may undermine children's prosocial behavior by modeling a lack of concern for the needs of others, or engendering hostility and the rejection of parental socialization efforts“ (Hastings et al., 2007, s. 643).

S ohledem na téma dobrovolnictví nás nejvíce zajímá čtvrtý styl rodičovství, který je autoritativní a podle Maccobyho a Martina (1983, cit. dle Ottoni-Wilhelm et al., 2014) nejvíce podporuje prosociální chování dítěte, protože se vyznačuje velkou podporou a kontrolou, založenou na vedení. Také Hastings et al. (2007, s. 643) tvrdí, že autoritativní styl může podporovat prosociální chování dětí, ale dobu trvání vnímá jako krátkodobou. Hastings et al. (2007, s. 644–645) upozorňují, že rodičovské styly nejsou jen jednotvárné, ale mohou se také vzájemně prolínat v průběhu různých situací. Podle autorů souvisí rodičovské styly s momentálními emocemi a chováním rodičů, které se mohou měnit dle situace. Z tohoto důvodu není možné určit jednoznačnou spojitost mezi rodičovským výchovným stylem a výsledkem jednání dítěte.

3.3 Mezigenerační přenos dobrovolnictví

Předchozí podkapitola se zabývala socializací a jejím vlivem na modelování dobrovolnictví jedince. Zaměřila se především na tradiční pojetí teorie socializace, která reflektuje vliv rodičů na děti. Jedním z dalších faktorů, které mohou být důvodem dobrovolnictví jedince, je mezigenerační přenos.

Glass et al. (1986), kteří v roce 1973 prováděli výzkum 2 044 jedinců z odlišného etnického, ekonomického a sociálního prostředí, se ve své studii zabývali přenosem politických, genderových a náboženských postojů napříč třemi generacemi amerických rodin. I když se tato studie nezabývá dobrovolnictvím, vyplývají z ní významná data, která nahlíží na proces socializace z jiného úhlu pohledu. Autoři zde popisují tradiční pohled na socializaci, který vnímá podobnost postojů mezi generacemi jako úspěšný výsledek socializačního procesu, jenž má na jedince dlouhotrvající vliv. Glass et al. v tomto kontextu zmiňují, že „tradiční pohledy na socializaci se zaměřily na proces vlivu z rodiče na dítě, aniž by dostatečně zvažily dopad zděděného sociálního statusu, možnost vzájemného ovlivňování a variabilitu v průběhu životního cyklu v důsledku vývojového stárnutí“¹³ (Glass et al., 1986, s. 687). Acock (1984) zdůrazňuje, že je zapotřebí dívat se na podobnost postojů rodičů a dětí nejen na základě úspěšného procesu socializace, ale rovněž z pohledu „úspěšného mezigeneračního přenosu třídy, rasy, náboženství, příslušnosti,

---

¹³Překlad autorky práce, v originále: „Traditional views on socialization have focused upon the process of influence from parent to child without adequately considering the impact of inherited social status, the possibility of mutual influence, and variability across the life course due to developmental aging“ (Glass et al., 1986, s. 687).

rodinného stavu a dalších významných sociálních statusů, které strukturují životní zkušenosti a formují sociální postoje“¹⁴ (Acock, 1984, cit. dle Glass et al., 1986, s. 686). Z této studie, která rozebírá tradiční pojetí socializace a mezigenerační přenos, vyplývají důležité poznatky, které se vážou k této práci. Nenahlížím totiž na fungování dobrovolnictví v rodině jen z hlediska vlivu socializace, ale beru v úvahu i zmiňovaný mezigenerační přenos, který může probíhat nejen z rodičů na děti, ale také z dětí na rodiče. Zároveň nemůžeme opomenout, že významnou roli v přenosu dobrovolnických hodnot mohou hrát také prarodiče nebo další socializační činitelé, kteří byli zmíněni výše.

Studie od Reného Bekkerse (2007) s názvem *Intergenerational Transmission of Volunteering* zkoumá přenos dobrovolnictví v Nizozemsku. Studie vznikla na základě rodinného průzkumu holandské populace z roku 2000, dotazníkového šetření se zúčastnilo 864 respondentů. Autor uvádí tři strategie, kterými mohou rodiče podporovat dobrovolnictví svých dětí. Buď se mohou rodiče ukázat sami jako dobrovolníci a jít svým dětem příkladem, nebo svým dětem poskytovat sociální dovednosti a postavení, které je k dobrovolnictví povede. Třetí strategií podle Bekkerse je ta, že „rodiče mohou integrovat své děti do dobře propojených komunit, které sdílejí odpovědnost za vytváření pocitu občanské identity u dětí vytvářením příležitostí pro účast v komunitním životě“¹⁵ (Bekkers, 2007, s. 99). Dále autor popisuje také teorie, ze kterých při svém výzkumu vychází. V článku se zabývá modely přímého přenosu a nepřímými převodovými modely, které dělí do několika skupin.

Jako první teorii Bekkers (2007) popisuje modely přímého přenosu, kde zařazuje teorii sociálního učení. Tato teorie říká, že rodiče mohou své děti naučit prosociálnímu chování tím, že je budou u dětí modelovat. Autor ve svém článku rozlišuje mezi dvěma různými modely přímého přenosu, ve kterých vidí v souvislosti s modelováním dobrovolnictví u dětí význam. Jako první uvádí schválení prosociálních hodnot souhlasem, tedy když rodiče odměňují prosociální projevy svých dětí souhlasem, a naopak napomínají dítě, pokud se prosociálně nechová. Tento model má ovšem svá negativa – v případě, kdy se prosociální chování nestane pro dítě internalizovanou hodnotou, nebude dítě v blízkosti rodičů

---

¹⁴Překlad autorky práce, v originále: „Successful intergeneration transmission of class, race, religious affiliation, marital status, and other prominent social statuses that structure life experience and mold social attitude“ (Acock, 1984, cit. dle Glass et al., 1986, s. 686).

¹⁵Překlad autorky práce, v originále: „Parents can integrate their children in well-connected communities that share the responsibility for creating a sense of civic identity in children by creating opportunities for participation in community life“ (Bekkers, 2007, s. 99).

prosociální chování prokazovat. Tuto situaci můžeme ilustrovat na příkladu matky, která vykonává dobrovolnickou činnost v místním hasičském sboru a zapojuje své děti bez možnosti, že by dobrovolnictví v hasičském sboru mohly odmítnout. Bekkers nevidí v takovém modelu rodičovského vlivu na dítě pozitivní účinek, který by vytvořil u dítěte dlouhodobý a pozitivní vztah k jeho občanské angažovanosti.

Bekkers (2007) uvádí také druhý typ modelování, kterým je již zmíněná internalizace prosociálních hodnot, které jsou spojeny s dobrovolnictvím. Maccoby a Martin (1983) definují hodnotovou internalizaci jako „rozvoj schopnosti dětí regulovat své vlastní chování s malým vnějším monitorováním a sankciováním, s ohledem na soubor prosociálních hodnot, které přijali za vlastní“¹⁶ (Maccoby a Martin, 1983, s. 51, cit. dle Bekkers, 2007, s. 100). Děti, jejichž rodiče vykonávají dobrovolnou činnost a učí své děti, že dobrovolnictví pomáhá společnosti, si samy zvnitřní myšlenku, že dobrovolnictví je pozitivním jevem. Bekkers tvrdí, že pokud si děti takovým způsobem internalizují prosociální hodnoty, budou se s velkou pravděpodobností dobrovolnický angažovat i ve své dospělosti. Dále autor uvádí, že čím obecněji se prosociální hodnoty internalizují, tím pravděpodobněji budou děti působit i v jiné organizaci, než působili jejich rodiče. Právě to, že se děti v pozdějším věku angažují i v jiném typu organizace než jejich rodiče, je podle Bekkerse dosažením úspěšné internalizace prosociálních hodnot.

V další části Bekkers popisuje nepřímé převodové modely, pomocí kterých mohou rodiče ovlivňovat dobrovolnictví svých dětí. Podle autora „nepřímé převodové modely předpokládají, že přenos dobrovolnictví je vedlejším produktem přenosu náboženství, sociálního postavení a osobnostních charakteristik“¹⁷ (Bekkers 2007, s. 111). Vliv náboženství byl zmíněn ve druhé kapitole této práce v souvislosti s tím, jak domácnost tvaruje dobrovolnictví. Podrobněji se tímto modelem zabývá další kapitola. Mimo to, že rodiče předávají svým dětem prvky víry, mohou jim také předávat jejich osobnostní charakteristiky, jež Bekkers ve svém článku uvádí jako třetí nepřímý převodový model, který může mít na přenos prosociálních hodnot z rodičů na děti vliv.

---

¹⁶Překlad autorky práce, v originále: „The development of children of the ability to regulate their own behaviour, with little external monitoring or sanctioning, with respect to a set of self-accepted prosocial values“ (Maccoby a Martin, 1983, s. 51, cit. dle Bekkers, 2007, s. 100).

¹⁷Překlad autorky práce, v originále: „Indirect transmission models posit that the transmission of volunteering is a by-product of the transmission of religion, social status and personality characteristics“ (Bekkers, 2007, s. 111).

3.4 Religiozita

Dalším jevem, který může mít vliv na vznik dobrovolnictví jedince v rodině, je náboženství a s ním úzce spojená religiozita. Podle Velkého sociologického slovníku je náboženství „v nejobecnějším smyslu vztah člověka k tomu, co ho přesahuje, představa nebo jen pocit, že vedle světa přirozeného existuje nadpřirozený svět (síly, bytosti, mocnosti), a víra, že je člověk na této transcendentní skutečnosti nějakým způsobem závislý“ (Petrušek a kol., 1996a, s. 659). Pojem náboženství můžeme chápat jako obecný jev v celospolečenském kontextu, pod kterým si můžeme představit různé druhy náboženství, které existují napříč světem. Religiozita neboli náboženskosť je podle Velkého sociologického slovníku „souhrnné označení vlivů náboženství na vědomí a chování jednotlivců i spol. skupin a celků, resp. souhrnný výraz pro nábož. citění, postoje, chování“ (Petrušek a kol., 1996b, s. 921). Pod pojmem náboženské chování si můžeme představit množství praktik, mezi které patří „vykonávání nábož. obřadů, návštěva bohoslužeb, svěcení církevních svátků, dodržování rituálů a zákazů, četba nábož. literatury, rozšiřování „Svatých písem“, nábož. výchova“ (Petrušek a kol., 1996b, s. 921).

Mnozí autoři, kteří zkoumají spojitost náboženství s dobrovolnictvím jedinců, uvádí množství důvodů, proč má náboženství na dobrovolnictví vliv. Vermeer a Scheepers (2011) a Becker a Dhingra (2001) vysvětlují jako jeden z vlivů náboženství na dobrovolnictví teorii sítě. Teorie sítě znamená, že „lidé, kteří navštěvují církev, jsou zapojeni do místních úzce spletených sítí, v nichž se zapojení do dobrovolné činnosti stalo společenskou normou, kterou je těžké ignorovat“¹⁸ (Vermeer, Scheepers, 2011). Náboženství je úzce spojeno s hodnotami dobročinnosti a péče o druhé. Lidé, které spojuje náboženská komunita a účastní se na aktivitách církve, přijímají její poslání, které velmi často zahrnuje dobrovolnickou činnost. Z toho důvodu tyto zmiňovaní autoři tvrdí, že pokud je jedinec účastníkem církve, pak se s větší pravděpodobností zapojí do dobrovolnické činnosti než člověk, který se neúčastní v církvi.

Podle Beckera a Dhingry (2001) jsou sociální sítě, které se vytváří prostřednictvím církevních aktivit, silnějším motivem k dobrovolnické činnosti jedince než samotná víra. Podle autorů pramení hlavní motivy dobrovolnictví v církvi ze sociálních sítí, tedy

---

¹⁸Překlad autorky práce, v originále: „People who attend church are involved in local close-knit networks in which engagement in voluntary action has become a social norm difficult to ignore“ (Vermeer, Scheepers, 2011).

především přátelských vazeb. Lidé, kteří mají s členy kongregace silné sociální vazby, budou s větší pravděpodobností dobrovolníky v církvi.

Zajímavý výsledek, který z výzkumu Beckera a Dhingry (2001) vyplývá, je ten, že k dobrovolnické angažovanosti jedince nejvíce přispívá fakt, že je daná činnost prospěšná pro členy jeho rodiny. V rozhovoru více než dvacet lidí s dětmi odpovědělo, že vykonávají dobrovolnickou činnost v organizaci z toho důvodu, že je prospěšná pro členy rodiny. Také další důvody participace, které uvedli ostatní informátoři, byly pozitivně spojeny se sociálními vazbami na přátele nebo někoho z organizace. Ostatní, kteří neuvedli sociální vazby, popisovali jako důvody například motivaci náboženské pomoci lidem. Zajímavým zjištěním, které Becker a Dhingra ve svých rozhovorech objasňují, je fakt, že vazby jednotlivce na rodinu a přátele, které autoři pokládají za nejdůležitější motivaci k dobrovolnictví, paradoxně neposilují dobrovolnictví jedince v kongregaci. Autoři vysvětlují tento jev skutečností, že rodiče často vybírají místní instituce, které vedou k sociální integraci svých dětí jako například sportovní aktivity, skaut, sbor. Z tohoto výzkumu vyplývá důležitost rodiny jako dobrovolnického celku. Pokud se rodina účastní církevních aktivit, většinou se účastní jako celá rodina. To má pro náboženské, ale i světské organizace velkou váhu, protože získávají hned několik členů, kteří tráví svůj volný čas společně a prostřednictvím svého dobrovolnictví přináší organizaci pozitivní přínos. Becker a Dhingra zdůrazňují, že by kongregace měly cílit nejen na motivy svých členů pro dobrovolnictví a jedinečné programy, ale především na propojenost sociálních vazeb.

Vermeer a Scheepers (2011) svou panelovou nizozemskou studií rozšiřují vysvětlení sítě Beckera a Dhingry (2001) o další jev, jak může náboženství podporovat dobrovolnictví. V tomto kontextu přichází s termínem náboženská socializace. Vermeer a Scheepers tvrdí, že „náboženská socializace se týká vědomého a úmyslného pokusu rodičů předat své náboženské přesvědčení a odhodlání svým dětem“¹⁹ (Vermeer, Scheepers, 2011). Autoři zde vychází z faktu, že především v Nizozemsku a některých západoevropských zemích dochází k sekularizaci, která způsobuje zmenšení vlivu církví na životy jedinců. Vliv sekularizace by mohl být příčinou úbytku dobrovolníků, ale paradoxně v Nizozemsku k významnému úpadku dobrovolnictví nedošlo. Znovu zde narážíme na důležitost procesu socializace, které se věnovala předchozí podkapitola. Náboženská socializace může

---

¹⁹ Překlad autorky práce, v originále: „Religious socialization concerns the conscious and deliberate attempt of parents to transmit their religious beliefs and commitment to their children“ (Vermeer, Scheepers, 2011).

probíhat například tak, že rodiče předávají své náboženské hodnoty a postoje dětem, berou je do kostela, zajišťují dětem náboženské vzdělání atd.

Vermeer a Scheepers (2011) při svém výzkumu využívá dvou vln panelové studie z roku 1983 a 2007, kterých se zúčastnil stejný vzorek respondentů. Autoři chtěli tímto vzorkem zjistit, do jaké míry určuje náboženská socializace, která probíhá v křesťanských rodinách, nekřesťanskou dobrovolnickou angažovanost v pozdějším věku. Vermeer a Scheepers dochází k zajímavým závěrům, které potvrzují, že náboženská socializace má na jedince a jeho dobrovolnictví pozitivní vliv, který přetrvává až do jeho dospělosti, i když se jedinec už neangažuje v církvi. Je tomu z toho důvodu, že si jedinec během svého vývoje osvojí prostřednictvím církve vztah ke komunitě a internalizuje prosociální hodnoty. Tímto výsledkem autoři potvrzují teorii sítě, protože náboženská příslušnost a aktivní účast v církvi během adolescence se ukázaly jako nejdůležitější faktory předpovídající nenáboženskou dobrovolnickou participaci v dospělosti. Výsledky, které Vermeer a Scheepers zjistili, zdůrazňují také vliv rodičovského stylu, kterým rodiče své děti nábožensky vychovávají a modelují u nich roli dobrovolníka. Pokud dítě vyrůstá v silně náboženském rodinném prostředí, bude podle Vermeera a Scheepers s menší pravděpodobností nenáboženským dobrovolníkem v dospělosti. Autoři v tomto kontextu zdůrazňují, že cestou k nenáboženskému dobrovolnictví v pozdějším životě jedince je náboženská socializace, která není natolik striktní.

4 Shrnutí teoretické části

Dobrovolnictví je významným jevem, který pozitivně prospívá jak jednotlivci, tak celé společnosti. Organizace občanské společnosti jsou na dobrovolnictví do velké míry závislé, protože obohacuje jejich činnost, organizační kulturu i strukturu. Domácnost, ve které se vyskytují dobrovolníci, může být ideální půdou pro rozvoj dobrovolnictví ostatních členů rodiny. Dobrovolníci v rodině mohou dávat ostatním členům rodiny dostatek příležitostí k tomu, aby se také dobrovolnický angažovali.

Jedním z faktů, na kterém se většina výše uvedených autorů shoduje, je možnost rodiny výrazně dobrovolnictví jednotlivců v domácnosti ovlivňovat. Výzkumy, které jsou uvedeny v teoretické části, vnímají dobrovolnictví jako výsledek socializace, modelování rolí, mezigeneračního přenosu nebo vlivu religiozity. Tyto čtyři jevy jsou uváděny jako nejčastější důvody, proč k dobrovolnictví v rodině dochází. Proces socializace, modelování rolí, mezigenerační přenos a religiozita sice přináší odpověď na to, proč dobrovolnictví v rodině vzniká, ale většina zjištění je prováděna pomocí kvantitativních metod, které nezahrnují výpovědi všech členů rodiny. Kvantitativní data tak neumožňují porozumět všem členům rodiny, jak dobrovolnictví vnímají, a zachytit tak konkrétní výpovědi, které oblast dobrovolnictví v rodině dostatečně přiblíží.

Zahraniční výzkumy, které byly v oblasti dobrovolnictví v rodině realizovány, nezahrnují výpovědi těch členů domácnosti, kteří se dobrovolnické činnosti neúčastní. Chybí tedy informace o tom, proč se tito členové rodiny dobrovolnický neangažují a jak dobrovolnictví ostatních členů rodiny vnímají. Důvody, proč dobrovolnictví v rodině vzniká, jsou prostřednictvím výzkumů přisuzovány především rodičům, kteří své děti k dobrovolnictví vedou. Význam rodičů je pro utváření dobrovolnictví v mnoha případech skutečně podstatný, nicméně z praxe autorky práce jako koordinátorky dobrovolníků vyplynula zkušenost, že existují rodiny, ve kterých rodiče nejsou dobrovolníci, a přesto se jejich děti věnují dobrovolnické činnosti.

EMPIRICKÁ ČÁST

5 Metodologie výzkumného šetření

Cílem této práce je přispět k poznání toho, jak funguje dobrovolnictví v rámci rodiny, konkrétně přenos dobrovolnictví v rodině. V předchozí teoretické části byly představeny nejčastější závěry zahraničních výzkumů, které se zabývají dobrovolnictvím v rodině. Tato druhá, empirická část práce si klade za cíl obohatit dosud málo probádanou oblast přenosu dobrovolnictví v rodině prostřednictvím kvalitativní metody zakotvené teorie.

S ohledem na téma této práce jsem si určila také výzkumnou otázku:

Jak dochází k přenosu dobrovolnictví v rodině z pohledu všech členů domácnosti?

Podotázky:

1. Jakými konkrétními praktikami vedou rodiče své děti k dobrovolnictví?
2. Jak se utváří vnímání významu a smyslu dobrovolnictví v rodině?
3. Jaké faktory mají vliv na vznik dobrovolnictví dětí v případě, kdy jejich rodiče nejsou dobrovolníci?
4. Jak se na dobrovolnictví některých členů rodiny podílejí ti členové rodiny, kteří nevykonávají dobrovolnickou činnost?

Odpovědi na tyto otázky by měly přinést hlubší vhled, jak funguje přenos dobrovolnictví v rámci rodiny z pohledu každého rodinného příslušníka. Závěry, které díky těmto otázkám dostaneme, budou sloužit koordinátorům dobrovolníků, kteří díky výsledkům mohou zefektivnit nábor dobrovolníků v rodinách.

5.1 Výzkumný design

Výzkumným designem, který jsem si pro tuto práci vybrala, je metoda zakotvené teorie, která patří mezi kvalitativní výzkumné metody. Podle Švaříčka a Šed'ové (2007) je kvalitativní přístup „proces zkoumání jevů a problémů v autentickém prostředí s cílem získat komplexní obraz těchto jevů založený na hlubokých datech a specifickém vztahu mezi badatelem a účastníkem výzkumu“ (Švaříček, Šed'ová, 2007, s. 17). Dobrovolnictví

v rodině je oblastí, ve které byly prozatím uskutečňovány především kvantitativní výzkumy. Kvalitativní výzkumnou metodu volím ve svém výzkumu z toho důvodu, že mě budou zajímat příběhy a názory jednotlivých členů rodiny, které by se kvantitativními metodami nedaly zjistit ve vzájemných spojitostech a komplexnosti, aby se mohla udělat podrobná analýza zkoumaného jevu.

Metoda zakotvené teorie je podle Strausse a Corbinové (1999) „teorie induktivně odvozená ze zkoumání jevu, který reprezentuje. To znamená, že je odhalena, vytvořena a prozatímně ověřena systematickým shromažďováním údajů o zkoumaném jevu a analýzou těchto údajů. Proto se shromažďování údajů, jejich analýza a teorie vzájemně doplňují“ (Strauss, Corbinová, 1999, s. 14). V případě tohoto výzkumu tedy jsou sbírána data, která souvisí s oblastí přenosu dobrovolnictví v rodině, a analyzována tak, abychom odhalili novou teorii, která tuto doposud kvalitativně neprozkoumanou oblast obohatí. Podle Strausse a Corbinové (1999, s. 14–15) splňuje správně vytvořená zakotvená teorie čtyři základní kritéria, která potvrzují, zda je nově vytvořená teorie vhodně sestavená. Mezi tato kritéria patří podle Strausse a Corbinové (1999) **shoda, srozumitelnost, obecnost a kontrola**. Kritériem shody je míněno to, že formulovaná teorie vychází přímo z kódovaných dat, která odpovídají realitě a zkoumané oblasti. Kritérium srozumitelnosti zajišťuje, aby byla teorie přehledná a smysluplná pro výzkumníky, kteří se zkoumanou oblastí zabývají, a také jedince, kteří se na výzkumu podílejí. Teorie by měla splňovat také kritérium obecnosti, které zaručuje, že bude teorie dostatečně pružná, aby mohla vysvětlovat podobné jevy a odlišnosti mezi nimi. Kritéria kontroly je docíleno prostřednictvím uvedení podmínek, za kterých vytvořená teorie platí.

5.2 Výzkumný vzorek

Před realizací empirické části jsem zvolila postup **účelového výběru vzorku**. V případě účelového výběru vzorku je nutné definovat vzorek ještě před začátkem empirické části výzkumu, abychom docílili souladu vzorku s výzkumnou otázkou (Flick, 2014). Z toho důvodu jsem si předem stanovila kritéria, která měly dané rodiny splňovat, aby byly pro realizaci mého výzkumu vhodné. Jedním z kritérií bylo, aby v každé rodině vykonávali dobrovolnickou činnost minimálně dva členové rodiny. Kritérium bylo zvoleno z toho důvodu, abych mohla sledovat přenos dobrovolnictví z jednoho člena rodiny na další, což by v případě jednoho dobrovolníka v rodině nešlo. Druhým kritériem bylo kritérium

formálního dobrovolnictví, které je důležité proto, abych mohla zjistit, jak mohou koordinátoři dobrovolníků zaměřit své náborové strategie na rodinné příslušníky.

Rodiny byly vybírány ze dvou různých členských organizací. Z důvodu vyšší rozmanitosti výsledků, kterých chci dosáhnout, jsem zvolila výběr tří naprosto odlišných rodin, které se liší mírou víry, počtem rodinných příslušníků, počtem dobrovolnický angažovaných dětí, dobrovolnickou angažovaností a neangažovaností rodičů.

Abych docílila co nejkvalitnějších dat, která budou pro analýzu bohatá, oslovila jsem z každé rodiny jednoho člena, který mi přiblížil, kolik členů rodiny vykonává dobrovolnickou činnost, kdo se dobrovolnický neúčastní, a objasnil, jak rodina funguje. Díky sdělením informátora jsem mohla vytvořit vhodnou strukturu témat a otázek do rozhovoru, která se pro jednotlivé členy rodiny lišila podle toho, zda člen rodiny vykonává dobrovolnickou činnost, nebo nevykonává. Navíc mi rozhovor s informátorem pomohl, abych se mohla připravit i na to, jak kdo v rodině reaguje a jaký typ komunikace potřebuje – někdo byl extrovertnější, někdo introvertnější. Následující tabulky 2, 3 a 4 shrnují informace o jednotlivých rodinách.

V analýze výsledků používám anonymizovaná jména a příjmení jednotlivých účastníků výzkumu. U citátů používám zkratky jmen, která jsou vždy uvedena jménem, a v závorce se nachází písmeno, které označuje příjmení, např. Karolína (Š) je Karolína Šebestová. Pokud se jedná o rodiče, je písmeno v závorce doplněno buď M, nebo O, což znamená matka nebo otec. Tyto pseudonymy jsem zvolila z toho důvodu, že některé odpovědi jsou uváděny napříč rodinami a nebylo by to přehledné.

Tab. 2: Rodina Dvořákových

Informátor	Věk	Rodinný status	Dobrovolnická činnost	Rozhovor
Jitka (MD)	54	Matka	Ano	Ano
Kristýna (D)	30	Dcera	Ano	Ano
Martin (D)	26	Syn	Ano	Ano
Eva (D)	20	Dcera	Ano	Ano
Dominik (D)	23	Syn	Ne	Ano
Tomáš (D)	29	Syn	Ne	Ano

Zdroj: Autorka

Tab. 3: Rodina Fričových

Informátor	Věk	Rodinný status	Dobrovolnická činnost	Rozhovor
Hana (MF)	56	Matka	Ne	Ano
Petr (OF)	47	Otec	Ne	Ano
Jonáš (F)	30	Syn	Ano	Ano
Marie (F)	29	Dcera	Ano	Ano
Michaela (F)	26	Dcera	Ano	Ano
Daniel (F)	13	Syn	Ne	Ano
Martina (F)	16	Dcera	Ne	Ano

Zdroj: Autorka

Tab. 4: Rodina Šebestových

Informátor	Věk	Rodinný status	Dobrovolnická činnost	Rozhovor
Dana (MŠ)	43	Matka	Ano	Ne
Šimon (OŠ)	44	Otec	Ano	Ne
Karolína (Š)	13	Dcera	Ne	Ne
Matyáš (Š)	10	Syn	Ne	Ne

Zdroj: Autorka

5.3 Metoda sběru dat

Jako metodu sběru dat jsem použila polostrukturované hloubkové rozhovory, které byly vedeny se všemi členy vybraných rodin. Podle Švaříčka a Šedové jsou hloubkové rozhovory „nestandardizované dotazování účastníka výzkumu zpravidla jedním badatelem pomocí několika otevřených otázek“ (Švaříček, Šedová, 2007, s. 159). Tato metoda sběru dat mi přišla vhodná z toho důvodu, že předem připravenou verzi otázek jsem mohla během jednotlivých rozhovorů měnit a otázky stále doplňovat. Tento postup mi pomohl otevřít témata, která jsou informátory vnímána jako důležitá a výzkum obohatily o nové informace.

Scénář otázek, které ve výzkumu používám, je sestaven flexibilně a tematicky. Struktura témat a otázek rozhovoru se lišila podle typu informátora, z toho důvodu jsem si předem

vytvořila čtyři verze osnovy rozhovoru, které byly sestaveny podle jednotlivých tematických oblastí.

A. VERZE PRO DOBROVOLNÍKY:

1. Jak dlouho se dobrovolnické činnosti věnujete?
2. Co je náplní vaší dobrovolnické činnosti?
3. Jak jste s dobrovolnictvím začal/a? Co bylo impulsem k této činnosti?
4. Co na to tehdy říkali vaši rodiče?
5. Co vás motivuje k vaší dobrovolnické činnosti?
6. Kdo další se ve vaší rodině věnuje dobrovolnictví?
7. Kdo je podle vás ve vaší rodině největším „tahounem“ dobrovolnictví? Kdo mu věnuje nejvíce času?
8. S kým se doma o dobrovolnictví nejraději bavíte?
9. Komu byste se svěřil/a, kdybyste narazil/a v rámci dobrovolnické činnosti na problém? A proč?
10. Podporují rodiče vaši dobrovolnickou činnost? Pokud ano, jak?
11. Jaké konkrétní hodnoty vám rodiče předali? Která z nich je pro vás nejdůležitější a proč?
12. Jak ovlivňuje vaše dobrovolnictví rozdělení pracovních úloh v domácnosti? Měli jste někdy například konflikt, že se nevěnujete domácím povinnostem kvůli dobrovolnické činnosti?
13. Jak vaši dobrovolnickou činnost podporují ti členové rodiny, kteří se dobrovolnický neangažují? Třeba vaši sourozenci? Požádal/a jste je někdy o něco v rámci dobrovolnické činnosti a pomohli vám?
14. Nemrzelo vás někdy, že se dobrovolnické činnosti nevěnují také vaši sourozenci?
15. Je někdo mimo rodinu, kdo vás k dobrovolnictví silně motivuje?
16. Jak si myslíte, že vaše dobrovolnictví ovlivňuje ostatní členy rodiny?
17. Chtěl/a bys k dobrovolnické činnosti vést v budoucnu i své děti?

B. VERZE PRO RODIČE:

1. Víte, jak vzniklo dobrovolnictví vašich dětí?
2. Kdo je podle vás ve vaší rodině největším „tahounem“ dobrovolnictví? Kdo mu věnuje nejvíce času?
3. Jak jste k tomu od mala děti vedli? Bylo to od mala propojené vírou, jak jste popisovala?
4. Pamatujete si, jak jste na dobrovolnictví svých dětí tehdy reagovala?
5. Podporoval/a jste nějak přímo jejich dobrovolnictví nějakým způsobem?
6. V čem byste ještě řekl/a, že šlo dobrovolnictví vašich dětí na úkor rodiny?
7. Jak byste popsal/a vaši výchovu dětí? Na co kladete největší důraz?
8. Jaká z hodnot, které dětem předáváte, je podle vás ta nejdůležitější?
9. Považujete se za věřícího člověka?
10. Svěřovali se vám vaše dobrovolnický angažované děti například s těmi starostmi, které v dobrovolnictví prožívaly?
11. Co si myslíte, že vaše dobrovolnický angažované děti k dobrovolnictví motivuje?
12. Proč si myslíte, že dobrovolnický náboj nechytl také další členy rodiny?
13. Proč se dobrovolnictví nevěnujete také vy – ve stejné organizaci?
14. Zapojujete se nějakým způsobem do dobrovolnické činnosti svých dětí? Případně jak?
15. Pamatujete si, že vás k dobrovolnictví vedli vaši rodiče?
16. Vadilo vám někdy, že vaše děti jsou dobrovolníky? Pokud ano, kdy?
17. Co si myslíte, že by se doma změnilo, kdyby vaše děti nebyly dobrovolníky?
18. Cítil/a jste někdy, že vaše děti věnují více času dobrovolnictví než domácím povinnostem?

C. VERZE PRO NEDOBROVOLNÍKY:

1. Účastnil/a jste se někdy nějaké dobrovolnické činnosti?
2. Víte, kdo se doma dobrovolnictví věnuje?

3. Žádali vás někdy dobrovolnicky angažovaní členové o to, abyste byl taky dobrovolník?
4. Požádal vás některý z vašich dobrovolnicky angažovaných členů rodiny k tomu, abyste jim v rámci dobrovolnické činnosti pomohl/a? Můžete popsat tu situaci?
5. Kdo je podle vás největším tahounem dobrovolnictví ve vaší rodině?
6. Mluvil s vámi někdo z dobrovolnicky angažovaných členů rodiny o problémech, se kterými se v rámci dobrovolnické činnosti potýkají?
7. Považujete se za věřícího člověka?
8. Proč si myslíte, že se člověk rozhodne být dobrovolníkem?
9. Co podle vás mělo vliv na rozhodnutí některých členů rodiny, že se stali dobrovolníky?

D. VERZE PRO DĚTI:

1. Víš, co je to vlastně dobrovolnictví?
2. Myslíš si, že je dobrovolnictví užitečná činnost? Pokud ano, tak proč?
3. Proč si myslíš, že je důležité pomáhat druhým?
4. Jak přesně se do dobrovolnických akcí zapojuješ?
5. Dovedeš si představit, že bys jednou byl/a taky dobrovolník?
6. Co tě na těch akcích baví?
7. Pamatuješ si na situaci, kdy tě rodiče k té aktivitě přivedli?
8. Můžeš mi popsat, co přesně dělají tvoji rodiče za dobrovolnickou činnost?
9. Mluvil s tebou někdy některý z rodičů o tom, proč je dobrovolnictví prospěšné?
10. Kdo podle tebe mluví doma o dobrovolnictví nejčastěji?
11. S kým se doma o dobrovolnické činnosti nejraději bavíš?
12. Kdybys měl/a popsat, jak vypadá taková akce, kde se z rodiny všichni dobrovolnicky angažujete, co každý z vás dělá?

Tyto čtyři verze osnov rozhovoru tvořily základ témat a otázek, na které jsem v průběhu rozhovorů chtěla najít odpovědi. V průběhu rozhovorů jsem pokládala množství dalších

otázek, které byly spontánní a navazovaly na odpovědi informátorů, abych je co nejvíce rozpovídala a dozvěděla se o jednotlivých tématech co nejvíce informací.

Rozhovory se délkou poměrně lišily, časově to bylo mezi 30–55 minutami. Zpravidla kratší byly rozhovory se členy rodiny, kteří dobrovolnickou činnost nevykonávali, a s menšími dětmi, které byly mezi 10–16 lety. Nejdelší rozhovory probíhaly s matkami z rodin a s dobrovolníky, kteří se dokázali nad všemi otázkami dostatečně rozpovídat.

Rozhovory se dvěma rodinami probíhaly v jejich přirozeném prostředí, tedy přímo v domácnosti obou rodin. S jednou z rodin byly rozhovory prováděny formou telefonátu, který byl nahráván. Bylo to z důvodu vyhlášení nouzového stavu, který si vyžádala situace s covid-19, proto byla původní osobní schůzka zrušena. Tyto rozhovory byly zařazeny do analýzy dat, protože se nelišily od ostatních rozhovorů ani časově, ani kvalitou. Rozhovory trvaly stejně dlouho jako rozhovory pořádané s ostatními účastníky výzkumu. Data navíc nabízela pestrou a bohatou zásobu informací, které se k cílům diplomové práce hodí.

Rozhovory s účastníky rodin probíhaly vždy jednotlivě v jejich rodinném prostředí. Na každou rodinu jsem měla vyhrazený jeden den, vždy s odstupem alespoň dvou dní od rozhovoru s předešlou rodinou. Odstupy dní od jednotlivých rozhovorů jsem zvolila z toho důvodu, abych měla možnost například doplnit další otázky do rozhovorů, které by otevřely nové oblasti zkoumaného tématu.

5.4 Metoda analýzy dat

Data získaná z rozhovorů byla přepsána do textové podoby a následně kódována podle zásad zakotvené teorie, kterou podrobně rozebírá Strauss a Corbinová (1999). Analýza dat byla nejprve provedena otevřeným kódováním, které je podle Strausse a Corbinové „část analýzy, která se zabývá označováním a kategorizací pojmů pomocí pečlivého studia údajů“ (Strauss, Corbinová, 1999, s. 43). Otevřené kódování mi pomohlo především objevit základní kódy, díky kterým jsem sestavila několik tematických kategorií, jež souvisely s výzkumem. Dalším stádiem kódování, které je pro analýzu kvalitativních dat v zakotvené teorii typické, je axiální kódování. Podle Strausse a Corbinové je axiální kódování „soubor postupů, pomocí nichž jsou údaje po otevřeném kódování znovu uspořádány novým způsobem, prostřednictvím vytváření spojení mezi kategoriemi“ (Strauss, Corbinová, 1999, s. 70). Třetí fází, která následovala po axiálním kódování, bylo

selektivní kódování, které umožnilo odhalit centrální kategorii, k níž jsem uváděla do vzájemných vztahů také ostatní kategorie, které kódováním vznikly.

V průběhu analýzy dat a všech tří fází kódování jsem vzájemné vztahy mezi kategoriemi neustále dávala do diagramů a myšlenkových map, které mi v práci s kategoriemi a nalezením vzájemných vztahů výrazně pomohly.

Je zapotřebí zmínit, že analyzovaná data pochází ze 17 rozhovorů se členy tří různých rodin, z toho důvodu musí být závěry brány jako cesta, která odhaluje doposud málo probádané téma dobrovolnictví v rodině, ale nikoliv jako závěry, které jsou reprezentativní a dají se zevšeobecnit.

5.5 Etika výzkumu

Před začátkem realizace výzkumu a rozhovorů jsem se zabývala etickými otázkami. Ve svém výzkumu jsem se držela etických zásad, které uvádí také Švaříček a Šedřová (2007, s. 43–50), kterými jsou důvěrnost, poučený souhlas a zpřístupnění práce účastníkům výzkumu. Pro každého účastníka výzkumu jsem připravila informovaný souhlas, který byl přizpůsoben také pro nezletilé děti, které se výzkumu účastnily. V informovaném souhlasu potvrdili účastníci výzkumu souhlas s přepisem a zveřejněním anonymizované verze jejich výpovědí a s využitím této verze k účelům dalších odborných publikací a citací. Informovaný souhlas jsem získala od všech účastníků rozhovorů.

Před začátkem rozhovoru byli všichni účastníci seznámeni s tématem diplomové práce a cíli práce. Každý z účastníků byl znovu poučen o tom, jak budu s jejich odpověďmi během své práce zacházet a že budou anonymizované. Před začátkem rozhovoru byli účastníci znovu poučeni o tom, že bude celý rozhovor nahráván diktafonem. Všichni účastníci výzkumu s nahráváním rozhovoru souhlasili.

Účastníci výzkumu byli rovněž seznámeni s tím, že po sepsání diplomové práce jim bude diplomová práce zpřístupněna a zaslána, aby mohli vidět výsledek, na kterém se každý z nich podílel.

Z důvodu některých odpovědí jsem uznala za vhodné, aby byly názvy obou neziskových organizací, které v rozhovorech figurují, anonymizovány. Je to z toho důvodu, že v odpovědích zaznívají také některé negativní výpovědi, které se týkají přímo

organizačních záležitostí jedné z neziskových organizací. Název organizace je označen písmenem X a název aktivity organizace, kterou dobrovolníci vykonávají, je označen písmeny XX.

6 Výsledky analýzy dat

6.1 Přenos dobrovolnictví v rodině

Nejprve si představme rodiny, které se výzkumu zúčastnily: Fričovi, Dvořákoví a Šebestovi. V rodině Dvořákových se mi podařilo vést rozhovor s šesti členy rodiny – matka, tři synové, dvě dcery. Dobrovolnická angažovanost v této rodině probíhala jak ze strany rodičů, kteří spolu založili organizaci na pomoc komunitě v Africe, tak ze strany obou dcer a jednoho syna, kteří v současné době vykonávají dobrovolnickou činnost v křesťanské organizaci X. V rodině Fričových jsem vedla rozhovory se sedmi členy rodiny, kterými byli matka, otec, dva synové a tři dcery. Dobrovolnictví v této rodině probíhá pouze ze strany dětí, konkrétně dvou starších sester a staršího bratra, kteří rovněž vykonávají dobrovolnickou činnost v křesťanské organizaci. Rodiče této rodiny nejsou dobrovolnický angažováni. Ve třetí rodině Šebestových jsem vedla rozhovor se všemi členy rodiny – matkou, otcem a dvěma dětmi, synem, dcerou. Dobrovolnictví v této rodině se věnují oba rodiče a postupně k tomu také vedou své děti, které se účastní různých dobrovolnických iniciativ v přírodě. Odlišnost rodin a jejich dobrovolnického zapojení je pro výzkum vybrána záměrně. Abych zjistila, jak dochází k přenosu dobrovolnictví v rodině, potřebuji různorodost, ve které najdu spojitosti, které mají na přenos dobrovolnictví vliv. Různorodost rodin jsem zvolila také z toho důvodu, že výsledky této práce mají být návodem pro koordinátory dobrovolníků, kteří nevědí, jak dobrovolnictví v rodině funguje. Právě souvislosti, které v tomto výzkumu uvádím, mohou být drobným vodítkem, které může pomoci k nabírání dobrovolníků z rodin.

Dobrovolníci v rodině Dvořákových a Fričových vykonávají dobrovolnickou činnost ve spolku, kde se věnují vedení hudebního sboru a organizaci akcí, které přes rok spolek pořádá, jako jsou festivaly, tábory, víkendové akce pro mládež. Dobrovolnická činnost dobrovolníků je dlouhodobá a pohybuje se v rozmezí od 3 do 10 let. Dobrovolníci v rodině Šebestových se angažují ve spolku, který se zaměřuje na ochranu přírody. Oba rodiče, kteří jsou v této rodině dobrovolníky, vykonávají dobrovolnickou činnost také dlouhodobě, a to více než 15 let.

Po přepsání rozhovorů do textové podoby proběhlo několik fází kódování, které mi pomohly dospět k několika významným kategoriím. Pomocí selektivního kódování jsem

dospěla ke tvorbě deseti kategorií, které úzce souvisí s důvody přenosu dobrovolnictví v rodině:

1. Hodnoty a motivace dobrovolníků
2. Prvotní impuls k dobrovolnictví
3. Reakce rodiny na dobrovolnictví
4. Dobrovolnictví a víra
5. Sdílení, komunikace o dobrovolnictví v rodině
6. Největší tahoun dobrovolnictví
7. Vliv rodičů na dobrovolnictví dětí
8. Vliv dobrovolnictví na domácnost
9. Podpora dobrovolnictví nedobrovolníky
10. Druhy zapojení do dobrovolnické činnosti

Tyto kategorie jsem se snažila propojit do vzájemných vztahů pomocí schémat a vznikly mi ještě užší kategorie, které hrají ústřední roli k pochopení důvodů přenosu dobrovolnictví v rodině mezi jednotlivými členy, které postupně popíši. Přenos dobrovolnictví v rodině je uskutečňován prostřednictvím několika rolí, které rozhodují o tom, zda k přenosu dobrovolnictví mezi ostatní členy rodiny dojde a jakým způsobem se zapojení do dobrovolnické činnosti projevuje. Díky výsledkům rozhovorů ve třech rodinách se projevilo několik rolí, které se různými způsoby podílí na přenosu dobrovolnictví na další členy rodiny:

1. přenos z rodiče na dítě
2. přenos ze sourozence na sourozence
3. přenos z partnera na partnera
4. přenos z dobrovolníka na nedobrovolníka

V následující části jsou popsány výsledky analýzy dat, které popisují jednotlivé role v rodině podporující dobrovolnictví. Součástí výsledků jsou také důvody, proč někteří členové rodiny nejsou dobrovolníky, a v neposlední řadě také kapitola, která se zabývá vlivem dobrovolnické činnosti na domácnost.

6.2 Prvotní dobrovolník a tahoun dobrovolnictví

Abychom mohli pochopit, jak se dobrovolnictví v rodině rozšiřuje, zajímala jsem se v rozhovorech o to, kdo v rodině s dobrovolnickou činností začal jako první a jakým způsobem došlo k zapojení ostatních členů rodiny. Zjišťování prvotního zapojení do dobrovolnictví odhalilo **roli prvotního dobrovolníka**.

Prvotního dobrovolníka můžeme definovat jako jedince, který se začal věnovat dobrovolnické činnosti jako první a podílel se tak na zapojení některých dalších členů rodiny. Mezi těmi, kteří s dobrovolnictvím začali, byli v rodině Dvořákových oba rodiče, v rodině Fričových starší sestra Marie, v rodině Šebestových matka Dana.

Prvotně zapojení dobrovolníci uváděli, že jejich nejčastějšími důvody k dobrovolnictví byly kontakt s lidmi a přátelské vazby v dané aktivitě nebo výplň volného času, která je baví, nikoliv tedy vědomé rozhodnutí, že chtějí být dobrovolníky:

Tazatelka: „Jak jste s dobrovolnictvím začala?“

Marie (F): „Hele já bych řekla, že se mi to stalo skoro omylem. Určitě to nebylo vědomé rozhodnutí jako: chtěla bych dělat něco pro tento svět, tak budu zjišťovat, kde se to jako dá. Ale chodila jsem do XX, a chodila jsem tam zpívat a nějak jsem asi byla výraznější člen a mladí lidé, kteří to tenkrát vedli, mě oslovili, jestli se nechci přidat k nim do takzvané rady, a tím pádem postupně přebírat zodpovědnost za vedení té aktivity. Já jsem tenkrát byla zvyklá říkat na všechno ano. Neviděla jsem teda důvod, proč by to jako nešlo, tak jsem se k nim připojila.“

Dana (MŠ): „Já jsem k tomu přišla takovou jako cestou, že vlastně mě kamarádka pozvala na tábor, to vyšlo v časopise, ono je to hodně dávno, to mi bylo 16. Takže vyšlo v časopise, že jsou tábory – tady v Čechách někde u Sázavy tuším. Cílem nebylo jet dobrovolnický pomáhat, ale jet s partou nebo poznat nové lidi, že jsme se tam vydaly samy dvě náctileté holky a že pojedeme někam, kde je parta podobně starých lidí, byla tam parta 16–22 lidí.“

Drobnou výjimku hraje v mém výzkumném vzorku Jitka Dvořáková, která se zapojila za účelem pomoci komunitám v Africe, odkud pochází také její manžel. Podle jejích slov byly důvodem jejich dobrovolnictví životní události a události v rodině:

Jitka (MD): „To jsme založili organizaci tehdy – my máme občanské sdružení, ale my to máme vlastně v hrozně malém rozsahu. Udělali jsme to jako úzký okruh přátel organizace, takže v tom našem okolí přátel plus ve farnosti v kostele, takže teď to převzala jakoby farnost. My jsme jenom jakoby zprostředkovatelé. Teď se o to jen zajímáme, ale dřív jsme tam dělali přednášky, ale to bylo před deseti lety a teďka už ne.“

Angažování dětí do iniciativy rodičů však nebylo přijímáno úplně pozitivně, do aktivit organizace se zapojovaly nerady, jak ostatně dodává jejich matka:

Jitka (MD): „Oni se neradi zapojovali. Velice neradi, protože jsme to dělali my (smích). Hlavně Kristýna, protože ona vůbec nesouhlasila s tím principem tohoto dobrovolnictví, protože měla ty ideály.“

Jitka Dvořáková se navíc během jejich dětství účastnila politických aktivit, se kterými děti pravidelně pomáhaly, ale opět velmi nerady:

Jitka (MD) : „Potom ještě já jsem vlastně byla politicky angažovaná hodně, takže to jde vlastně ruku v ruce, i když to není dobrovolnictví, tak spoustu věcí tam člověk musí dělat z vlastního času na vlastní náklady, takže to bylo do roku 2006, než jsem s tím přestala od malička vlastně, takže to taky šli a tam mi pomáhali teda – nafukovali balonky, s dětmi malovali, Martin bubnoval na buben, takže my jsme tím žili skoro furt tímhle.“

Na to, jak se děti nerady zapojovaly do politických aktivit své matky, vzpomínala v rozhovoru také nejstarší dcera Kristýna Dvořáková, která vnímá vzor rodičů a jejich činnosti na její vlastní dobrovolnictví, nicméně se angažuje v jiné neziskové organizaci:

Kristýna (D): „A pak asi to všechno bylo spíš ve vzoru, že ti rodiče dělali různé věci a já si úplně pamatuju, jak jsme byli v dětství hrozně naštvaní, když večer máma byla v politické straně a nás hrozně štválo, když chodila na schůze – už ani nedokážu říct, jak často to měli, ale když prostě byla nějaká kampaň volební, tak jsme v parku rozdávali nějaký balonky. Takže ten příklad tam byl, ale zase si myslím, že se to prostě stalo náhodně a necíleně.“

Když jsem u matky Jitky zjišťovala, jak dobrovolnictví jejich dětí vzniklo, uváděla jako důvody příklad sebe a svého manžela:

Jitka (MD): „Příkladem. Příkladem v rodině. Příkladem jako postoji v životě. V naší rodině je vždycky pomoc na prvním místě bez ohledu na nějaký vlastní prospěch. To je vlastně takový motto celé rodiny: Pomáhat kde se dá, aby život byl lepší. A je to samozřejmě napojený na víru – křesťanství je k tomu základ.“

Podle výše uvedených odpovědí můžeme vidět, že rodič – prvotní dobrovolník – zapojuje děti nejčastěji formou přímého zapojení do jejich vlastní dobrovolnické činnosti. Jitka Dvořáková přivedla své děti k dobrovolnictví prostřednictvím pomoci na vlastních dobrovolných iniciativách, což z pohledu dětí nebylo vnímáno úplně pozitivně. I přesto, že se děti nerady zapojovaly do dobrovolnických aktivit rodičů, v průběhu času došlo k tomu, že se zapojily do dobrovolnictví v jiné neziskové organizaci.

Také v rodině Šebestových došlo k zapojení dětí do dobrovolnické činnosti v podstatě hned po jejich narození, protože je rodiče brali na akce organizace, které sami pořádali. V tomto případě je tedy zapojení dětí do dobrovolnických aktivit způsobeno výchovou rodičů, pro které je dobrovolnictví formou trávení volného času. Děti z rodiny Šebestových sice nejsou dobrovolníky, ale potvrdily, že se rovněž chtějí dobrovolnické činnosti jednou věnovat jako jejich rodiče.

Abych zjistila, jaké povědomí mají členové rodiny o dobrovolnictví některých členů domácnosti, ptala jsem se také na to, kdo je podle nich největším tahounem dobrovolnictví v rodině. Touto otázkou se objevila další role, která podporuje přenos dobrovolnictví v rodině, a to **role tahouna dobrovolnictví**.

Tahoun dobrovolnictví se dá definovat jako osoba, která v rodině nejvíce podporuje hodnoty dobrovolnictví, tráví dobrovolnictvím nejvíce času a má dobrovolnické hodnoty nejvíce zvnitřněné. Tahoun dobrovolnictví je v očích členů domácnosti vnímán jako někdo, kdo jde svým dobrovolnickým „zápalem“ příkladem ostatním.

V rodině Fričových, kde rodiče nejsou dobrovolníci, byla jako největší tahoun dobrovolnictví vnímána nejstarší sestra Marie. V rodině Dvořákových se jako největší tahoun ukázala rovněž nejstarší sestra Kristýna. Rodina Šebestových popsala jako největšího tahouna dobrovolnictví otce Šimona. Na tom, kdo je největší tahoun dobrovolnictví, se shodují jak dobrovolníci, tak nedobrovolníci v rodině. Výpovědi účastníků rodiny jasně dokazují, že členové rodiny hodnotí největšího tahouna dobrovolnictví na základě hodnot, které podle nich daný člen k dobrovolnictví chová, a dále podle intenzity času, kterou dobrovolnictví věnuje:

Tazatelka: „Kdo je podle vás největším tahounem dobrovolnictví v rodině?“

Michaela (F): „Marie, to je srdcař, začala s tím, věnovala se tomu nejdéle. I po tom, co přestala chodit do pěveckého sboru, tak se začala angažovat v organizaci. Marie je asi taková, že když něco dělá, tak to dělá pořádně.“

Dana (MŠ): „Když byly děti malé, tak ta hlavní tíže byla na Šimonovi, že vlastně ty akce organizoval, domlouval, a to je to těžké a teď je to vlastně asi stále více na něm, protože víc táhne ty aktivity, takže se to přelilo k tomu, že máme dětské oddíly, něco jako je Skaut a on má 3 během týdne, ale dva jsou současně, ale koordinuje tři skupinky, ale časově je to asi na stejno.“

Eva (D): „Kristýna, ona pořád říká – já miluju dobrovolníky, já miluju dobrovolnictví, budu ho dělat celý život.“

Svou pozici tahouna dobrovolnictví si uvědomují také členové, kteří jsou za ně rodinou považováni. Jejich odpovědi obsahovaly známky hodnot, které mají úzce spojené s dobrovolnickou činností. Podle výpovědí tahounů dobrovolnictví v jednotlivých rodinách je vidět, že tato osoba má silný altruismus, který je spojen s tím, že vnímá svou dobrovolnickou činnost jako součást výplně svého volného času a jako normální a přirozenou věc:

Kristýna (D): „Mmm, asi já. Ale zase jo, nejsem si úplně jistá, jestli je to nutně dobrovolnictví. Měla jsem vždycky hodně aktivit a široké spektrum zájmů, takže nejsem asi tahoun jen v dobrovolnictví, ale asi teda i ve studiu. Spíš je to o nějakém postavení v rodině než o dobrovolnictví, ale to se prostě spojuje s tím, jak to беру jako úplně přirozenou součást, kde to neodděluju vlastně.“

Marie (F): „Asi já. Protože to ve mně bylo opravdu hodně zažraný – to, že jako pro ten XX musíme něco dělat, jinak nebude dobře fungovat. A když už se to trochu protlo do té naší rodiny, že už Michaela vlastně byla účastnice XX a její kamarádky taky a později tam začala chodit i Martina, tak jsem je prostě vždycky vedla k takovému tomu: že na tuhle akci musí, že to by si mohl říct každý, že je tam líný jít a že pak budou určitě rádi, když tam budou. Takže v tomhle smyslu jsem je asi trochu nějak popichovala no. Snažila jsem se jim vysvětlit, že právě tím, že to všichni děláme jen proto, že to děláme a že je to pro nás důležité, že to má nějaký svý kouzlo, že to je prostě takovej sektor nezkažený nějakými ziskuchtivými důvody.“

Šimon (OŠ): „Abych řekl pravdu, tak spíš já, jako dříve to byla taková jako společná záležitost a potom, jak Dana začala pracovat pro školu a tak, tak mi vždycky nadávala, že za ten kroužek ona bere peníze a já nedostávám nic, takže má prioritu to, co dělá ona a ne to, co dělám já.“

Pokud si shrneme dosavadní informace, tak v rodině, kde se vyskytují dobrovolníci, můžeme najít dvě role, které nám pomohou dostat se k tomu, jak se dobrovolnictví v rodině rozšiřuje – prvotní dobrovolník a tahoun dobrovolnictví. Ukázalo se, že tyto role se vážou k sourozenci, rodiči, dítěti nebo partnerovi. Sourozenec pak přenáší dobrovolnictví na ostatní sourozence, rodič na děti, dítě na rodiče, partner na partnera.

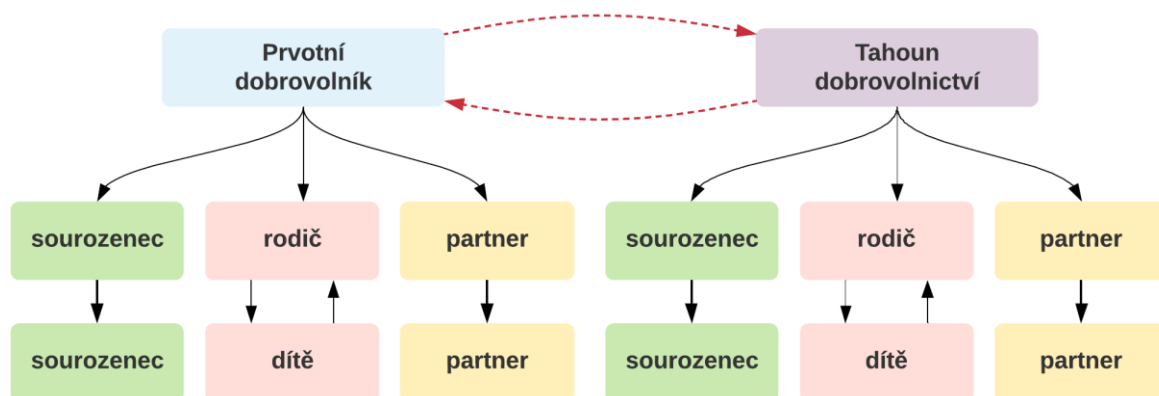
Významy prvotních dobrovolníků a tahounů dobrovolnictví se odlišují napříč rodinami. Matka Dana byla prvotním dobrovolníkem v rodině Šebestových a do dobrovolnické činnosti zapojila svého manžela Šimona. Dobrovolnictví se tak pro ně stalo součástí trávení jejich volného času. Po narození dětí a zvýšení pracovní vyčerpání Dany se její dobrovolnická aktivita snížila a manžel Šimon se tak stal tahounem dobrovolnictví v rodině.

V rodině Dvořákových byli prvotními dobrovolníky rovněž rodiče, kteří společně založili organizaci na pomoc komunitám v Africe. Dobrovolnictví sourozenců však vzniklo z iniciativy tahouna dobrovolnictví, kterým byla starší sestra Kristýna.

V rodině Fričových byla prvotním dobrovolníkem a zároveň tahounem dobrovolnictví sestra Marie, díky jejíž dobrovolnické iniciativě se s dobrovolnictvím seznámily sestry Michaela a Martina a bratr Jonáš.

Z uvedených informací můžeme vyvodit, že tyto dvě role se mohou vázat buď na dvě různé osoby v rodině, nebo na jednu osobu, která je prvotním dobrovolníkem a tahounem dobrovolnictví zároveň. V obou případech se tyto role vážou na sourozence, rodiče, dítě nebo partnera, jak nám ukazuje následující schéma:

Schéma 1: Role prvotního dobrovolníka a tahouna dobrovolnictví

Zdroj: Autorka

V případě mého výzkumu, se role prvotního dobrovolníka a tahouna dobrovolnictví pojila nejčastěji s rodiči a sourozenci. Základní rozdíl, který figuruje mezi rolí rodiče a sourozence, spočívá v tom, že rodič svou roli „prosazuje“ směrem k dětem prostřednictvím výchovy, přenosu hodnot, prvků víry a vzorem. Pokud si tedy vezmeme případ rodiny Šebestových a Dvořákových, můžeme vidět, že dobrovolnictví se pro oba manželské páry stalo součástí trávení jejich volného času. Z toho důvodu pak pro ně bylo přirozené, že do svých dobrovolnických aktivit začali zapojovat také své děti. U sourozence dobrovolníka je typické, že buď přímo oslovuje své sourozence k tomu, aby byli také dobrovolníky, nebo je pro své sourozence vzorem. Sourozenecký vzor fungoval především u starších sourozenců směrem k mladším sourozencům.

6.3 Přenos z rodiče na dítě

Při rozhovorech se projevovaly dva typy rodičů, kteří přenášejí dobrovolnictví. Jednalo se o rodiče – prvotního dobrovolníka a rodiče – tahouna dobrovolnictví. Obě role se projevují tím, že své dobrovolnické hodnoty ve velké míře reflektují do výchovy, přenosu hodnot a víry směrem k dětem. Ve dvou ze tří rodin, kde byl výzkum prováděn, byly ve dvou případech prvotními dobrovolníky matky - Dana z rodiny Šebestových a Jitka z rodiny Dvořákových. V roli rodiče – tahouna dobrovolnictví se vyskytoval otec Šimon v rodině Šebestových.

Aby byla data co nejpřesnější, zkoumala jsem vnímání rodičů o tom, jak přispěli k dobrovolnictví svých dětí. Děti se poté naopak ptám, zdali vnímají, že jejich dobrovolnictví nějakým způsobem ovlivnili jejich rodiče. Výzkumný vzorek měl nejvíce spojený vliv rodičů na jejich dobrovolnictví s prvky výchovy, víry, přenosem hodnot a vzorem rodičů.

V rodině Dvořákových a Fričových byla důležitým prvkem víra, ke které byly děti v průběhu dospívání vedeny. Je důležité podotknout, že se jedná o rodiče, kteří vychovávají své děti na křesťanských principech, nicméně víra není vštěpována „násilnou formou“, že každý člen rodiny musí věřit v Boha. Víra je v rodině vnímána jako individuální složka každého z členů rodiny. Děti obou křesťansky vedených rodin se vzdělávaly v církevní katolické škole, která podle odpovědí dětí hrála v utváření vnímání a smyslu dobrovolnictví důležitou roli, protože nabízela mnoho dobrovolnických příležitostí.

V rodině Šebestových, která není věřící, jsem objevila prvky alternativní výchovy, která se velmi silně projevuje na menších dětech, odmala vyrůstajících pod vzorem rodičů, kteří se aktivně věnují dobrovolnické činnosti a ochraně přírody.

Rodiny, se kterými byly vedeny rozhovory, lze chápat jako malé instituce, které jsou tvořeny jejími členy, mají svá pravidla, hodnoty, kterými se řídí, a v neposlední řadě vnitřní řád, který se utváří prostřednictvím výchovy.

6.3.1 Výchova

Abych si vytvořila obrázek o výchově, ptala jsem se rodičů na to, jak by popsali svou výchovu a na co kladou největší důraz. Z odpovědí rodičů vyplynulo, že výchova velmi úzce souvisí s hodnotami, které v rodině panují:

Hana (MF): „Já myslím, že jediné, na co kladu důraz je to, aby se k sobě děti hezky chovaly navzájem, aby měly pokud možno mezi sebou dobré vztahy. Tak asi dobré vztahy v rodině. S partnerem se shodujeme v tom, že se má pomáhat lidem.“

Dana (MŠ): „Já tím, že učím na alternativní škole bez známek, tak to mám asi posunutě jinak a v žádném případě nechci slyšet slova známka, protože mi nejde o to, aby se učili pro známky, ale o to, aby se učili, protože je to zajímavé. Nestarám se o to, co za to dostanou, ale jestli tomu rozumí.“

Jitka (MD): „Já jsem je tak nějak vychovávala do té doby, co jsem byla s nimi doma, tak těch 13 let jsem byla s dětmi doma. A ve chvíli, kdy jsem začala chodit do práce, tak to bylo, jak když hrom bije. Vždycky v sobotu, neděli, jsem se snažila něco dělat, ale oni byli většinou s tatínkem doma, protože byl bez práce a s babičkou, takže tam ta výchova byla diskutabilní.“

Výchova rodičů se projevovala v odpovědích velmi nepřímě. U všech tří rodin bylo znát, že rodiče vedou své děti k pomoci druhým, ale ne skrze pojem dobrovolnictví. Styl výchovy, který bych u těchto rodin označila jako benevolentní, sedí také k odpovědím, které jsem dostala od dětí, které s rodiči vyrůstají. Styl výchovy rodičů jsem lépe pochopila až potom, co jsem měla ukončené rozhovory se všemi účastníky rodin – lepší pochopení a to, zda tak rodiče skutečně fungují, mi dodaly právě odpovědi od jejich dětí, které mi pomohly pochopit, jakou strukturu jednotlivé rodiny mají. Každá rodina měla ve své struktuře nějaký specifický prvek, který se vyznačoval i v dalších odpovědích:

- Rodina Dvořákových: Každý má v rodině své postavení. Pomoc druhým na základě událostí v životě.
- Rodina Fričových: Silně benevolentní přístup rodičů k výchově dětí. Prioritou není finanční odměna.
- Rodina Šebestových: Silný vztah k přírodě všech členů rodiny. Dobrovolnická činnost jako přirozená součást každého člena rodiny.

Při výpovědích dětí ohledně výchovy rodičů a předávání hodnot hrál velkou roli jejich věk, starší děti dokázaly roli výchovy na dobrovolnictví popsat mnohem podrobněji a jasněji, zatímco malé děti nedokázaly tuto stránku popsat téměř vůbec. Z toho důvodu jsem předem zvolila jiný přístup a formulaci otázek, abych nepřímou z malých dětí dostala alespoň nějaké odpovědi ohledně vnímání rodičovského vlivu a výchovy. V rodině Dvořákových vidí dobrovolnický angažované starší děti spíše nepřímý vliv výchovy na jejich dobrovolnictví:

Tazatelka: „Měli podle vás na vznik toho vašeho dobrovolnictví nějakým způsobem vliv rodiče?“

Martin (D): „Spojitost v tom nevidím.“

Kristýna (D): „Myslím, že na to měli vliv absolutně jako nevědomý. Že to nebylo, že by prostě chtěli vychovat ze svých dětí nějaký otroky tomuhle světu, to vůbec, ale obecně v naší rodině jsme vnímavější ke světu už jenom jako tím, že prostě táta je z Afriky, jsme velká rodina, chodíme do kostela – jakoby těch výjimečností vůči nějaký většinový společnosti je tolik, že to bystří smysly, vnímáme to asi trochu víc.“

Jako důležitý prvek vnímaly dobrovolnický angažované děti z rodiny Dvořákových také vliv církevní školy, která jejich dobrovolnictví podporovala formou různých aktivit a dobročinných trhů, které se zde pravidelně pořádaly, a celá rodina se jich aktivně účastnila:

Kristýna (D): „Zároveň už to, že jsme chodili na církevní školu, tak to je taky prostředí, kde se setkáváš s různými lidmi, kteří tě zase nějak bystřej v tom vnímání té reality. Už od malička se potkáváš prostě s jinakostí a víc o tom přemýšlíš. Máš nějak v hlavě to, že ten svět je různý a je i trochu dál než ve tvém obýváku a ve tvé čtvrti. To bych předpokládala, že je něco, co tě v tom formuje, abys pak začala dělat něco víc. Nebo minimálně máš v sobě ten pocit, že tady nejsi sám.“

Dobrovolnický angažovaní sourozenci z rodiny Fričových vnímají vliv ze strany rodičů ve vzoru, kterým pro ně rodiče jsou. Vzorem na jednu stranu myslí křesťanské hodnoty, které souvisí s pomocí ostatním, na druhou stranu přímý vzor rodičů, kteří sice nejsou dobrovolnický angažovaní, ale pomáhají lidem kolem sebe. U rodiny Fričových je podstatné podotknout, že dva nejmladší sourozenci Martina a Daniel jsou vychovávaní otcem, se kterým byl veden rozhovor a žije společně s matkou v jedné domácnosti. Nejstarší syn Jonáš má odlišného biologického otce, stejně tak dvě sestry Marie a Michaela. Biologický otec Marie a Michaely je křesťansky založený, zatímco otec od Jonáše věřící není. Stejně tak otec Martiny a Daniela není věřící. S oběma biologickými otci Jonáše, Michaely a Marie rozhovor veden nebyl, nicméně role obou otců, kteří hráli

pro sourozence důležitou roli, se promítají v odpovědích dětí. Pro účely mého rozhovoru bylo důležité zachytit odpovědi alespoň většiny členů, kteří spolu žijí v jedné domácnosti. V této rodině jsou velmi pěkně vidět kontrasty víry, které mezi jednotlivými členy rodiny panují. Velmi hezky tento kontrast ukazuje nejstarší syn Jonáš, který si dokáže představit, že by se k dobrovolnictví dostal i přesto, že by jeho život nebyl ovlivněn křesťanstvím:

Tazatelka: „Myslíte si, že je ten článek rodičovské výchovy důležitý v tom, že jste se k tomu dobrovolnictví dostal?“

Jonáš (F): „Jo určitě, stoprocentně. Když pomineme víru z máminy strany a ze strany táty od holek, který je taky věřící, tak na druhou stranu, když to srovnám se svým otcem biologickým, který má na mě také velký vliv, tak ten třeba věřící není. Právě si dokážu představit, že kdyby mě třeba vychovával jenom on, když pominu ostatní rodiče, tak že bych stejně došel k nějakému dobrovolnictví. Myslím si, že je to prostě souhrn velké spousty jednotlivostí, okolností a v tom je i ta výchova někde.“

Jonášova sestra Marie rovněž potvrzuje důležitost vlivu rodičů, který byl podle ní především v příkladu chování jejich rodičů:

Marie (F): „Jako asi jo, asi nějaká výchova ve smyslu toho, že si mají lidé pomáhat, aniž by to bylo všechno tak konkrétně pojmenované, nějaký spirit, který vychází z naší výchovy a z nějakého chování našich rodičů, že lidem se má pomáhat.“

Stejně jako děti z rodiny Dvořákových, také děti z rodiny Fričových chodily na základní katolickou školu, takže ve svých odpovědích rovněž zmiňují tento jev jako podtrhující jejich vnímání víry, které hlouběji proberu v části o víře.

V rodině Šebestových, kde se nacházely dvě menší děti, nešlo kvůli věku výchovu natolik zkoumat, protože děti byly ještě příliš malé na to, aby ji dokázaly zhodnotit. Velký vliv rodičů se zde ale ukázal ve formě jejich vzoru, který si obě děti velmi silně spojují se svým budoucím povoláním, které je totožné s povoláním rodičů:

Tazatelka: „Uvažoval/a jsi někdy, co bys chtěla jednou dělat za práci? Co by tě bavilo?“

Karolína (Š): „Já nevím, možná učitelka přírodopisu nebo biologie.“

Matyáš (Š): „To, co dělá táta – provádět kroužky a kroužkovat ptáčky.“

U dětí z rodiny Šebestových bylo velmi jasně vidět, že berou dobrovolnictví svých rodičů jako přirozenou součást jejich života, výplň volného času. Přenos hodnot je patrný především v oblasti ochrany přírody, která je pro oba rodiče velmi důležitá a věnují se jí od

samého počátku jejich vztahu. Tato činnost je dokonce přivedla k sobě. Děti byly do aktivit organizace vedeny už od velmi útlého věku a prozatím jen drobně vypomáhají na víkendových akcích, které jejich rodiče pořádají. Když jsem se jich zeptala, zda si dokážou představit, že budou jednou také dobrovolníky a budou se podílet na vedení aktivit, byla jejich odpověď samozřejmě souhlasná:

Karolína (Š): „Dokážu a dělala bych to ráda, baví mě to. Mě baví být venku a ráda se jako seznamuju s ostatními.“

Matyáš (Š): „Ano a chtěl bych to jednou dělat jako táta. Opilovávat krmítka, opravovat hrad jako táta, to mě baví.“

Děti sice nejsou dobrovolníky, ale je vidět, že smysl pro dobrovolnictví je u nich podporován, což potvrdila i výpověď matky:

Tazatelka: „Jak byste řekla, že konkrétně tu hodnotu, a to dobrovolnictví u těch dětí podporujete?“

Dana (MŠ): „Já myslím, že tam je strašně důležitá jedna věc – jednak je tam práce s lidmi, je tam kolektiv a ta sociální stránka, která je k tomu stáhne a potom je tam i ta dlouhodobá věc, to se týče těch lokalit. Teďka jezdíme do Kolína, tak tam probíhá proměna té krajiny, že když se člověk dlouhodobě stará o nějakou malou část té krajiny a vidí, co se tam děje za proměny a další věc, že se jim jakoby nechá část toho, že můžou zasáhnout, že k té proměně může dojít. Člověk je vlastně vezme do toho rozhodovacího procesu, co by se tam tedy mohlo jako odehrát. Myslím si, že tohle jim tedy hlavou ještě neběží, aby si tohle uvědomili, ale myslím si, že to je tam potřeba podpořit.“

Všichni rodiče, se kterými jsem vedla rozhovory, působili benevolentním výchovným stylem a největší roli ve výchově hrál aspekt víry, který se objevil u rodiny Fričových a rodiny Dvořákových v podobě křesťanství. Nutno podotknout, že právě křesťanství silně zdůrazňuje hodnotu pomoci ostatním. Rodina Šebestových sice nebyla věřící, ale objevil se tady alternativní způsob výchovy, který vnímání pro dobrovolnictví jako přirozené a důležité aktivity utvářel podobně jako křesťanství v ostatních dvou rodinách.

6.3.2 Předávání hodnot

Předávání hodnot v rodinách bylo jedním z dalších významných jevů, díky kterým se utváří vnímání a smysl dobrovolnictví v rodině. Pokud se na to podíváme ze strany rodičů, často dětem vštěpují své hodnoty prostřednictvím výchovy. Z toho důvodu se také obě kapitoly vzájemně doplňují. Při zjišťování předávání hodnot jsem se rodičů ptala, kterou z hodnot, jež předávají svým dětem, vnímají jako nejdůležitější:

Hana (MF): „Já si myslím, že jsou nějaké hodnoty v rodině, kterými se ta rodina řídí. Ani si nemyslím, že nějaká výchova má zásadní vliv na děti. Myslím si, že nejvíce se vychovávají děti tím, jak se chovají rodiče. A myslím si, že i v rodinách, kde jsou důležité peníze, se najdou děti, které dělají něco zadarmo, protože tam mají své kamarády. Že asi jsou důležité ty lidské vztahy a přátelství a je celkem jedno, jestli je to pod organizací nebo je to individuální.“

Petr (OF): „Nejdůležitější je asi radost ze života.“

Jitka (MD): „Radost ze života, potom přijímání lidí bez výhrad – že i když tam má někdo nějaký problémy, tak se mi zdá, že ty lidi se ho vždycky snažili přijmout, chápat, nějak mu pomoci.“

Šimon (OŠ): „Asi vztah k té přírodě a to, že se o to prostředí musíme starat, to je jedna věc. Především tohle no, aby chápali ty souvislosti, že spousta věcí není černobílých. Jako všeobecně ten pobyt v přírodě, být venku.“

U Šimona Šebesty je vidět, že hodnoty, které dětem předává, má velmi úzce spojené s ochranou přírody a svou dobrovolnickou činností. Pro rodiče Fričovy, kteří nevykonávají dobrovolnickou činnost, je hlavní hodnotou, kterou chtějí předat dětem, radost ze života a hodnoty, které souvisí se slušným chováním k ostatním. Z výpovědí obou rodičů je znát benevolentní přístup ve výchově, kdy je dětem ponechána jistá volnost v tom, co chtějí dělat. Hodnoty, které výše uvedli rodiče, úzce souvisí s hodnotami, které popisují jejich děti.

Předávání hodnot u dobrovolnický angažovaných sourozenců bylo v rodině Dvořákových rovněž propojeno s podstatou významu dobrovolnictví. U starší dcery Kristýny, která začala jako první sourozenec s dobrovolnickou činností v křesťanské organizaci, je vidět velmi silný altruismus, který se vlévá i do hodnot, jež vnímá jako přebrané rodiči. Také její matka se na ni v rozhovoru nejčastěji odkazuje jako na člověka, který vnímá hodnotu dobrovolnictví v rodině nejsilněji:

Jitka (MD): „U té Kristýnky nejvíce se potvrdilo to, že asi si vzala příklad z toho pracování pro druhý bez ohledu na odměnu. Má to i jako nějaký životní motto, jako náplň svoji.“

Kristýna (D): „Nevím, jestli je to hodnota, ale nějaká jako představa činorodosti, že člověk vlastně dělá víc věcí. Asi i nějaká hodnota sounáležitosti, ale jsou to věci, na které přicházím až teď, kdyby se mě na to ptal někdo před 18 lety, tak by mě to vůbec nenapadlo. To ale souvisí se vším možným – třeba s tím, kolik času s nimi trávím teď, i když si to třeba nemyslím, jak často si třeba voláme a jak často tam zevlím. Třeba teď s Evou dělám roušky. Ještě taková hodnota bojovnosti, vlastně to jako není moc pozitivní, ale nějaký upozadění svého vlastního komfortu, že se vlastně pro ty své aktivity hecneš a třeba i navzdory nějakému svému pohodlí. A to bylo vlastně u všech mých aktivit, že jim dávám více než sobě.“

Martin Dvořák zase hodnoty neuměl úplně doslovně popsat:

Martin (D): „Já je asi nemám nějak pojmenované, chápeš. Člověk nějak žije a neuvědomuje si, podle jakých hodnot jednal třeba. Zase házet vše pod náboženství a pod víru, to je hrozně lehké, laciné, dá se pod to schovat vše, žejo.“

Dobrovolnický angažovaní sourozenci z rodiny Fričových popisují hodnoty, které jim předali rodiče, na bázi principu mezilidských vztahů – chovat se slušně, pomáhat druhým:

Marie (F): „Asi nějaká přátelskost a to, že konflikty se mají řešit nějakou vlídnou cestou a chovej se ke každému tak, jak chceš, aby on se choval k tobě.“

Michaela (F): „Já si myslím, že mě rodiče vychovávali v normálně křesťanských hodnotách, takových jako základních, že se mám chovat slušně a hezky k lidem. Myslím si, že oba – táta i máma asi i tím vzorem, že jako oba se chovali slušně.“

Jonáš (F): „Možná taková všeobjímající myšlenka, že člověk má pomáhat druhým.“

Hodnoty, které byly dětem rodiny Šebestových předávány prostřednictvím rodičů, jsem z jejich pohledu zjišťovala jednodušší formou. Ptala jsem se, co je podle nich dobrovolnictví a jestli by to dokázali říct svými slovy:

Karolína (Š): „Že pomáháš lidem, přírodě nebo nějaké historické památce.“

Matyáš (Š): „To je věc, kterou děláš ze své vlastní vůle, že ti to nikdo neřekne, ale že si řekneš sám, že to uděláš.“

U dětí z rodiny Šebestových se téměř v každé odpovědi ukázal odkaz na přírodu a důležitost ochrany přírody, která byla velice silně hodnotově vnímána jak rodiči, tak dětmi.

Pokud bych měla do dvou balíčků shrnout, jaké hodnoty jednotlivé rodiny charakterizují, pak u rodiny Dvořákových a Fričových je to jednoznačně pomoc druhým. Pro rodinu Šebestových je tou dobrovolnickou hodnotou zase ochrana přírody. Můžeme tak vidět, že hodnoty, které rodiče předávají svým dětem, souvisí také s dobrovolnickou činností, kterou dobrovolníci v rodině vykonávají.

6.3.3 Víra

V rodině Fričových a Dvořákových jsem se snažila zjistit, jak velkou roli rodiče přikládají křesťanství, ve kterém všechny děti vyrůstaly. Ukázalo se, že křesťanství je v rodinách prostředkem k předávání základních hodnot, jako je pomoc druhým lidem. Dobrovolnictví

s křesťanstvím ovšem v daných rodinách není vnímáno jako propojené. To, že dobrovolnictví není v rodině spojené s cílem vykonávat dobrovolnickou činnost, potvrzuje také matka z rodiny Dvořákových:

Tazatelka: „Jak jste k tomu od mala ty děti vedli? Bylo to propojené nějak s křesťanstvím?“

Jitka (MD): „To ani ne. Spíš manžel je z Afriky a tam je spousta lidí, co potřebují pomoc, tak na tom základě i tam vlastně jsme pomáhali, když byly děti malé a já jsem nechodila do práce. Takže jsme dělali sbírky různý pro Afriku a postavila se tam škola nebo jedna budova školy, takže spíš životní události v naší rodině a tím, že to bylo potřeba. A co se týče tady v Čechách, tak taky – když člověk jde do kostela a vidí tam nějaké staré lidi, tak děti viděly, že vyžehlím prádlo pro paní Růžičkovou, protože paní Růžičková už to žehlit nemůže. Takže příkladem takovým životním, těmi postoji a chováním. To samé i ve škole, když chodili do základní školy, tak tam se dělaly nějaké ty trhy a sbírky, takže jsem to víceméně někdy organizovala, takže děti to viděly. Hlavně Kristýnka vlastně – u tý Kristýnky se nejmíc potvrdilo to, že si asi vzala příklad z toho pracování pro druhý bez ohledu na odměnu. Má to i jako nějaký životní motto, jako náplň svoji.“

Tazatelka: „Předáváte duchovní hodnoty také svým dětem? Případně jak?“

Hana (MF): „Tak asi jo. Nejsme křesťané s hvězdičkou ani se tolik neřídíme pravidly církve (jako každý týden chodit do kostela), ale jako v normálním životě asi jo.“

Z odpovědí všech účastníků rozhovoru dvou křesťanských rodin šlo poznat, že víra v rodině je individuální záležitostí každého z členů rodiny a její vliv na dobrovolnictví nevnímají jako propojený. V těchto rodinách jsou členové nevěřící, věřící a také nevěřící, kteří ale kdysi byli věřícími. Křesťanství těchto dvou rodin jsem prostřednictvím rozhovorů s účastníky vnímala pouze jako cestu ke zvnitřnění základních křesťanských hodnot – především té, že lidem se má pomáhat.

Víra se v rodinách ukazovala spíš jako podvědomý činitel, který utváří hodnoty jednotlivců a větší cit pro pomáhání ostatním:

Tazatelka: „Do jaké míry si myslíte, že je to vaše dobrovolnictví protkáno s vírou?“

Martin (D): „Asi podvědomě jo, jakože to spíš nějak utváří osobnost, kterou tak jistě jakoby mám a nejen z rodiny, ale i třeba z katolických kruhů, kde jsem se pohyboval, takže ten pohled na svět takový určitě je. A to se tak nějak jako podvědomě odráží i v tom. Ale myslím si, že to není úplně prvoplánové.“

Jonáš (F): „Jako myslím si, že jo, určitě to v tom hraje roli, na druhou stranu mám takový dojem, že kdybych nebyl vychováván v tom křesťanském duchu, což si nedokážu představit, když jsme

i chodili na tu církevní školu, tak si myslím, že bych k něčemu takovému stejně došel, ne zrovna k tomu v současné organizaci, ale myslím si, že by to nakonec stejně nějak dopadlo.“

Kristýna (D): „Obecně bych řekla, že vůbec, protože si myslím, že nevěřící Kristýna by se nechovala jinak jako věřící. Teďka to začínám vidět, že není úplně normální dobrovolničit a že je vlastně plno věcí, které ostatním nemusí být přirozené – jako třeba nebýt křivý, být poctivý – to jsou pro mě běžné věci a já si to nějak začínám identifikovat s tím křesťanským prostředím. Takže nějakou spojitost to má, ale jak jsem řekla na začátku – já teď, s tím životem, co vedu, tak si myslím, že bych byla stejná, i kdybych věřící nebyla.“

Všechny děti z rodiny Dvořákových a Fričových navštěvovaly základní katolickou školu, což je samozřejmě faktor, který se ukázal jako podtrhující k utváření vnímání a smyslu dobrovolnictví, protože tato škola nabízela množství dobročinných aktivit, které měly na vývoj dětí velký vliv.

V rodinách jsou někteří členové, kteří byli dříve věřícími, ale dnes už věřící nejsou. Tento jev ukazuje, že víra se sice podílí na utváření vnímání a smyslu dobrovolnictví v rodině, nicméně nehraje primární roli v tom, že každý věřící člověk v rodině je dobrovolníkem a nevěřící ne. Eva Dvořáková a Michaela Fričová byly v minulosti věřícími, dnes už se s křesťanstvím neidentifikují:

Eva (D): „Já nevěřím v Boha, ale kecala bych, kdybych řekla, že nejsem věřící – věřím v lásku. Nerozumím lidem, kteří říkají – já nevěřím v lásku, protože ač to zní sebevíc hrozně, tak láska je prostě kolem nás a přátelství by třeba nebylo bez lásky. Věřím v dobro lidí, v naději, naděje je důležitá, člověk musí mít naději, jinak je v háji.“

Michaela (F): „Dřív jsem se považovala regulérně za věřícího člověka, ale s věkem mám nějaké pochybnosti a nejsem si tím tak jistá. Mám období, kdy třeba chodím do kostela, kdy ne, ale vlastně nemůžu odhodlaně říct, že jsem věřící. Na druhou stranu v rozhovoru, kde by byl někdo proti věřícím, bych se ho určitě zastala, takže je to taková složitá otázka.“

U Michaely Fričové jsem se dále zajímala o to, proč došlo k takovému zlomu v oblasti víry:

Michaela (F): „Zlom nevím, myslím si, že to bylo postupné. Ale je to spojené s tím, že jsem byla vychovávána v takové benevolentní, ale křesťanské rodině, chodila jsem na katolickou základku a tam to bylo úplně přirozené, že se chodí do kostela a tak. Ty pochybnosti možná přišly až v nějakém dospějším věku, kdy člověk zjistí, že ty věci nejsou tak jednoduché, černobílé a tak. Ale já vám zároveň nemůžu říct, že jsem nevěřící.“

Obě informátorky jsou však stále aktivními dobrovolníky v křesťanské organizaci, což dokazuje, že víra neměla na jejich dobrovolnictví takový vliv. V obou rodinách jsou také nedobrovolníci, kteří jsou zároveň nevěřící – v rodině Fričových je to otec Petr a nejmladší syn Daniel, v rodině Dvořákových jsou to Dominik a Tomáš.

6.4 Přenos ze sourozence na sourozence

Přenos dobrovolnictví z rodiče na dítě je jen jednou z možností, jak se dobrovolnictví v rodině rozšiřuje na členy domácnosti. Další významná role, která byla během tohoto výzkumu objevena, se týkala sourozenců v rodině. V případě přenosu dobrovolnictví z role sourozence se ukázalo, že nejčastěji přenáší dobrovolnictví na ostatní sourozence v rodině.

Ukázalo se, že sourozenec dobrovolník má velký vliv především na ostatní sourozence v rodině, kteří se dobrovolnické činnosti nevěnují. Vliv sourozenců dobrovolníků šel nejlépe zkoumat v rodině Fričových a Dvořákových, kde byla struktura sourozenců, kteří jsou dobrovolníci a naopak nejsou, rozmanitá. Jejich dobrovolnická angažovanost souvisela právě s tím, že se do dobrovolnictví zapojili prostřednictvím svého sourozence.

Stejně jako u rodičů dobrovolníků, byly také u sourozenců dobrovolníků nalezeny role sourozence – prvotního dobrovolníka a sourozence – tahouna dobrovolnictví. Na rozdíl od rodičů jsou tyto role u sourozenců spojeny s přenosem dobrovolnictví, které probíhá především prostřednictvím **přímého oslovení k dobrovolnictví a vzorem staršího sourozence dobrovolníka**, který ovlivňuje hlavně mladší sourozence.

V rodině Dvořákových byla největším tahounem sestra Kristýna, díky které se začali věnovat dobrovolnictví sestra Eva a bratr Martin. Oba sourozenci se do aktivity XX dostali přes pozvání k dobrovolnické činnosti:

Eva (D): „Tak do XX jsem se dostala kvůli tomu, že moje sestra Kristýna řekla - pojď do XX, nemáš co dělat. O tom jsem vůbec nepřemýšlela, tak jsem tam šla a zaujalo mě to. Já jsem ráda zpívala a bylo to hlavně o zpěvu, tanci, zábavě a kamarádství. Víceméně jsem v Kristýně viděla jakýsi svůj vzor, což jako spousta lidí a hrozně mě to fascinovalo.“

Martin (D): „Začal jsem, když jsem se stal vedoucím v radě. Do XX jsem prostě přišel přes Kristýnu no.“

Pozvání k dobrovolnické činnosti sestrou Kristýnou vedlo k aktivnímu dobrovolnickému zapojení obou mladších sourozenců Martina a Evy. Na dobrovolnické zapojení Evy měl vliv také ten fakt, že svou starší sestru vnímala jako svůj vzor.

U rodiny Dvořákových je důležité připomenout, že prvotními dobrovolníky byli rodiče, kteří zapojovali své děti do svých dobrovolnických aktivit formou výpomoci. Jak již bylo zmíněno v části přenosu dobrovolnictví z rodiče na dítě, sourozenci z rodiny Dvořákových se na dobrovolnických aktivitách rodičů již od mala podíleli velmi neradi. Můžeme ale vidět, že dobrovolnictví se pro ně také stalo přirozenou součástí trávení volného času, i když v jiné dobrovolnické organizaci a jiné aktivitě, než působí jejich rodiče. Velkou roli v tom hrála právě sestra Kristýna, jejíž dobrovolnický náboj vnímají také oba bratři Dominik a Tomáš, kteří nejsou dobrovolníky:

Tazatelka: „Co podle vás mělo vliv na rozhodnutí vašich sourozenců, aby se stali dobrovolníky v X?“

Tomáš (D): „Myslím, že Kristýna začala s X přes hudební program, protože jí to bavilo a stejně tak jí bavila práce s lidmi v X komunitě. Pro Evu pak byla X díky Kristýně už známější prostředí a byla to zábava, dobrá komunita.“

Dominik (D): „Kristýna, stáhla s sebou Martina a Eva už jenom sledovala vzor.“

Pokud se podíváme na přenos dobrovolnictví ze sourozence na sourozence v rodině Fričových, také zde fungoval přenos dobrovolnictví na ostatní sourozence prostřednictvím tahouna dobrovolnictví, který byl zároveň i prvotním dobrovolníkem v rodině. V tomto případě se ale nedá mluvit o tom, že by byli sourozenci přímo osloveni k dobrovolnické činnosti. Důvody, proč se oba sourozenci začali zapojovat do stejné dobrovolnické aktivity jako jejich sestra Marie, jsou různorodější, než tomu bylo v případě sourozenců z rodiny Dvořákových.

V rodině Fričových se nachází také dva nejmladší sourozenci Daniel a Martina, kteří ještě nejsou dobrovolníci. Martina je v současné době pouze účastníkem aktivit, které dobrovolnická organizace jejich sourozenců pořádá. Své dobrovolnické zapojení v organizaci si ale v budoucnosti dokáže představit. To, že se zapojila do aktivity organizace, kde jsou její sourozenci dobrovolníci, vnímá jak zásluhu obou starších sester Marie a Michaely:

Tazatelka: „Jak jste se k té aktivitě dostala? Kdo vás tam dovedl?“

Martina (F): „Tak asi Marie nebo Michaela, když jsem byla malá, tak mě třeba braly na koncerty a mě to bavilo.“

Michaela Fričová popisuje své dobrovolnické zapojení díky sestře Marii, nicméně zmiňuje, že sklon k dobrovolnictví se u ní projevoval již od katolické školy, kterou všichni sourozenci navštěvovali:

Tazatelka: „Jak jste s dobrovolnictvím začala?“

Michaela (F): „Asi přes Marii, respektive jsem se do XX dostala kvůli tomu, že tam začala chodit moje starší sestra Marie. Postupně došlo k tomu, že jsem se tam stala i vedoucím, ale myslím si, že nějaký sklon k tomu dobrovolnictví je už od toho, jak jsme vlastně chodili na tu katolickou školu. Tam se ti lidé k tomu vedou, že si pomáhají a tak.“

Když Michaela popisuje, jak přesně byla svou starší sestrou do aktivity zapojena, docházíme k tomu, že se prvotně účastnila jen koncertů a její sestra nejprve nechtěla, aby do XX začala chodit:

Tazatelka: „Můžete popsat tu situaci, jak vás Marie do organizace přivedla?“

Michaela (F): „Ona chodila do XX a já chodila na koncerty a líbilo se mi to, ale Marie nechtěla, abych tam chodila, protože jsme byly puberťačky a jí bylo 14, byla to její věc. Ona si tam našla své kamarády a já jsem jí v té době asi hodně napodobovala v některých věcech, protože mi bylo 12. A měla jsem ještě ve čtvrtek jógu, takže jsem nemohla chodit na XX. Ale pak měl XX hrozně málo členů, tak udělali nějakou nabírací akci, že člen, který přivede nejvíce nových členů, pojedje na víkendovku zdarma. Marie přivedla mně a já jsem vzala dvě své kamarádky ze základky. Marie to pak vyhrála.“

Obě sestry hodnotí, že společné dobrovolnictví velmi výrazně pomohlo jejich sourozeneckému vztahu, protože se dříve braly jako „sokyně“:

Marie (F): „(...) můj vztah s mou sestrou to hodně zlepšilo, nevím, jestli to dobrovolnictví, ale ta aktivita ano. My jsme kdysi byly trošku sokyně, jako ne úplně sokyně, ale netrávily jsme spolu volný čas. A vlastně pak jsme spolu začaly trávit volný čas v XX a dá se říct, že díky tomu se naše přátelství prohloubilo.“

Michaela (F): „Moc si nepamatuju, že bychom se tehdy doma tolik bavily (s Marií). Naopak si myslím, že když jsme tehdy měly společnou aktivitu, tak jsme se více skamarádily. Tolik jsme se spolu tehdy nebavily jako jiní sourozenci, tak to u nás vytvořilo kamarádství.“

Na tomto příkladu obou sester je vidět, že přenosu dobrovolnictví mezi sourozenci může bránit například jistá rivalita během puberty, kdy mladší sourozenec vnímá staršího

sourozence jako vzor, ale vzájemně si tolik nerozumí. V tomto případě byla dobrovolnická aktivita pro obě sestry vzájemným sblížením, které jejich sourozenecký vztah upevnilo.

Také bratr Jonáš potvrzuje, že do kontaktu s aktivitou přišel přes sestru Marii, nicméně jeho zapojování bylo spíš příležitostné:

Jonáš (F): „Já si nejsem úplně jistý tou specifikací dobrovolnictví jako takovou, protože mi přijde, že takové ty dobrovolnické věci jsem dělal třeba i v divadle. Ale jestli se bavíme o oficiálním dobrovolnictví pro X, tak si myslím, že mě k tomu dovedlo to, že Marie přišla první do XX, tím, jsem přišel do kontaktu s XX a pak jsem potažmo nějak dobrovolničil – tehdy jsem spíš pomáhal tak jednorázově.“

Své občasné zapojení do XX vysvětluje tím, že chápal aktivitu jako kroužek jeho sester, a proto nechtěl být natolik angažován:

Jonáš (F): „Vždycky jsem se snažil nebýt angažován v XX, protože to byl kroužek sester – Marie tam začala chodit, pak tam přišla Michaela, tak se v tom realizovaly. Já jsem jim poprvý nějak pomáhal, protože jim vypadnul kytarista. Já jsem se něco naučil, hrál jsem to s nimi na zkouškách, koncertě, takže jsem do toho nějak zapadl, ale nechtěl jsem do toho zapadnout víc. Jak jsem hrál na tu kytaru, tak to bylo takový, že všichni mě tam hrozně chtěli. Přišlo mi, že bych jim ubíral jejich slávu, že bych jim vlezl do jejich kroužku. Takže jsem se jako motal kolem XX a nějak jsem jim zvučil, když potřebovali nebo když potřebovali kytaristu, ale snažil jsem se do toho neplést a nechodit tam prostě furt.“

Jonáš jako důvod své dobrovolnické neangažovanosti popisuje to, že nechtěl sestrám v podstatě zasahovat svou přítomností do jejich kroužku. To, že se Jonáš takto občasně zapojoval, vnímal jako správnou věc, která podle něj vyhovovala také jeho sestrám:

Tazatelka: „A sestry vám nikdy neřekly, že byste tam s nimi mohl chodit? Nešla ta iniciativa nějak od nich?“

Jonáš: „Nene. Já myslím, že s tím takhle byly docela spokojené, že jsem tam vlastně jako nechodil v tomhle smyslu, ale prostě jsem se tam kolem XX jako motal.“

Jonáš byl nicméně ve velké míře oslovován sestrami ohledně praktické pomoci v rámci jejich dobrovolnické činnosti, takže na jeho občasné zapojování měly sestry velký vliv a dostával od nich množství nabídek k zapojení:

Tazatelka: „A Jonáš se připojil jak?“

Marie (F): „Tak to je asi v jisté míře nějaká jeho bratrská láska, že když jsme někdy potřebovali s něčím pomoci – rychle zvukaře, kytaristu, tak se tak nějak nabízel tím, že byl náš bratr a takovýho

člověka je prostě snadné nějak oslovit. Pak asi největší měrou do toho zasáhlo to, že byl dobrovolničit na letním táboře, kde se setkal se svojí manželkou Alenou, která ho k tomu podle mě přimkla ještě víc. On byl vlastně do té doby externí vypomahač občasný, i když nám na dobrovolné bázi zvučil, pomáhal, vozil věci, ale nějaký prohloubení a kontinuitu tomu dodal jeho vztah s dnes již manželkou.“

Michaela (F): „Dostal se k tomu jako dospělý takhle zpětně přes nás, když jsem ho v roce 2014 požádala, aby s námi jel jako vedoucí na tábor. Skrze svou manželku se teď začal aktivně podílet na X.“

Jonáš vnímá tuto fázi občasného dobrovolnictví, ke kterému došel díky sestřám, pouze jako jednu z etap. Vliv na jeho pravidelné zapojení do dobrovolnické činnosti měla jeho manželka Alena (to je přesněji popsáno v následující části, která se zabývá přenosem dobrovolnictví z partnera na partnera).

Sourozenec tedy přenáší dobrovolnictví na ostatní sourozence prostřednictvím přímého oslovení k dobrovolnictví, jak tomu bylo u rodiny Dvořákových, nebo prostřednictvím vzoru staršího sourozence pro mladší. Ukázalo se, že pro mladší sourozence je právě starší sourozenec vzorem, díky kterému se snadněji zapojí do dobrovolnické činnosti. Důležité je také zmínit, že dobrovolnictví dětí ovlivňuje rovněž rodiče, kteří nejsou dobrovolníky. Děti je nejčastěji zapojují formou občasné výpomoci (je popsáno dále v části přenosu z dobrovolníka na nedobrovolníka).

6.5 Přenos z partnera na partnera

Role partnera, který je dobrovolník, je pro přenos dobrovolnictví velmi významná. Specifikem v případě dobrovolnické činnosti partnerů je vzájemná podpora dobrovolnické činnosti mezi partnery. Pokud se dobrovolnictví věnuje jeden z partnerů, věnoval se v případě mého výzkumu dobrovolnictví také druhý partner.

Ukázalo se, že partneři, kteří vykonávají dobrovolnickou činnost, vnímají dobrovolnictví jako **koníček a formu trávení volného času**. To ostatně hezky dokazuje Jonáš Frič, který byl žádán svými sestrami o pomoc v rámci jejich dobrovolnické činnosti, takže se zapojoval občasně:

Michaela (F): „On nám pomáhal, když bylo zapotřebí, my jsme chodily aktivně do XX, do X a dělaly jsme vedoucí a když bylo zapotřebí ozvučit nějaký koncert nebo něco odvést, tak nám Jonáš pomohl.“

Na to, že se Jonáš Frič stal organizovaným dobrovolníkem, měla vliv až jeho manželka Alena, se kterou se potkal na jedné z akcí dané neziskové organizace. Až potom se začal dobrovolnictví věnovat intenzivně, takže chápe své zapojení do dobrovolnické činnosti jako dvě různé dobrovolnické fáze. První fází bylo podle něj občasné zapojování do dobrovolnických aktivit sester, které v rámci své činnosti potřebovaly s něčím pomoci. K aktivnímu dobrovolnickému zapojení došlo později prostřednictvím manželky Aleny:

Jonáš (F): „Alena chtěla pomoci v rámci celé X organizačně, tak jsem si řekl, že si můžu zkusit, jestli by mi to taky šlo a jestli by mi to šlo v menší organizaci.“

Z odpovědi Jonáše je poznat, že partnerské dobrovolnictví vychází ze vzájemné podpory a je bráno jako forma trávení volného času, tedy aktivita, která partnery spojuje:

Jonáš (F): „(...) můžeme si navzájem sdílet třeba problémy. Dá se to vlastně označit za společný koníček.“

Výpověď Jonáše ukazuje, že vliv manželky na jeho dobrovolnictví působí jako motivace velmi silně, protože si dovede představit, že by vykonával dobrovolnickou činnost i v jiné organizaci, kdyby se tam poznal se svou manželkou:

Jonáš (F): „Jako jen abych se vrátil k tomu začátku, tak mi přijde docela zajímavé, že ty dvě fáze, ačkoliv jsou obě ve stejné organizaci, což ale vychází z toho, že jsme se s Alenou taky potkali v X, tak jsou docela oddělené. Že by se klidně jako mohlo stát, že na mě prostě dřív měly vliv holky, což znamená, že jsem pomáhal v X. Ale kdybychom se potkali s Alenou někde v jiné organizaci, tak by se mohlo klidně stát, dovedu si to představit, že bych teďka byl ne ve výboru X, ale ve výboru té jiné organizace.“

Podobně silný vliv na zapojení manžela měla také Dana Šebestová, která byla také důvodem, proč její manžel začal vykonávat dobrovolnickou činnost ve stejné organizaci jako ona:

Šimon (OŠ): „To je to kvůli tomu, že jsme se s manželkou potkali ve Zlíně. Oni měli dobrovolnickou akci, tak když jsme se pak potkávali v Plzni, tak řekla, že bude dělat tábor na hradě a já jsem řekl, že je to skvělý, že to chci přesně dělat.“

Dobrovolnictví partnerů ve výzkumu úzce souviselo se vzájemnou podporou dobrovolnictví a tolerancí dobrovolnických potřeb navzájem. Během rozhovorů jsem měla příležitost zjistit, že nejen Jonáš Frič, který žije v domácnosti se svou manželkou, a manželé Šebestovi mohou zhodnotit partnerské dobrovolnictví. Starší dcera Kristýna Dvořáková rovněž sdílí domácnost se svým partnerem, který je dobrovolníkem v jiné

neziskové organizaci než ona. I mezi těmito partnery je vidět, že vzájemné dobrovolnictví funguje na principu pochopení:

Kristýna (D): „Kdybychom dělali stejné dobrovolnictví, tak bychom mohli trávit čas spolu. Zároveň si myslím, že to dává oběma vzájemné pochopení pro tu věc, protože si to prostě nevyčítáme, že spolu ten čas zrovna netrávíme a byl by to nesmysl a taky to nějak zahrnujeme.“

Ať už se partneři věnují stejné, nebo odlišné dobrovolnické činnosti, v této činnosti se vzájemně podporují, a když se jeden z nich musí věnovat dobrovolnictví, mají pro to pochopení: Vzájemnou podporu a pochopení dobrovolnické činnosti, dokládá Kristýna příkladem, kterým svou výpověď přibližuje:

Kristýna (D): „Například Honza musí jeden víkend školit dobrovolníky, takže spolu o víkendech moc nejsme, protože často trávíme čas někde jinde, ale mi to přijde samozřejmé, že jede školit skauty někam daleko, takže to není předmětem sporu. Takže on je celý víkend pryč, v pohodě, já jsem zase jiný víkend pryč a to si myslím, že je rozdíl, kdybych byla s nedobrovolníkem – to by pak mohlo vést ke sporu a nepochopení.“

Také Jonáš Frič nemá pocit, že by dobrovolnictví výrazným způsobem ovlivňovalo jejich domácnost:

Jonáš (F): „Hele jako nevzpomínám si na jediný negativní dopad. Vždycky se přizpůsobíme jeden druhému, když jde o dobrovolnictví, potom je to zase obráceně. Kdybych měl dát příklad: Teď, když jsme se vraceli z dovolené, tak Alena měla jít v pondělí někdy v poledne na výbor. To by znamenalo, že bych stával s ní a uvařil bych jí oběd, aby ho měla, když se vrátí, protože vím, že se může stát, že já budu muset jít na schůzi a ona bude doma a udělá mi večeři. A ono to aktuálně nevyžaduje překopávání nějakých plánů, ale tím, že se v tom podporujeme, tak jsme uvažovali, jestli bychom třeba měli dělat vedoucí na táboře nebo tak a tím pádem si uříznout oba dovolenou nebo tak.“

Partnerské dobrovolnictví se ukázalo jako ideální půda pro rozvoj dobrovolnické činnosti a nezáleží na tom, zda se partneři věnují dobrovolnictví ve stejné neziskové organizaci nebo ne. Pokud jeden z partnerů musí věnovat čas dobrovolnictví, druhý z partnerů se postará o domácnost a má pro tuto činnost pochopení. To samozřejmě někdy nemusí být úplně jednoduché, což popisuje také Dana Šebestová:

Dana (MŠ): „Jo, jakoby ne vždycky je to růžové, protože to bere čas a energii na rodinu, ale myslím si, že se to snažíme dělat tak, aby každý měl tu svobodnou vůli věnovat se těm svým koníčkům. Že to je jako koníček a na ten je zapotřebí dát ten prostor a myslím si, že to asi nějakým způsobem zvládáme, protože jinak bychom toho asi nemohli dělat tolik, kdyby ta vůle nebyla.“

U manželů Šebestových se ukázalo, že oba manželé věnovali dobrovolnické činnosti podobné množství volného času do doby, než se narodily děti. Po narození dětí musela Dana Šebestová své dobrovolnické aktivity omezit:

Dana (MŠ): „Jak se člověk musel věnovat dětem, tak já jsem měla jenom práci a děti a vlastně nešlo dělat nic víc dobrovolného. A s tím, že nám děti teď odrostly, tak jsem se k tomu poslední dva roky vrátila víc než jen to, že jsem byla účastníkem akcí. Když byly děti malé, tak ta hlavní tíže byla na Šimonovi, že vlastně ty akce organizoval, domlouval, a to je to těžké. Teď je to vlastně asi stále více na něm, protože víc táhne ty aktivity.“

Po této výpovědi jde odvodit, že po narození dětí si partneři stále rozdělují dobrovolnický čas. Matka se musela více věnovat dětem, ale otec se dále aktivně zapojoval do dobrovolnických aktivit. Podle otce došlo k menší změně také z hlediska vzájemné podpory, která byla o něco větší v době, kdy se dobrovolnictví aktivně věnovali oba partneři:

Tazatelka: „Řekl byste tedy, že se s manželkou v té dobrovolnické činnosti vzájemně podporujete?“

Šimon (OŠ): „No, dříve to tak rozhodně bylo, teď už je to takové, že jedeme paralelně, protože ona dělá zase něco jiného. Když někdy něco potřebuju a zeptám se, tak ji často přemluvím, ale ne vždycky. Ale to máme jako společné – takové ty víkendové akce a tábor vlastně letní, který je na 14 dní – ten tam taky patří a ten vlastně děláme společně.“

To, že matky po narození dětí a příchodu zaměstnání svou dobrovolnickou činnost značně omezují, dosvědčuje také výpověď Jitky Dvořákové:

Jitka (D): „(...) až když jsem začala chodit do práce, tak jsem to všechno osekala a vlastně od chvíle, kdy jsem začala být nemocná, tak to je tak 2011, tak jsem všechno musela už odstříhnout, protože jsem to už nemohla dělat, takže už nejsem dobrovolnice.“

Role partnera dobrovolníka se ukázala být velmi významná v tom směru, že pokud je dobrovolníkem jeden z partnerů, je velká pravděpodobnost, že se zapojí také druhý partner. Partneři vnímají dobrovolnictví jako svůj společný koníček a formu trávení volného času. Partneři se vzájemně podporují a tolerují své dobrovolnické potřeby navzájem, a to i v případě, že nevykonávají dobrovolnickou činnost ve stejné neziskové organizaci. Pokud mají partneři děti, ukazuje se, že matky svou činnost omezují, aby se dětem mohly více věnovat. Dobrovolnictví je nicméně nadále součástí domácnosti a partneři mu věnují svůj volný čas.

6.6 Přenos z dobrovolníka na nedobrovolníka

V rámci zkoumaných rodin se projevil přenos dobrovolnictví z rodičů na děti, ze sourozenců na sourozence a z partnera na partnera. V domácnosti se však vyskytují také další členové rodiny, kteří se dobrovolnické činnosti nevěnují, i když ze strany dobrovolnický angažovaných rodinných příslušníků mají dostatek možností k zapojení. Dobrovolníkem se v této části myslí člen rodiny, který vykonává dobrovolnickou činnost, tedy rodiče, sourozenci, partneři.

Ukázalo se, že dobrovolníci v rodině se obracejí na dobrovolnický neangažované členy rodiny v případech, kdy jde o **prosbu o praktickou pomoc v rámci dobrovolnické činnosti** a **prosbu o pomoc s problémem v rámci dobrovolnické činnosti**. Rodina je pro dobrovolnický angažované členy důležitým zdrojem kontaktů, protože nabízí dovednosti, které mohou dobrovolníci ve své dobrovolnické činnosti využít, aniž by museli oslovit někoho jiného. Nejčastěji žádali dobrovolníci o praktickou pomoc:

Tazatelka: „Požádal jste někdy neparticipujícího člena rodiny o pomoc v rámci vaší dobrovolnické činnosti? Pokud ano, jak reagovali?“

Jonáš (F): „Jo, rozhodně. Vždycky pomohli. Teď se mi zrovna vybavuje, že jsem po Petrovi chtěl, aby něco převezl, protože jsem nemohl jet s autem, tak jsem ho poprosil a on tam dojel.“

Michaela (F): „Ano, určitě. Jonáše jsme nejdříve začali zatahovat ohledně zvučení, převážení, ale i jako celá naše rodina se vždycky nějak zapojovala. Petr nám dlouho dělal osvětlovače na závěrečných koncertech a nic za to nechtěl. Máma zase navařila na nějakou akci, když se tam mělo navařit, s tím zase pomáhala ona a takovýhle jako dílčí drobnosti.“

Marie (F): „Jo, určitě, spoustakrát. Nedovedu si vybavit konkrétní příklady, ale určitě nějaké popovězení něčeho, nákupy něčeho.“

U žádosti o pomoc v rámci dobrovolnické činnosti se ukázala jako nejčastější forma **„praktická pomoc“**, tedy například pomoc s odvezením věcí, nákupy, osvětlování. Také nedobrovolníci, kteří dobrovolnický angažovaným členům rodiny takto pomáhají, svými odpověďmi potvrzují, že na impulsy dobrovolníků skutečně reagovali pomocí:

Petr (OF): „Ano všelijak, například zapůjčením auta.“

Dominik (D): „Kristýna mě poprosila, abych napsal slova táborové písničky, tak jsem napsal nejlepší táborovou písničku.“

Členové rodiny, kteří sice nejsou dobrovolníci, ale pomáhají dobrovolníkům v rodině ve formě praktické pomoci, vnímají tuto pomoc jako určitý druh podpory dobrovolnické činnosti ostatních členů rodiny:

Jitka (MD): „Já jsem jim fandila žejo, na koncertech, každý koncert jsem tam byla. To je podle mě pro ty děti nejdůležitější podpora.“

Hana (MF): „Pomáhali na koncertě třeba – Petr tam svítil, někdy jsme ty děti vozili někam a tak, takže jsme určitým drobným způsobem přiložili ruku k dílu.“

Důvod, proč dobrovolník může žádat rodinu o takovou pomoc, hezky shrnuje Kristýna Dvořáková, která tvrdí, že když jí s něčím nemůže pomoci dobrovolnická skupina, obrací se svými požadavky na rodinu:

Kristýna (D): „Ve chvíli, kdy to nedokážu vyřešit v té dobrovolnické skupině, tak je potom nějaká další skupina, ve které to řeším, což je určitě rodina. Takže určitě ta druhá skupina je otočit se do té rodiny a pak asi kdyžtak na nějaké kamarády.“

Dalším druhem žádosti, kdy dobrovolníci oslovili dobrovolnický neangažované členy rodiny, byla **žádost o pomoc s problémem**. Ta byla méně častou formou podpory, kterou by dobrovolníci mezi rodinnými příslušníky vyhledávali:

Tazatelka: „Komu byste se svěřila, kdybyste v dobrovolnické činnosti narazila na problém? Proč?“

Marie (F): „Tak jako s mámou jsem to určitě nějak probírala, asi hlavně, když jsem hledala nějaká východiska, když to třeba právě bylo nějaké náročné, tak jsem určitě chodila za ní pro radu.“

Kristýna (D): „Já vlastně obecně těžkosti moc nesdílím a asi s rodinou málo, spíš třeba jsem pak naštvaná, tak to vnímají anebo to na ně nějak dolehne. Asi to s nimi nějak neřeším. Když to řeším, tak spíš potřebuji s něčím tam pomoci – když potřebuji něco převést, tak to třeba padne na tu rodinu.“

Eva (D): „Aby to bylo jasné, tak my za sebou moc nechodíme. My jsme takový hodně velký individuality a raději si ty problémy řešíme u sebe. Nevím, jak to má Martin s Kristýnou, ti jsou si mnohem blíží. Jakoby raději ty problémy řešíme mimo rodinu.“

Žádost o pomoc s problémem se týkala nejčastěji řešení nějakého problému, který dobrovolník právě prožíval v rámci své dobrovolnické činnosti. Ukázalo se, že děti, které jsou dobrovolníky, svěřují své problémy raději sourozencům dobrovolníkům nebo kamarádům, kteří pocházejí z dobrovolnického okruhu. To také potvrzují výpovědi nedobrovolníků, kteří situace, kdy je oslovil dobrovolník v rodině s nějakým problémem, nezmiňují:

Tazatelka: „Mluví s vámi dobrovolníci o problémech, se kterými se během dobrovolnické činnosti potýkají?“

Hana (MF): „To si nevzpomínám. Oni to asi řešili mezi sebou a asi si nemysleli, že je to nějaká věc, která by nás zajímala nebo ve které bychom jim mohli pomoci.“

Jitka (MD): „Nechtěla Kristýna, protože tam se střetává ideál s realitou, a to je střet velicej. Ty ideály jsou velice vysoko a ta realita prostě tomu neodpovídá a ani nikdy odpovídat nebude, takže Kristýnka se musela vlastně vyrovnat s tím dlečtím a ono to chvílku trvá.“

Výjimkou byl Tomáš Dvořák, který si vybavoval přesné příklady, kdy se svými sourozenci jejich dobrovolnické starosti probíral:

Tomáš (D): „Čas od času na to zajde řeč, jak s Kristýnou, tak s Evou jsme se bavili o náročnosti organizace dobrovolnických skupin. S Evou více o té vnitřní dynamice samotných dobrovolnických skupin, dělba práce mezi členy. S Kristýnou o výzvách toho, jak odvádět kus práce s nevelkým personálním zajištěním organizace a s omezeným rozpočtem.“

Dobrovolníci tedy nejčastěji žádají rodinné příslušníky o praktickou pomoc, která je ve formě činnosti, jež dobrovolníkům ulehčí situaci, aby nemuseli hledat kontakty jinde. Pomoc s problémem hledají dobrovolníci spíš mimo rodinu mezi kamarády, sourozenci, kteří se dobrovolnictví také věnují, a lidmi z jejich dobrovolnické skupiny. Formy podpory šly velmi dobře rozebrat v rodinách Dvořákových a Fričových, protože velikost obou rodin a různorodost dobrovolnictví v rodině to umožňovala. V rodině Šebestových, kde se dobrovolnictví věnují oba rodiče a děti jsou ještě malé, druhy a formy podpory nešly úplně zkoumat, protože podpora probíhala pouze mezi oběma manželi.

Ukázalo se, že druhy podpory ze strany rodiny jsou vnímány některými dobrovolníky jako jistý druh odměny za jejich dobrovolnickou činnost:

Eva (D): „Tak odměňují mě, že mi třeba udělají jídlo, to je skvělý, když přijedu po víkendovce a jsem úplně vyšřavená. Anebo po táboře, po každé akci. Nebo třeba po koncertě mi řeknou, že ta moje píseň, kterou jsem naučila sbor, tak, že to znělo skvěle. To je asi největší odměna, když mi moje rodina řekne, že to znělo skvěle.“

Z uvedených odpovědí můžeme vidět, že dobrovolníci poskytují dobrovolnický neangažovaným členům rodiny dostatek příležitostí, jak se mohou seznámit s aktivitou, ve které vykonávají dobrovolnickou činnost. V případě žádosti o pomoc s problémem a žádosti o praktickou pomoc jde však pouze o jednorázovou nabídku k pomoci v rámci

dobrovolnické činnosti, což nedává dobrovolnický neangažovaným členům rodiny přímou nabídku k dobrovolnictví v organizaci.

6.7 Důvody nezapojení do dobrovolnické činnosti

V rodině, kde se vyskytují dobrovolníci, je velké množství možností, jak se do dobrovolnické činnosti zapojit. To, že se některý člen rodiny nezapojuje do dobrovolnictví jako ostatní rodinní příslušníci, souvisí s množstvím důvodů, které se vážou k **odlišné povaze a stylu trávení volného času, vnímání dobrovolnické organizace a její činnosti, k absenci cíleného oslovení k dobrovolnictví.**

Důvody jsem rozpracovala do konkrétnějších oblastí, na kterých se shodovala jak část dobrovolníků v dané rodině, která popisovala, proč si myslí, že někteří členové nejsou dobrovolníky, tak část nedobrovolníků, která se podělila o to, proč se dobrovolnické činnosti nevěnují.

6.7.1 Odlišná povaha a styl trávení volného času

Nejčastější kategorií, která objasňovala, proč se někteří členové rodiny nevěnují dobrovolnické činnosti, byly osobnostní rysy jednotlivých členů rodiny, které se nejčastěji pojily s **odlišnou povahou, charakterem, osobností, antisystémovostí, introverzí.** Z pohledu dobrovolníků jsem zjišťovala, proč si myslí, že se někteří členové rodiny nevěnují dobrovolnické činnosti. V rodině Dvořákových se dobrovolnictví nevěnují dva bratři, na jejichž neangažovanost přišla od všech dobrovolníků včetně matky jednoznačná odpověď, která vysvětlovala, proč nejsou dobrovolnický angažovaní:

Martin (D): „My jsme všichni povahově jiní. Tomáš je nejstarší a jde svojí vlastní cestou a Dominik je mladší, takže takovej jako svéhlavý a jakoby chce dokázat, že co si myslí, je nejlepší. Je takový, že nechce dělat to, co ostatní.“

Kristýna (D): „U jednoho bratra je to i trochu osobnostním nastavením, že vlastně víc jde po nějaké své zábavě a ani jako vyšší smysl nějaký v tom nehledá.“

Jitka (MD): „Protože mají naprosto jiný charakter. I když Tomáš je naprostej introvert, takže tam se to i vylučuje s tím.“

Eva (D): „Dominik, ten, co je mi nejbližší věkově, tak on má jiný pohled na život, je takový antisystémový.“

Z odpovědí se ukázalo, že povahové rysy členů rodiny Dvořákových úzce souvisí s tím, zda je člověk dobrovolníkem nebo není. Dobrovolnice Eva hezky shrnula, proč se v rodině věnují dobrovolnictví jen tři sourozenci:

Eva (D): „Myslím si, že máme takovou stejnou povahu v tom, že jsme pro každou dobrou špatnost. Rádi děláme dobro a vlastně se to projevuje na takových maličkostech, že třeba někdo má kamaráda a třeba mu jentak něco přineseme ze srandy, tak prostě rádi děláme asi radost.“

U jednoho z bratrů z rodiny Dvořákových se ale nedá mluvit o tom, že by se nikdy žádné dobrovolnické činnosti nevěnoval alespoň jednorázově, to ostatně zmiňuje i jeho matka:

Jitka (MD): „Dominik ten vlastně dělal spoustu věcí taky dobrovolně, ale nějak ho žádná ta organizace nezaujala natolik, aby to dělal přímo tímto směrem. Jinak ve společnosti je schopný nasadit se za věc, které věří taky jakoby dobrovolně. Ale asi nenašel žádnou organizaci – on chodil do Skautu nějaký čas teda, ale nezůstal tam jako vedoucí, takže asi ho nic nezaujalo natolik. Myslím si, že kdyby on našel něco, v čem by viděl skutečně smysl, tak by se zapojil taky, ale zatím ho nic tak jako neoslovilo.“

Osobnostní charakteristiky, které podle dobrovolníků v rodině vedou k tomu, že se někteří členové rodiny dobrovolnictví nevěnují, souvisí především s jiným stylem trávení volného času. V rodině Dvořákových se jednalo například o politickou angažovanost jednoho z bratrů:

Kristýna (D): „A pak jeden brácha u toho je to podle mě hodně o tom prostoru, který na to teď nemá a nevyhledává to, ale když ho má, tak to dělá. Dřív dělal nějaký studentský parlament, byl ve školní radě, dělal školní časopis, byl dlouhou dobu v idealistech. Sám to jakoby nevyhledá, ale když se k tomu naskytne příležitost, tak to dělá. Takže teďkom aktuálně nedobrovolničí, ale myslím, že mu to přijde normální. Osobnostní rozdíl tam je, že člověk ten čas prostě vyplní kdyžtak jinak.“

U členů rodiny, kteří se dobrovolnický angažují, často zaznívalo, že dobrovolnictví je jejich koníček, způsob trávení volného času. To, že se někdo v rodině tedy nevěnuje dobrovolnické činnosti, můžeme vysvětlit tak, že se věnují zkrátka jiné činnosti, ve které vidí stejný smysl jako dobrovolníci v dobrovolnické činnosti. Například Tomáš Dvořák viděl větší smysl v jiných aktivitách:

Tomáš (D): „Dávalo mi větší smysl věnovat se studiu nebo studentským projektům, politickým iniciativám.“

Druhý z bratrů z rodiny Dvořákových, který se dobrovolnictví nevěnuje, vnímá novodobé dobrovolnictví jako aktivitu, kterou si lidé vylepšují svou vlastní image:

Dominik (D): „V dnešní době? Aby to vylepšilo facebookový profil. Sledují tím vlastní profit. Nepracují, aniž by hledali odměnu. Těch, co to dělají ze svého vnitřního morálního předsevzetí, je málo.“

6.7.2 Vnímání dobrovolnické organizace a její činnosti

To, jak členové rodiny vnímají dobrovolnickou organizaci a její činnost, kde jsou někteří členové rodiny dobrovolníky, se ukazuje jako další z důvodů, proč se do dobrovolnické činnosti nezapojují. Mezi konkrétní důvod patřilo **negativní vnímání organizace a její činnosti**, které bylo v rodině Dvořákových uváděno zejména ze strany matky dětí, která v minulosti využívala služby organizace, ale nyní organizaci vnímá negativně kvůli organizačním změnám, které v ní nastaly:

Tazatelka: „Proč se dobrovolnictví nevěnujete také vy – tomu ve stejné organizaci jako vaše děti?“

Jitka (MD): „Protože jsem viděla, jak to v té organizaci jde, tak jsem to nechtěla dělat. Viděla jsem tu historii, tak jsem si říkala ne – tam bych si vyčerpala svoji energii, kterou můžu dát někam jinam plus teda jsme měli tu Afriku no – ono vlastně jsme dobrovolníci, ale nejsme dobrovolníci.“

Dalším důvodem, proč se někdo v rodině nevěnuje dobrovolnické činnosti je to, že **organizované dobrovolnictví** nevnímá jako něco, co by chtěl dělat.

Hana (F): „No to teda myslím, že Daniel je imunní. Nemyslím si, určitě by šel nějakým svým kamarádům pomáhat, kdyby něco potřebovali, ale že by teda šel organizačně, to by asi nešel. A myslím si, že Martina to má tak podobně, ale kdyby jí její sestry požádaly, aby šla pomoci, tak to by asi šla, ale asi nic organizovaného by dělat nechtěla. Rozhodně kdyby měla pocit, že je nějaké větší množství lidí.“

Nejmladší člen rodiny Fričových Daniel si nedovede představit navštěvovat aktivitu, ve které jsou jeho sourozenci dobrovolníky, protože má jiné zájmy:

Daniel (F): „Oni mi říkají, že tam půjdu, ale já tam nechci, protože bych musel chodit na koncerty a já se hodně stydím a taky nenávidím koncerty. Já jako rád zpívám, ale nerad zpívám před lidmi.“

Martina Fričová pravidelně navštěvuje aktivitu, kde její starší sourozenci dělají dobrovolníky. Svou dobrovolnickou činnost ve stejné organizaci si představit dokáže, ale v současné chvíli se na to ještě necítí:

Martina (F): „Jako asi bych chtěla být i vedoucí, ale teď se na to úplně necítím, přijdu si taková nezodpovědná, ale jako někdy bych asi chtěla být vedoucí.“

Otec Petr je rodinou vnímán jako nápomocný jakékoliv výpomoci v dobrovolnické činnosti. Členové rodiny jej vnímají jako člověka, který by se ale formálního dobrovolnictví neúčastnil:

Tazatelka: „A myslíš si, že by Petr (OF) do něčeho takového šel? Jakože organizačně?“

Jonáš (F): „Myslím si, že organizovaně právě ne, ale když je něco potřeba, tak zvlášť, když je něco potřeba akutně, tak se o něj dá vždycky opřít. Upřímně kdybych měl označit někoho, kdo by se nejvíce hodil na nějakého dobrovolníka, tak by to byl zrovna Petr no.“

U matky Hany se ukázalo, že o dobrovolnické organizaci, kde jsou její děti tolik let dobrovolníky, moc neví:

Hana (F): „Když o tom tak přemýšlím, tak o X vlastně nic nevím. Já jsem ji ani předtím neznala a nějak se to od té doby výrazně nezlepšilo, ale nepovažuji to za nějak důležitou věc.“

6.7.3 Absence cíleného oslovení k dobrovolnictví

Jedním z dalších důvodů, proč se někteří členové rodiny nevěnují dobrovolnické činnosti je fakt, že nebyli k dobrovolnické angažovanosti cíleně osloveni. Na to, zda dobrovolníci v rodině nabídli těmto členům rodiny příležitost k dobrovolnictví, jsem se ptala prostřednictvím otázky, jestli se snažili k dobrovolnictví někoho v rodině přesvědčit. Odpovědi byly ve většině takové, že se nesnažili, až na pár výjimek:

Marie (F): „Ještě ne, ale nějak tiše předpokládám, že něčemu takovému se budou moji dva mladší sourozenci věnovat. Byla bych ráda, kdyby ano.“

Michaela (F): „Možná Martinu jsem jako zatahovala do XX, ať se tomu věnuje, ale jinak. Kromě nějakých těch malých příležitostí, kdy jsem říkala rodině, tak asi ne.“

Nejstarší sestra Kristýna a zároveň tahoun dobrovolnictví v rodině Dvořákových zase nemá pocit, že by k tomu někoho z rodiny nutně chtěla přitahovat, protože jí angažovanost sourozenců na některých dobrovolnických aktivitách přijde jako přirozená věc, která je pro všechny sourozence samozřejmá:

Kristýna (D): „Nepřijde mi a možná že proto, že jsem ani nemusela. Je to tím, že se sourozenci máme podobné zájmy, tak jsou věci, které jsou vlastně jasné – třeba to, že se jde na demonstraci milion chviliek pro demokracii. Tam se potkáme a ani si o tom nemusíme říkat, kdo tam z nás jde, to je jasný, že tam jako jdeme. Takže vlastně ani ne, protože prostě děláme plno věcí podobně a asi jsem nikdy neměla žádnou aktivitu, do které bych tak moc chtěla všechny zlanarřit.“

V rodině Fričových, kde se dobrovolnický nezapojují dva nejmladší sourozenci a rodiče, jsou důvody nezapojení poměrně různorodé. Jak již bylo řečeno, u otce Petra a syna Daniela je to nelibost představy organizovaného dobrovolnictví. U matky je to viděno spíše z toho hlediska, že ji skutečně k organizovanému dobrovolnictví nikdo cíleně neoslovil, přitom by ale tuto nabídku nejspíš neodmítla:

Tazatelka: „Vy sama jste se dobrovolnictví někdy věnovala?“

Hana (MF): „Organizovaně ne. Ale kdyby mě kdokoliv o cokoliv požádal, tak bych mu to ráda udělala – naopak sedím doma a čekám, až mě někdo o něco požádá, ale lidi to nevědí.“

To ostatně potvrzuje i výpověď nejstarší dcery Marie, která je v rodině Fričových tahounem dobrovolnictví:

Marie (F): „Nemyslím si, že by jim to někdy někdo nabídl a řekl jim, ať jdou dobrovolničit, že mohou pro tu aktivitu svých dětí udělat tohle a tohle. Myslím, že se to nestalo. Zároveň, když nad tím tak přemýšlím, tak si myslím, že moje máma je taková povaha, že by klidně někde někomu s něčím pomáhala. Akorát pokud je někde nějaká poptávka po dobrovolnících, tak to k ní nedošlo. Určitě kdyby někdo přišel a řekl by, že potřebuje v nemocnicích vyčistit desinfekcí podlahy, tak moje máma by šla, kdyby to neměl, kdo jiný udělat.“

Domácnost, v níž se vyskytují dobrovolníci, je prostředím, které dává ostatním členům rodiny dostatek příležitostí, jak se do dobrovolnické činnosti také zapojit. To, že se některý člen rodiny přesto dobrovolnictví nevěnuje, souviselo v případě zkoumaných rodin s odlišnou povahou a stylem trávení volného času, vnímáním dobrovolnické organizace a její činnosti a absencí cíleného oslovení k dobrovolnictví.

6.8 Odlišné významy dobrovolnictví

Vlivy rolí rodičů, sourozenců a partnerů dobrovolníků vedou k tomu, aby se dobrovolnictví v rodině otevřelo i pro další členy rodiny, kteří doposud dobrovolnickou činnost nevykonávali. V rozhovorech byly vlivy těchto rolí promítnuty především ve způsobu, jakým se členové rodiny o dobrovolnictví vyjadřovali. Vnímání pojmu dobrovolnictví a jeho smyslu bylo napříč rodinami odlišné.

Odlišná vnímání dobrovolnictví měla následující podoby:

1. vnímání dobrovolnické činnosti jako normální, přirozené činnosti
2. nemít finanční odměnu za dobrovolnickou činnost jako samozřejmost

3. vnímání dobrovolnictví jako formy trávení volného času

U všech třech rodin bylo zmiňováno jako nejčastější tvrzení, že pomáhat druhým je vlastně přirozené a normální:

Kristýna (D): „No spíš jsou to takový aktivity, které mi přijdou běžné. A vlastně jsem si uvědomila, že je to podobné s rodiči. Přišlo mi jasné dělat věci, které mě baví a jsou správné a je mi vlastně jedno, jestli za to mám nebo nemám nějakou odměnu. Prostě to dělám, protože mám na to prostor, čas a mám na to chuť. A takových aktivit je plno a asi je teď nějak módní to uzavírat do nějakýho fochu, kterému se říká dobrovolnictví, ale mě to prostě přijde hrozně normální. A myslím, že tohle je něco, co v té naší rodině je a samozřejmě předpokládám, že je to nějak jako šmrncnutý tím křesťanstvím, čímž ale neříkám, že nekřesťané to takhle nemají.“

To, že je pro rodinu Dvořákových normální pomáhat druhým, ilustruje Kristýna Dvořáková na velmi hezkém příkladu, kde je vidět naprosto samozřejmá participace ostatních členů rodiny, když to vyžaduje situace, bez uvažování nad tím, zda to je nebo není dobrovolnictví:

Kristýna (D): „Jako třeba teďkom jsme s Evou začaly dělat roušky a mě nepřijde, že je to nějaké dobrovolničení. Prostě jsem tady měla nějaký prostěradla, tak jsem je rozstříhala a Eva to sešívá. Dneska mi napsala naše sousedka, že jsou na chalupě a že slyšela, že roznášíme v domě roušky a psala: „Vy dobrovolničíte jo? Jste fakt hustý.“ A mě vůbec nenapadlo, že to je dobrovolničení. Přijde mi normální, že když prostě můžeš, tak to uděláš.“

U rodiny Fričových se normálnost dobrovolnictví také projevovala jako forma trávení volného času, tedy vnímání a smysl dobrovolnictví je pro dobrovolně angažující se členy rodin bráno jako součást volného času, kdy dělají, co je baví. To je důvodem, proč primárně nemluví o dobrovolnictví jako o pomoci ostatním, ale o tom, že dobrovolnictví se stalo součástí trávení jejich volného času, tedy věcí, kterou berou jako normální a přirozenou.

Také u rodiny Šebestových bylo dobrovolnictví spojeno s trávením volného času – spojení s přírodou bylo vnímáno jako velmi silné pro všechny čtyři členy rodiny. Když jsem se rodičů ptala, jestli by si dokázali představit, že nejsou dobrovolníky, tak ani nedokázali popsat, co jiného by vlastně dělali:

Šimon (OŠ): „No, ve své podstatě si to nedokážu představit. Asi bychom tady měli větší pořádek, a ne hromady věcí. Zadruhé, asi bychom se více věnovali tady těm věcem běžného provozu. Třeba máme kamarády, kteří dříve byli aktivní ve skautu a dělají takové akce pro kamarády a vyrábí věci, asi bychom to dělali taky.“

Dana (MŠ): „Já bych si asi našla milion dalších činností, které bych začala dělat. Otázka je, jaké by to byly činnosti. Je pravda, že teď nedávno jsem se zamýšlela, co vlastně dělají ti lidé, že mi to jako není jasný, co vlastně můžou sakra dělat – přece nemůžou ten čas trávit v posilovnách a na kafi, že ho někde musí věnovat a vlastně jsem na to jako nepřišla.“

Jako další důležitá věc ve struktuře rodiny Fričových bylo to, že pomáhání ostatním bylo výrazně spojeno s vnímáním dětí, že je to činnost, za kterou je až nemyslitelné dostávat nějaké peníze. I když oba rodiče nejsou dobrovolníky, je vidět, že i jistá hodnota neziskovosti dodává dětem smysl pro dobrovolnictví:

Tazatelka: „Myslíte, že by se doma něco změnilo, kdyby nebyli dobrovolníci?“

Hana (MF): „Jako že by doma víc pomáhali? (smích) Ne, to si nemyslím. Tak třeba by trávili víc času s kamarády, ale to vlastně taky dělali. A jestli by dělali něco za peníze to nevím, protože to asi nepovažují za důležité, žejo. Protože já jim od malička říkám, že je důležité, aby to člověk dělal rád a jestli si tím vydělá nebo ne, tak to považuji za druhotnou věc. Ale třeba mi to jednou budou mít za zlé, protože budou chtít být bohatí a budou říkat, proč nám to ta máma říká.“

Také Marie Fričová, která byla rodinou označena za největšího tahouna dobrovolnictví, potvrdila, že vnímání finančního ocenění se u ní projevilo, až když byla starší:

Marie (F): „To je třeba věc, která mi došla později, že někteří lidé za takové věci berou peníze, mě by to vůbec nenapadlo, že by za něco takového měl člověk dostat peníze. Takže nějaká taková ta motivace, že nějaké věci děláš proto, že věříš, že se mají stát a vůbec by tě nenapadlo, že bys měl být placený. To jsou určitě nějaké hodnoty, které mám z rodiny.“

Michaela Fričová, která je také dobrovolníkem, si myslí, že má celá rodina jednoduše takové nastavení, že se má pomáhat ostatním. I když někdo není dobrovolníkem, pomáhat druhým je pro něj přirozené:

Michaela (F): „Asi ne, ale já si zároveň myslím, že naše rodina je tak nastavená, že sice rodiče nebyli v nějaké dobrovolnické organizaci, ale mají to nastavení – že prostě kdykoliv nějakí kamarádi potřebují s něčím pomoci, tak určitě pomůžeme s čímkoliv. Hodně bereme jako samozřejmost, že si lidé musejí pomáhat.“

Odlíšné významy dobrovolnictví v rodině jsou utvářeny pomocí dobrovolnických rolí, které se v rodině vyskytují. V případě tohoto výzkumu to byl přenos z rodiče na dítě, který předával dobrovolnictví prostřednictvím výchovy, hodnot, víry a svého vzoru. Další role se vztahovala k sourozenci, který předával dobrovolnictví ostatním sourozencům v rodině prostřednictvím svého vzoru a přímého oslovení k dobrovolnictví. Role partnera

dobrovolníka zase dokázala velmi dobře motivovat druhého partnera, aby byl také dobrovolníkem.

Skutečnost, že je dobrovolnictví součástí domácností, se projevilo také tím, že každý člen rodiny věděl, co je to dobrovolnictví a kdo v rodině se dobrovolnické činnosti věnuje. To platilo i v případě členů rodiny, kteří se dobrovolnické činnosti nevěnují. Také oni dokázali popsat, kdo v rodině dobrovolnickou činnost vykonává, kdo jí věnuje nejvíce času. Dobrovolnictví v rodině tedy není jen záležitostí dobrovolníků, ale také nedobrovolníků.

6.9 Způsoby zapojení do dobrovolnické činnosti mají vliv na domácnost

Po analýze odpovědí všech členů tří rodin, kteří se rozhovorů zúčastnili, se ukázalo, že počet dobrovolníků v rodině ovlivňuje domácnost z mnoha aspektů, které nejsou tak výrazné, pokud se věnuje dobrovolnické činnosti pouze jeden člen rodiny. Jedná se především o formální dobrovolnictví, které je očima nedobrovolníků vnímáno jako aktivita, která zabírá velké množství volného času. Právě faktor velkého množství času, který dobrovolníci své činnosti věnují, měl v mnoha ohledech vliv na domácnost.

Vliv dobrovolnictví na domácnost se ukázal především v rodině Fričových a Dvořákových, kde se dobře mísí názory dobrovolníků a členů rodiny, kteří nevykonávají dobrovolnickou činnost. Reakce na dobrovolnickou činnost byly dětmi i rodiči vnímány především z toho pohledu, že dobrovolnictvím tráví hodně času. V tom kontextu někdy především rodičům vadilo, že dobrovolníci nestíhají jiné záležitosti jako například školní povinnosti, úklid v domácnosti nebo společné rodinné aktivity:

Tazatelka: „V čem byste ještě řekla, že to šlo konkrétně na úkor rodiny to jejich dobrovolnictví?“

Jitka (MD): „No konkrétně v úklidu, protože když jsou furt zahlceni nějakými písničkami a furt přetransponovávají nějaký ty písničky do dvojhlasů, trojhlasů a ještě školu, to pak tady už na to všechno nemají čas.“

Marie (F): „Vím, že mámě někdy vadilo, že jsem hodně říkala, že musím ještě do XX dělat tohle, musím jet támhle a slíbila jsem, že musím udělat tohle. A máma mi říkala, proč říkám, že to musím dělat, že to jako nemusím dělat.“

Michaela (F): „Máma podle mě ani moc neřešila, jestli děláme něco dobrovolně nebo ne, ale spíš reakce, že tím trávíme hodně času, že jako pořád pro tu aktivitu něco děláme. Ale jinak s tím neměla problém a vždycky nás v tom podporovala, že děláme něco dobrého.“

Martin (D): „Asi nastaly situace, třeba když člověk odjížděl na nějaké akce a kolidovalo to s nějakým rodinným plánem. Třeba sekání trávy na chalupě, tak to bylo o víkendu, jenže o tom víkendu byla schůze. Taky jsme byli víc pryč no, tak to tam někdy rezonovalo doma.“

Ačkoliv zaznívaly tyto odpovědi, které popisovaly drobné nevýhody dobrovolnické činnosti, jež mají vliv na domácnost, hodnota dobrovolnictví byla rodinnými příslušníky vnímána pozitivně a podporována:

Michaela (F): „Mámě to přišlo takové ne blahodárné, jakože oceňovala, že děláme XX, že je to něco, co dává smysl. I ta aktivita, že jako chodila na koncerty a že jí to přišlo dobrý i prostě skrze to, že XX podporuje to, že se nepije alkohol, neberou drogy. Vždycky věděla, že když jedeme na nějakou akci skrze tu organizaci, tak že je to v pohodě.“

Tazatelka: „Vadilo vám někdy, že vaše děti jsou dobrovolníky? Pokud ano, kdy“

Jitka (MD): „Aby mi to vysloveně vadilo, to rozhodně ne. Mumlala jsem, nadávala jsem, že kdyby chodili do Skautu, bylo by to lepší, ale nevyklučovala jsem dobrovolnictví jako tu hodnotu.“

Dvě dobrovolnice se setkaly i s nepochopením jejich dobrovolnictví ze strany rodiny. Dobrovolnice Marie Fričová vysvětluje nepochopení trávení tolika času dobrovolnictvím svou matkou tím, že možná úplně nerozuměla tomu významu, který Marie k dobrovolnictví chová:

Marie (F): „A vlastně myslím, že úplně do hloubky nerozuměla těm mým závazkům. Já jsem to brala jako zodpovědnost, kterou já opravdu musím zařídit, protože jsem řekla, že ji udělám. Pro mámu to byl nějaký kroužek, takže vlastně nerozuměla tomu, proč jsem do toho tak angažovaná a proč tam toho musím tolik dělat.“

Podobnou reakci, kdy se dobrovolník setkal s nepochopením jeho dobrovolnictví v rodině, uvedla Eva Dvořáková, která se setkala s nepochopením pravidel její dobrovolnické aktivity dobrovolnický neangažovaný bratrem Dominikem:

Eva (D): „(...) naše pravidlo žádných drog a alkoholu je pro něj scestné, a když jsem mu několikrát vysvětlovala o čem to pravidlo je, tak vůbec nechápal. Tím pádem asi rozumím, že mi říká, ať s tím skončím, protože vůbec neví, co to pro mě znamená, proč tam chodím, proč to dělám, proč chci, aby to ta děcka nedělala.“

V rodině Šebestových, kde se věnují dobrovolnické činnosti oba manželé, je situace s reakcemi na dobrovolnictví jiná. Rodiče na dobrovolnické akce berou i své děti, takže se

akcí účastní celá rodina a v domácnosti tedy není nikdo, kdo by dobrovolnickou činností netrávil svůj čas. Z pohledu matky z rodiny Šebestových má dobrovolnictví v jejich rodině vliv především na společné víkendy, které někdy netráví rodina jen spolu:

Dana (MŠ): „Jakoby přicházíme o soboty, kdy jsem s dětmi, ale já to беру, jakože to je můj odpočinek od dětí a když chci, tak se k té akci můžu přidat. Šimon si jede na výpravu s dětmi nebo já, když něco dělám, tak tam být buď můžou, nebo nemusí. Není to povinnost všech členů rodiny, to je asi základní báze, která tam musí být. A musí tam být taky ta vůle toho druhého člověka pustit a stáhnout si tu rodinnou starost péče o děti, když na tu akci nechtějí jet. Takže jedeme třeba na výlet někam, takhle to tam asi fungovat tohle musí.“

Důležité v této rodině je to, že si členové rodiny mohou zvolit, jestli se akce zúčastní nebo ne, takže když někdo nechce trávit víkend dobrovolnictvím, tak jednoduše nemusí – ať už jsou to rodiče nebo děti:

Matyáš (Š): „Kdybych nechtěl jet, tak mě doma nikdo nenutí.“

Množství času, který dobrovolníci věnují své činnosti, se ukázalo jako nejviditelnější faktor, který v rodině vnímá většina členů. Ať už se jedná o úklid, školní povinnosti, nebo rodinné aktivity, kterých se dobrovolníci kvůli dobrovolnictví tolik neúčastní, není to překážka, kvůli které by rodina měnila pohled na dobrovolnictví jako na pozitivní hodnotu a aktivitu.

Další vliv, který se v rodině ukazuje, pokud vykonává dobrovolnickou činnost více než jeden člen rodiny, je reakce členů rodiny na dobrovolnictví. Ukázalo se, že pokud v rodině dochází k přenosu dobrovolnictví, kterému se věnuje více než jeden člen rodiny, reakce dobrovolnický neangažovaných členů rodiny na dobrovolnictví dalšího člena rodiny jsou spíš neutrální, protože je to v rodině vlastně normální věc, kterou už tam někdo dělá:

Tazatelka: „Co na to tehdy říkala rodina/máma/táta?“

Eva (D): „Ze začátku na to neměli asi žádný reakce. V naší rodině nejsou takové ty reakce jako woow, ale možná je to tím, že jsem byla třetí člověk, který do toho šel. Takže to bylo takový normální.“

Tazatelka: „Jak si myslíte, že vaše dobrovolnictví ovlivňuje ostatní členy rodiny?“

Eva (D): „Já nevím, jestli je to nějak ovlivňuje. Jde o to, že jsem poslední z rodiny, kterej se zapletl do dobrovolnictví a jsem nejmladší a moje rodina už tím prošla dřív. Tak je to spíš myslím už otravuje, než aby je to nějak ovlivňovalo.“

Tento názor se vyskytl ojediněle, protože Eva Dvořáková byla posledním a nejmladším členem rodiny, který se dobrovolnické činnosti začal věnovat – navíc ve stejné organizaci jako její sourozenci. Pro rodinu bylo dobrovolnictví v této organizaci už velmi známou věcí, která se tedy nepojila s velkými a překvapenými ohlasy.

7 Závěry výzkumu

V předchozí kapitole, kde bylo provedeno dílčí vyhodnocení výsledků analýzy, byly představeny role, díky kterým dochází k přenosu dobrovolnictví v rodině. V této části shrnu výzkumné otázky, které byly díky podrobné analýze nepřímo zodpovězeny.

7.1 Jak dochází k přenosu dobrovolnictví v rodině z pohledu všech členů domácnosti?

K přenosu dobrovolnictví v rodině dochází prostřednictvím několika rolí, které dávají ostatním členům rodiny množství příležitostí k tomu, jak se dobrovolnický angažovat. Výzkum ve třech rodinách odhalil čtyři druhy přenosu dobrovolnictví, které v rodinách probíhaly:

1. přenos z rodiče na dítě
2. přenos ze sourozence na sourozence
3. přenos z partnera na partnera
4. přenos z dobrovolníka na nedobrovolníka

Ukázalo se, že jednotlivé přenosy mají svá specifika a odlišnosti, které se projevují na výsledném zapojení jedince do dobrovolnické činnosti. Na tyto jednotlivé role se v některých případech vázaly role prvotního dobrovolníka a tahouna dobrovolnictví, které mají v rodině z hlediska dobrovolnictví významné postavení.

Prvotní dobrovolník se dal definovat jako jedinec, který se začal věnovat dobrovolnictví v rodině jako první a přinesl tak dobrovolnictví do domácnosti mezi ostatní členy rodiny. Tahoun dobrovolnictví v rodině byl popisován jako osoba, která tráví dobrovolnictvím nejvíce času a vnímá dobrovolnictví jako svou součást. Obě tyto role – ať už se vážou na rodiče, dítě, sourozence, partnera, dokážou velmi podrobně popsat, jak dobrovolnictví v rodině funguje.

Schéma 2: Přenos dobrovolnictví v rodině

Zdroj: Autorka

Přenos dobrovolnictví z rodiče na dítě se odehrává především prostřednictvím výchovy, kdy rodiče předávají svým dětem prvky víry a hodnoty. Pokud jsou dobrovolníky rodiče, pak nejčastěji dochází k tomu, že své děti přímo zapojují do vlastní dobrovolnické činnosti, z čehož se následně stává forma trávení volného času celé rodiny. Další faktor, který podporuje dobrovolnictví dítěte je rodičovský vzor. Ten se projevuje nejen v případech, kdy je rodič dobrovolník a modeluje dobrovolnictví svých dětí, ale také v případech, kdy rodiče dobrovolníky nejsou, ale přispívají budoucímu dobrovolnictví svých dětí tím, že je učí pomáhat ostatním.

Přenos ze sourozence na sourozence měl také svá specifika, která se pojila především s přenosem dobrovolnictví ze staršího sourozence na mladšího sourozence, který vnímal staršího sourozence jako svůj vzor. Sourozenec dobrovolník často přímo oslovuje ostatní členy rodiny k dobrovolnictví, ať už se jedná o formální dobrovolnictví, nebo občasnou dobrovolnickou pomoc, kterou děti nabízí především rodičům.

Zajímavým druhem přenosu dobrovolnictví byl také přenos z partnera na partnera. Pokud byl dobrovolníkem jeden z partnerů, pak vykonával dobrovolnictví také druhý partner. U partnerů se dobrovolnictví ukázalo jako součást trávení volného času a koníček, kterému partneri věnují dostatek času. Jistým zlomem pro partnerské dobrovolnictví je narození

dětí, kdy matky omezí svůj dobrovolnický čas, aby se věnovaly dětem. V případě jednoho páru daného výzkumu pak došlo k tomu, že se zvýšila dobrovolnická iniciativa otce.

Dalším druhem přenosu dobrovolnictví v rodině byl přenos z dobrovolníka na nedobrovolníka, který se nejčastěji projevil jako prosba o praktickou pomoc a prosba o pomoc s problémem v rámci dobrovolnické činnosti. Takový druh žádosti ze strany dobrovolníka vedl nejčastěji k občasné pomoci nedobrovolníků. Občasný pomocník pomohl v případech, kdy byl o to dobrovolníky v rodině cíleně požádán.

Důvody, proč někdo v rodině nevykonává dobrovolnickou činnost, souvisí s odlišnou povahou a stylem trávení volného času, vnímáním dobrovolnické organizace a její činnosti a absencí cíleného oslovení k dobrovolnictví. Tyto faktory byly zjištěny především z pohledu dobrovolníků v rodině, kteří zmiňovali, proč se někteří členové rodiny dobrovolnické činnosti nevěnují. Tuto skutečnost spojovali dobrovolníci v rodině především s osobnostními rysy některých členů rodiny. Těmito osobnostními rysy byly především odlišná povaha, charakter, osobnost, antisystémovost a introverze. Konkrétní důvody se v tomto kontextu pojily s tím, že nedobrovolnický angažovaní členové rodiny dělají ve svém volném čase jednoduše něco jiného než dobrovolnictví.

Vnímání dobrovolnické organizace a její činnosti, ve které jsou někteří členové rodiny dobrovolníky, se ukázalo jako další důvod, proč si někteří členové rodiny nedokážou dobrovolnickou angažovanost představit. Tento důvod se zde objevil ojedinele a souvisel především s tím, že organizace v průběhu let změnila některé své aktivity a tím se také zhoršila její úroveň. V jednom případě se také ukázalo, že člen rodiny ani nic neví o organizaci, kde někteří členové rodiny dělají dobrovolnickou činnost, což také přispívá pravděpodobněji nezapojení do dobrovolnické činnosti. U některých dobrovolnický neangažovaných členů rodiny se objevila příčina, která negativně ovlivňuje jejich zapojení, v podobě vnímání formálního dobrovolnictví. Tito členové vypomáhají v rámci organizace občasně, pokud jsou o to dobrovolníky požádáni, ale aktivní, pravidelné dobrovolnické zapojení neplánují.

Posledním důvodem, proč se někteří členové rodiny nevěnují dobrovolnické činnosti, bylo to, že nebyli cíleně osloveni k dobrovolnictví. U některých členů rodiny vyšlo najevo, že nebyli ze strany dobrovolníků v rodině osloveni k dobrovolnictví nebo jim dobrovolnickou činnost nenabídlo ani okolí.

7.2 Jakými konkrétními praktikami vedou rodiče své děti k dobrovolnictví?

Konkrétní praktiky, kterými vedou rodiče své děti k dobrovolnické činnosti, se projevují prostřednictvím výchovy, přenosu hodnot, prvků víry a vzoru chování rodičů. Po odpovědích všech členů rodiny se ukázalo, že tyto konkrétní faktory ze strany rodičů vedou k dobrovolnické činnosti jedince neplánovaně. Není to tedy cesta, kterou by rodiče předem zvažovali, že na ni chtějí své děti poslat, ale naopak je to nepřímý jev, ke kterému prostřednictvím těchto konkrétních praktik rodičů může dojít. To, že dobrovolnictví jedince v rodině vzniklo z důvodů, jež jsou přenášeny rodiči nevědomě, potvrzují také děti, které jsou v dané rodině dobrovolníky. Ty vnímaly faktory ze strany rodičů spíš jako cestu k hodnotám, kdy pomáhat druhým je důležité a nehledat za to finanční odměnu přirozené.

Jedním z faktorů, kdy mohou rodiče dále přispět k tomu, aby se dítě vydalo na cestu dobrovolnictví, je výběr školy, v případě dvou rodin byla zvolena škola církevní. Rodiče i děti vnímali, že škola byla pro dobrovolnický angažující se děti v rodině jednou z cest, kde se děti s dobrovolnickými aktivitami setkaly a staly se jejich součástí.

Neméně důležitý se ukázal vzor rodičů, kteří jdou svým dětem příkladem především ve svém chování. Ať už se jedná o dobrovolnický angažované rodiče, nebo o nedobrovolnický angažované rodiče, kteří zkrátka pomáhají lidem kolem sebe. U jedné z rodin se pak jednalo o silný vztah k přírodě a její ochranu. U dětí v této rodině se ukázalo, že jsou velmi silně spjaty se vzorem svých rodičů, protože si dokážou představit, že vykonávají stejné povolání a jsou v budoucnosti také dobrovolnými vedoucími ve stejné neziskové organizaci jako rodiče.

Jako důležité a úzce související s výchovou se ukázaly také hodnoty, které v dané rodině panují. Rodiče vnímali jako důležité předávat právě hodnoty, které se týkají pomoci ostatním a radosti ze života. Hodnoty, které byly výrazně altruistické v kontextu pomoci ostatním, se týkaly rodin Dvořákových a Fričových, což se také pojí s posláním organizace, kde dobrovolníci z těchto rodin působí. U rodiny Šebestových se hodnoty předávané rodiči spojují s přírodou a její ochranou. U dětí v této rodině je silný předpoklad, že se budou věnovat dobrovolnické činnosti.

Víra se ukázala být velmi zajímavým prvkem, který má na dobrovolnickou činnost jedince specifický vliv. V rodinách Dvořákových a Fričových byla míra religiozity v rodině různorodá. Ukázalo se, že rodiče sice vedou své děti k víře, ale víra v rodinách představuje spíš cestu k hodnotám, které křesťanství obsahuje. Jedná se o základní hodnoty pomoci ostatním a slušného chování. Hlavním zjištěním v této oblasti bylo, že víra není přímým důvodem, proč dobrovolník vykonává dobrovolnickou činnost. V obou „věřících“ rodinách je víra spíš nositelem dobrovolnických hodnot, které si jejím prostřednictvím jedinec lépe osvojuje.

7.3 Jaké faktory mají vliv na vznik dobrovolnictví dětí v případě, kdy jejich rodiče nejsou dobrovolníky?

Na jedné straně máme konkrétní faktory ze strany rodičů, které mohou nepřímo vést k dobrovolnické činnosti dětí, ale na druhé straně máme faktory ze strany sourozenců nebo partnera, které vedou k přímému dobrovolnickému zapojení. V rodinách jsem zkoumala, kdo je prvotním dobrovolníkem a kdo má roli tahouna dobrovolnictví. Ukázalo se, že ve dvou rodinách byly dobrovolnickými tahouny sestry, které dobrovolnictví v rodině šířily.

Největší vliv se projevoval prostřednictvím role staršího sourozence dobrovolníka, který bývá vzorem pro mladší sourozence. Z toho důvodu je pro starší sourozence jednodušší dosáhnout u svých mladších sourozenců dobrovolnického zapojení. Starší sourozenci většinou osloví ostatní sourozence k přímému dobrovolnickému zapojení. Vliv sourozenců dobrovolníků se promítá nejen na ostatní sourozence, ale také na rodiče, kteří jsou dětmi často pobízeni k občasné výpomoci v rámci jejich dobrovolnické činnosti.

V jednom případě přenosu dobrovolnictví mezi sourozenci se ukázala jako bariéra rivalita mezi sourozenci. Taková bariéra se objevila v průběhu puberty, kdy mezi sebou sourozenci soutěžili. Nicméně i v takové rodině dochází k tomu, že starší sourozenec přináší dobrovolnictví do rodiny, kde se s ním seznamují také ostatní členové rodiny.

V jednom případě se stalo, že přestože měly na občasné dobrovolnictví sourozence vliv jeho sestry, tak k formálnímu dobrovolnictví došlo až potom, co sourozenec potkal partnerku, díky které začal vykonávat dobrovolnickou činnost pravidelně a aktivně.

7.4 Jak se utváří vnímání významu a smyslu dobrovolnictví v rodině?

Vnímání významu a smyslu dobrovolnictví v rodině se utváří prostřednictvím jednotlivých rolí, kterými se přenáší dobrovolnictví na ostatní členy rodiny. Tedy prostřednictvím přenosu dobrovolnictví z rodiče na dítě, kde hraje roli výchova, přenos hodnot, prvky víry a vzor rodičů. Nesmíme ale zapomenout také na roli staršího sourozence, který působí na mladší sourozence jako vzor, a na roli partnera, který často zapojí do dobrovolnictví také druhého partnera.

Utvoření vnímání významu a smyslu dobrovolnictví se u jedinců projevovalo prostřednictvím toho, jak o dobrovolnické činnosti mluvili. Nejvýrazněji se tento jev projevovat prostřednictvím vnímání dobrovolnické činnosti jako normální, přirozené činnosti, která je běžnou součástí života dobrovolníků v rodině. Dále se vnímání významu a smyslu dobrovolnictví projevovalo prostřednictvím způsobu vyjadřování, který dokazoval, že nemít finanční odměnu za dobrovolnickou činnost je samozřejmost. Poslední výrazná kategorie, která z odpovědí rodinných příslušníků zaznívala, byla spojena s dobrovolnictvím jako formou trávení volného času.

7.5 Jak se na dobrovolnictví některých členů rodiny podílejí ti členové rodiny, kteří nevykonávají dobrovolnickou činnost?

Ukázalo se, že to, jak se neangažovaní členové rodiny podílí na dobrovolnické činnosti, úzce souvisí s příležitostmi, které dostávají od dobrovolnický angažovaných členů rodiny. Nedobrovolníci byli dobrovolníky nejčastěji žádáni o praktickou pomoc v rámci jejich dobrovolnické činnosti. Praktickou pomocí bylo nejčastěji myšleno odvážení věcí, nákupy na akce, osvětlování a další aktivity, které pomáhaly dobrovolníkům především s organizačními a logistickými záležitostmi, které museli v dobrovolnické činnosti řešit.

Dalším druhem podnětu, kterým dobrovolníci dávali neangažovaným členům rodiny prostor, aby se podíleli na dobrovolnické činnosti, byla pomoc s problémem v rámci dobrovolnické činnosti. Ta se týkala především psychické podpory a svěřování problémů, se kterými se dobrovolník během své dobrovolnické činnosti setkává. Výsledky ukazují, že sourozenci, kteří se věnují dobrovolnické činnosti, se raději svěřují ostatním sourozencům,

kteří také vykonávají dobrovolnickou činnost. Ve většině případů se dobrovolníci svěřují lidem z jejich dobrovolnického okruhu, kteří problémům v rámci dobrovolnictví lépe rozumí, nebo kamarádům. Tato forma podpory se tedy v rodině ukázala jako ne příliš vyhledávaná.

8 Doporučení

Z výše uvedených poznatků můžeme odvodit několik doporučení, která bych ráda vymezila jako užitečná pro další výzkumy této oblasti. Tato doporučení bych ráda věnovala výzkumníkům a také koordinátorům dobrovolníků, kteří se snaží vylepšovat své strategie nábory dobrovolníků.

Pro další výzkumy této oblasti dobrovolnictví v rodině bych doporučila zaměřit se opět na rodinu jako celek, tedy všechny členy rodiny, kteří sdílí společnou domácnost. Výzkumný vzorek, který zahrnuje rodiče, děti a členy rodiny, kteří se dobrovolnické činnosti neúčastní, nám dává jedinečný přehled o tom, jak je dobrovolnictví v dané rodině vnímáno, proč se ho někdo účastní a někdo ne. Doporučuji také zaměřit se na to, kdo je v dané rodině vnímán jako prvotní dobrovolník a tahoun dobrovolnictví, neboť tyto role do velké míry pomáhají rozpoznat, jak se v dané rodině dobrovolnictví rozšiřuje na ostatní členy. Navíc se tyto dvě role pojí také s osobami, které dokážou o dobrovolnické činnosti podat bohatý přehled, který výzkumníkovi pomůže rychle se zorientovat v rodinné struktuře a její specifičnosti.

Z výpovědí dobrovolníků a nedobrovolníků, kteří se v rodinách vyskytují, vyplynula také zajímavá data, která by mohla obohatit nábor dobrovolníků z rodin. Ukázalo se, že rodinné prostředí nabízí skutečně dostatek příležitostí, jak se do dobrovolnické činnosti zapojit. Dobrovolníci v rodině nabízí jak přímé oslovení k dobrovolnické činnosti, tak nabídky občasné výpomoci v rámci dobrovolnické činnosti. Koordinátoři dobrovolníků by mohli nabídky k dobrovolnické činnosti cílit přes svou dobrovolnickou základnu formou konkrétních možností zapojení, které budou zaměřené na členy rodin jejich dobrovolníků. Pravděpodobnost, že se ostatní členové rodiny do nabídky zapojí, je po předchozích zjištěních v rámci tohoto výzkumu velmi vysoká.

Závěr

Tato diplomová práce se zabývala oblastí dobrovolnictví v rodině a tím, jak dochází k přenosu dobrovolnictví v rodině z pohledu všech členů domácnosti. Prostřednictvím metody zakotvené teorie bylo zjišťováno, kdo v rodině dobrovolnictví rozšiřuje a jakým způsobem se do dobrovolnické činnosti zapojují také ti členové rodiny, kteří se dobrovolnický neangažují.

Teoretická část byla zpracována na základě zahraniční literatury, která v současné době jako jediná přináší o oblasti dobrovolnictví v rodině nějaké výzkumy. Tyto výzkumy však měly několik mezer, které byly spojeny především s kvantitativními metodami sběru dat, která jsou navíc sbírána pouze od omezeného vzorku rodinných příslušníků. Nejčastější závěry, které tyto studie předkládají, vidí socializaci jako klíčový proces, který má na vznik dobrovolnictví jedince vliv.

Empirická část, která byla prováděna metodou zakotvené teorie, přinesla obohacující zjištění, jež odhalují významné role v přenosu dobrovolnictví mezi členy rodiny. Tyto role se pojí nejen s rodiči, kteří přenáší dobrovolnictví na své děti, ale také se sourozenci, již velmi silně ovlivňují ostatní sourozence k dobrovolnictví, a s partnery, kteří se k dobrovolnictví navzájem motivují.

Přenos dobrovolnictví z rodiče na děti se uskutečňoval především prostřednictvím výchovy, předávání hodnot, prvků víry a vzoru chování rodičů. Rodiče, kteří byli oba dobrovolníci, zapojovali své děti již od mala do svých dobrovolnických iniciativ, z čehož se stala forma trávení volného času celé rodiny. Vzor rodičů se projevoval velmi silně u mladších dětí v rodině, které berou své rodiče jako příklad svého budoucího povolání. Starší sourozenci vnímali vliv rodičů na jejich dobrovolnictví jako nepřímý.

Role sourozence dobrovolníka se ukázala jako podstatná pro šíření dobrovolnictví mezi další sourozence. Tento přenos uskutečňoval především starší sourozenec dobrovolník, který své sourozence buď přímo oslovoval k dobrovolnické činnosti, nebo působil na mladší sourozence jako vzor. Bariérou v přenosu dobrovolnictví mezi sourozenci byla rivalita během puberty, kdy mezi sebou sourozenci soutěží a z toho důvodu nechtějí sdílet své aktivity, kterými může být právě dobrovolnictví. Vliv dětí se ukázal jako významný nejen mezi sourozenci navzájem, ale také z dítěte na rodiče. Děti velmi často oslovovaly rodiče k občasnému dobrovolnickému zapojení, jež zahrnuje prosbu o praktickou pomoc

v rámci dobrovolnické činnosti nebo pomoc s problémem, který se týká starostí v rámci dobrovolnictví.

Partnerské dobrovolnictví v případě tohoto výzkumu spojovalo partnery jako forma trávení volného času. Pokud se účastnil dobrovolnictví jeden partner, zapojoval se také druhý partner. Bariérou pro dobrovolnictví partnerů bylo narození dětí, kdy partnerky omezovaly svou dobrovolnickou činnost, aby se mohly věnovat dětem. Nicméně dobrovolnictví i nadále zůstalo formou trávení volného času pro oba partnery, kteří mu vyhrazovali nadále dostatek svého volného času.

Dobrovolníci v rodině dávají dostatek příležitostí k tomu, jak se mohou do jejich činnosti zapojit také nedobrovolníci v rodině. Nejčastěji dávali příležitosti ve formě žádosti o pomoc s problémem a žádosti o praktickou pomoc, která zahrnovala občasnou výpomoc formou odvozu věcí, nákupů, osvětlování. Rodina se tak ukázala jako významný zdroj kontaktů a dovedností, které dobrovolníci pro svou činnost bohatě využívají. Další občasnou formu pomoci, kterou dobrovolníci v rodině vyhledávali v menší míře, byla prosba o pomoc s problémem v rámci dobrovolnické činnosti, jež se týkala řešení konkrétního problému, který dobrovolník prožíval. Tuto formu pomoci hledali dobrovolníci v rodině jen v ojedinělých případech.

Skutečnost, že se někdo v rodině nevěnuje dobrovolnické činnosti, souvisela s odlišnou povahou a stylem trávení volného času, vnímáním dobrovolnické organizace a její činnosti a s absencí cíleného oslovení k dobrovolnictví. Z pohledu dobrovolníků často zaznívalo, že někteří členové rodiny se neúčastní dobrovolnické činnosti, protože mají odlišnou povahu, charakter, osobnost, jsou antisystémoví nebo introvertní. Tito dobrovolnický neangažovaní členové rodiny měli jiný styl trávení volného času. V jednom případě se jako důvod dobrovolnické neangažovanosti ukázalo negativní vnímání organizace a její činnosti, které souviselo s tím, že organizace změnila své služby k horšímu. Dobrovolnická neangažovanost v rodině souvisela také s absencí cíleného oslovení k dobrovolnictví. I když dávali dobrovolníci v rodině velké množství nabídek k občasně dobrovolnické pomoci, nenabízeli v takové míře přímé nabídky k aktivnímu a pravidelnému dobrovolnictví.

Vliv dobrovolnictví na domácnost se tedy prokázal jako velmi silný. Napříč rodinami se projevovaly odlišné významy dobrovolnictví, které souvisely s vnímáním dobrovolnické činnosti jako normální, přirozené činnosti, kdy pomáhat ostatním je samozřejmá věc.

Dalším významem, který převažoval v jedné z rodin, byla samozřejmost absence finanční odměny za dobrovolnickou činnost. Dalším odlišným významem bylo vnímání dobrovolnictví jako formy trávení volného času. Tyto odlišné významy dobrovolnictví zasahují domácnost jako celek – dobrovolnictví je vnímáno jak dobrovolníky, tak nedobrovolníky v rodině.

Další vliv na domácnost měla také jednotlivá zapojení členů rodiny do dobrovolnické činnosti. Především rodiče, jejichž děti se věnovaly dobrovolnictví, vnímali negativum v tom, že tato činnost zabírá velké množství volného času. To pak má za důsledek, že děti nemají tolik času na školní povinnosti, úklid v domácnosti nebo společné rodinné aktivity. Nicméně tato zjištění neměla vliv na to, že by rodina chápala hodnotu dobrovolnictví jako negativní. Ve dvou případech se objevilo nepochopení dobrovolnictví, se kterým se dvě dobrovolnice setkaly. V jednom případě nechápala matka nedobrovolník, proč musí dcera dobrovolnice trávit touto činností tolik času. Ve druhém případě se jednalo o bratra nedobrovolníka, který nechápal pravidla, jimiž se daná činnost řídí, a jejich důležitost, kterou v nich vidí dobrovolnický angažovaná sestra.

Z realizace tohoto výzkumu vyplývají doporučení, která se týkají dalších výzkumů v oblasti dobrovolnictví v rodině a koordinátorů dobrovolníků. Zjišťování přenosu dobrovolnictví v rodině z pohledu členů rodiny nám dává jedinečný pohled na to, jak se dobrovolnictví rodinou šíří. Další výzkumy této oblasti by neměly opomenout skutečnost, že domácnost, kde se vyskytují dobrovolníci, má velký potenciál pro rozvoj dobrovolnictví mezi další členy rodiny. Pohled všech členů domácnosti na dobrovolnictví dokáže dodat kompletní přehled o tom, proč se někdo dobrovolnické činnosti věnuje a naopak proč ne.

Výzkum ukázal, že dobrovolníci v rodině nabízí dostatek možností k dobrovolnické angažovanosti ostatních členů rodiny. Pokud budou koordinátoři dobrovolníků cíleně šířit nabídky k dobrovolnictví směrem k rodinám svých dobrovolníků, je pravděpodobné, že se do dobrovolnické činnosti zapojí i další členové rodiny.

Seznam použitých zdrojů

- ANDOLINA, Molly W., Krista JENKINS, Cliff ZUKIN a Scott KEETER. 2003. Habits from Home, Lessons from School: Influences on Youth Civic Engagement. *Political Science and Politics*. 36(02), pp. 275–280.
- BAUMAN, Zygmunt. 2002. *Tekutá modernost*. Přeložil S. M. BLUMFELD. Praha: Mladá fronta. Myšlenky (Mladá fronta). ISBN 80-204-0966-1.
- BECKER, Penny Edgell a Pawan H. DHINGRA. 2001. Religious Involvement and Volunteering: Implications for Civil Society. *Sociology of Religion*. 62(3), pp. 315–335.
- BEKKERS, René. 2007. Intergenerational Transmission of Volunteering. *Acta Sociologica*. 50(2), pp. 99–114.
- DEKKER, Paul a Loek HALMAN. 2003. *The values of volunteering: cross-cultural perspectives*. New York: Kluwer Academic Publishers. Nonprofit and civil society studies. ISBN 0-306-47854-4.
- FITZSIMMONS, Vicki R. 1986. Socialization and Volunteer Work: The Role of Parents and College Volunteering. *Journal of Voluntary Action Research*. 15(4), pp. 57–66.
- FLETCHER, Anne C., Glen H. Jr. ELDER a Debra MEKOS. 2000. Parental Influences on Adolescent Involvement in Community Activities. *Journal of Research on Adolescence*. 10(1), pp. 29–48.
- FLICK, Uwe, 2014. An Introduction to Qualitative Research. *SAGE Publications Ltd*; 5th ed. Edition. kap. 13.
- FREEMAN, Richard B. 1997. Working for Nothing: The Supply of Volunteer Labor. *Journal of Labor Economics*. 15(1), pp. 140–166.
- FRIČ, Pavol a Tereza POSPÍŠILOVÁ, 2010. *Vzorce a hodnoty dobrovolnictví v české společnosti na začátku 21. století*. Praha: Agnes. ISBN 978-80-903696-8-9.
- GLASS, Jennifer, Vern L. BENGTONSON a Charlotte Chorn DUNHAM. 1986. Attitude Similarity in Three-Generation Families: Socialization, Status Inheritance, or Reciprocal Influence? *American Sociological Review*. 51(5), pp. 685–698.

- HASTINGS, Paul, William UTENDALE a Caroline SULLIVAN. 2007. The socialization of prosocial development. In J. E. Grusec, & P. D. Hastings (Eds.), *Handbook of socialization: Theory and Research*, New York: Guilford Publications, pp. 638–664.
- HAVLÍK, Radomír a Jaroslav KOŤA. 2007. *Sociologie výchovy a školy*. Vyd. 2. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-327-7.
- JANDOUREK, Jan. 2001. *Sociologický slovník*. Praha: Portál. ISBN 80-7178-535-0.
- JEDLIČKA, Richard. 2004. *Děti a mládež v obtížných životních situacích: nové pohledy na problematiku životních krizí, deviací a úlohu pomáhajících profesí*. Praha: Themis. ISBN 80-7312-038-0.
- KELLER, Jan. 2004. *Úvod do sociologie*. 5. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství. Studijní texty (Sociologické nakladatelství). ISBN 80-864-2939-3.
- LAW, Ben a Daniel SHEK. 2009. Family influence on volunteering intention and behavior among Chinese adolescents in Hong Kong. *Adolescence*, 44(175), pp. 665–683.
- MOŽNÝ, Ivo. 2006. *Rodina a společnost*. Ilustroval Vladimír JIRÁNEK. Praha: Sociologické nakladatelství. Studijní texty (Sociologické nakladatelství). ISBN 80-86429-58-X.
- MUSICK, Marc A. a John WILSON. 1999. The Effects of Volunteering on the Volunteer. *Law and Contemporary Problems*, 62, pp. 141–168.
- MUSICK, Marc A. a John WILSON. 2008. *Volunteers: a social profile*. Bloomington: Indiana University Press. ISBN 978-0-253-34929-3.
- NESBIT, Rebecca, 2012. The Influence of Family and Household Members on Individual Volunteer Choices. *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly*, 42(6), pp. 1134-1154.
- OTTONI-WILHELM, Mark, David B. ESTELL a Neil H. PERDUE. 2014. Role-modeling and conversations about giving in the socialization of adolescent charitable giving and volunteering. *Journal of Adolescence*. 37(1), pp. 53-66.
- PENNER, Louis A. 2002. Dispositional and Organizational Influences on Sustained Volunteerism: An Interactionist Perspective. *Journal of Social Issues*. 58(3), pp. 447-467.

- PERKS, Thomas A. a Daniel KONECNY. 2015. The Enduring Influence of Parent's Voluntary Involvement on Their Children's Volunteering in Later Life. *Canadian Review of Sociology / Revue canadienne de sociologie*. 52(1), pp. 89-101.
- PETRUSEK, Miloslav, Hana MAŘÍKOVÁ a Alena VODÁKOVÁ. 1996a. *Velký sociologický slovník*. I. Svazek, A-O. Praha: Karolinum. ISBN 80-7184-164-1.
- PETRUSEK, Miloslav, Hana MAŘÍKOVÁ a Alena VODÁKOVÁ. 1996b. *Velký sociologický slovník*. II. svazek, P-Ž. Praha: Karolinum. ISBN 80-7184-310-5.
- POSPÍŠILOVÁ, Tereza. 2010. Dobrovolnictví v kontextu životní dráhy dobrovolníků. *Lidé města*. 12(1), s. 109-133.
- Putnam, R. D. 1995. „Bowling Alone: America's Declining Social Capital“. *Journal of Democracy* 6(1), pp. 65–78.
- ROTOLO, Thomas a John WILSON. 2006. Substitute or Complement? Spousal Influence on Volunteering. *Journal of Marriage and Family*. 68(2), pp. 305–319.
- SALAMON, Lester M. a Helmut K. ANHEIER. 1997. *Defining the nonprofit sector: a cross-national analysis*. New York: Manchester University Press. ISBN 0719049024.
- SKOVAJSA, Marek. 2010. *Občanský sektor: organizovaná občanská společnost v České republice*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-681-0.
- STRAUSS, Anselm L. a Juliet CORBIN. 1999. *Základy kvalitativního výzkumu: postupy a techniky metody zakotvené teorie*. Brno: Sdružení Podané ruce. SCAN. ISBN 80-85834-60-X.
- ŠVAŘÍČEK, Roman a Klára ŠEĐOVÁ. 2007. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-313-0.
- TOCQUEVILLE, Alexis de. 1992. *Demokracie v Americe*. Praha: Lidové noviny. Knihovna Lidových novin (Praha). ISBN 80-7106-052-6.

TOŠNER, Jiří a Olga SOZANSKÁ. 2006. *Dobrovolníci a metodika práce s nimi v organizacích*. Vyd. 2. Praha: Portál. ISBN 80-7367-178-6.

VERMEER, Paul a Peer SCHEEPERS. 2011. Religious Socialization and Non-Religious Volunteering: A Dutch Panel Study. *VOLUNTAS: International Journal of Voluntary and Nonprofit Organizations* 23(4), pp. 940–958.

Zákony

Zákon č. 198/2002 Sb., o dobrovolnické službě.

Seznam schémat, tabulek

Tab. 1: Základní charakteristiky tradiční, moderní a postmoderní rodiny	19
Tab. 2: Rodina Dvořákových.....	41
Tab. 3: Rodina Fričových	42
Tab. 4: Rodina Šebestových	42
Schéma 1: Role prvotního dobrovolníka a tahouna dobrovolnicví.....	55
Schéma 2: Přenos dobrovolnictví v rodině.....	88